

Oversigt over forsknings- og udviklingsbaseret viden inden for området inklusion og specialpædagogik

---

Susan Tetler, Christian Quvang, Else Skibsted og Vibe Larsen

Indholdsfortegnelse

1. Indledning.....	3
1.1 Det inkluderende perspektiv i skole og læreruddannelse.....	3
1.2 Læsevejledning.....	4
2. Perspektiver og vurderinger i forhold til LU13.....	6
2.1 Indsatsområdet Inklusion og specialpædagogik i bekendtgørelse og modulbeskrivelser.....	6
2.2 Inklusion som perspektiv i undervisningsfagene.....	7
2.3 Inklusion som et tema i styrkelsen af "Lærernes Grundfaglighed".....	8
2.4 Kompetenceområdet Specialpædagogik som en del af hovedområdet Pædagogik og lærerfaglighed .	8
2.5 Inklusion som en grundlæggende dimension i faget praktik.....	9
2.6 Inklusion som grundlæggende dimension i bachelorprojektet.....	9
2.7 Inklusion og specialpædagogik ... ifølge censorrapport 2013.....	10
2.8 Ekspertgruppens kommissorium.....	12
3. Metoder.....	12
3.1 Søgning på anbefalet litteratur.....	13
3.2 Søgning i databaser.....	15
3.3 Søgning på FoU produktioner.....	16
3.4 Vurderinger af FoU-produktioner.....	16
4. Anbefalinger.....	18
4.1 Behov for nye FoU produktioner.....	18
4.2 Anbefalinger til lærerstuderende.....	19
5. Perspektivering.....	23
Bilag 1 Lister af anbefalet litteratur.....	24
Bilag 2 Litteratur anbefalet af undervisere.....	29
Bilag 3 Litteratur anbefalet af eksperter.....	41
Bilag 4 Litteratur anbefalet af ph. d-studerende.....	92

Bilag 5 Litteratur fremkommet ved bibliotekssøgning	117
Bilag 6 Professionshøjskolernes FoU produktion	131
Bilag 7 Brev til bidragsydere	139

1. Indledning

Formålet med denne oversigt er at bidrage med forsknings- og udviklingsbaseret viden på det ene af de fire tværgående områder i den nye læreruddannelse LU13, nemlig **inklusion og specialpædagogik**. Intentionen med dette tværgående område er at bidrage til en høj kvalitet af inklusion og specialpædagogik i skolen.

1.1 Det inkluderende perspektiv i skole og læreruddannelse

I Danmark har bestræbelserne på at udvikle "den inkluderende skole" været karakteriseret af en principiel tilslutning til det værdigrundlag, som de internationale konventioner om inklusion er funderet i, snarere end en målrettet strategi for systematisk skoleudvikling. Dette ændrede sig imidlertid, da det kunne dokumenteres:

- at der har været en markant stigning i det seneste årti i antallet af børn, som blev visiteret til segregerede tilbud (fx specialklasser og -skoler) (Deloitte 2010)
- at 17 pct. af folkeskolens afgangselever i 2012 ikke bestod eksamen i enten dansk eller matematik (Produktivitetskommissionen 2013)
- at det kun er få elever, der klarer sig rigtigt godt, set i en europæisk sammenhæng, når man ser på resultaterne fra den seneste PISA undersøgelse (2012) og
- at 20 % af en ungdomsårgang eller hver femte ingen uddannelse får ud over folkeskolen.

Efterfølgende er lovgivningen for specialundervisningsområdet blevet ændret (LU13, 2012). Blandt andet blev "specialundervisning" afgrænset til kun at omfatte den gruppe af elever, som har behov for en særligt tilrettelagt indsats i mere end 9 timer (12 lektioner) om ugen. Det indebærer en samtidig afvikling af "den almindelige specialundervisning", idet støttebehov i mindre end ni timer om ugen fremover skal imødekommes inden for den almindelige undervisningsramme. Reelt får skolen således overdraget to "inklusionsopgaver" nemlig dels afviklingen af "den almindelige specialundervisning" og dels bestræbelsen på at reducere antallet af elever i segregerede tilbud.

I forbindelse med, at "den almindelige specialundervisning afvikles", overdrages ansvaret således til almenundervisningens lærere, og der nævnes i "inklusionsloven", at denne elevgruppes støttebehov kan imødekommes via fx individualiseret undervisning, tidsafgrænset holdddeling, supplerende støtte, to-lærer system, undervisningsassistenter, individuel støtte af mere praktisk/teknisk karakter. Men også undervisningsdifferentiering og understøttende undervisning antages at kunne fungere inkluderende for disse elever både fagligt og socialt.

Inklusionsperspektivet gennemsyrrer ligeledes den nye reform for Folkeskolen. Dette illustreres bl.a. af, at det nye ressourcecenter for Folkeskolen er etableret gennem en udvidelse af det nationale ressourcecenter for inklusion og specialundervisning, og hvis formål er at understøtte reformens implementering ved at skabe overblik over eksisterende viden (forskningskortlægninger og synteser, etablering af ad hoc ekspertgrupper), at udvikle ny viden (udvikling af fagene, elevinddragelse, følgeforskning af reformen, inklusionsprojekter) og skabe rum for formidling og anvendeliggørelse i praksis (udvikling af eksemplariske lærings- og udviklingsforløb, konferencer, læringskonsulenter, vidensportalen).

Inklusion har, udover en social dimension, fået en markant skolefagsdimension. Med andre ord er inklusion også blevet et didaktisk anliggende, idet det knyttes til læringsudbytte i forhold til folkeskolens fagmål.

At det inkluderende perspektiv bliver et bærende pædagogisk og didaktisk princip i Folkeskolen, stiller krav til bl.a. læreruddannelsens arbejde med de lærerstuderende. Populært sagt er det en af læreruddannelsens opgaver at hjælpe de lærerstuderende med at få installeret et inkluderende blik på deres respektive undervisningsopgaver og give dem redskaber til at planlægge, gennemføre og evaluere en undervisning, der imødekommer den diversitet af interesser, erfaringer, evner og behov, som eleverne møder op i skolen med!

1.2 Læsevejledning

Oversigten skal ikke forveksles med et review eller et systematisk review, men er en oversigt, der skal give de nationale faggrupper i læreruddannelsen mulighed for at vælge den ”bedste og mest relevante forsknings- og udviklingsviden”. Derfor er oversigten også en række bilag, der fungerer som en slags kommenterede lister. Arbejdsgruppen opfatter ikke listerne som endelige, men som litteratur, der er fremkommet ved de valg, der er truffet i søgningen.

Da oversigten skal indeholde relevant forskning, internationale og nationale forskningsreviews, nationale evalueringer, analyser og udredninger og professionshøjskolernes FoU-produktion, har arbejdsgruppen, i forhold til den tid der har været til rådighed, valgt at inddrage eksperter, undervisere og ph.d.-studerende inden for det inklusionspædagogiske felt. De nævnte har valgt de tekster, de finder mest relevant inden for området.

Indholdet i denne rapport er derfor opbygget således, at der indledningsvist præsenteres begrundelser for, hvorfor (og hvordan) et inklusionsperspektiv er relevant i forhold til læreruddannelsens forskellige områder (lærernes grundfaglighed generelt, basismodulet specialpædagogik, praktikken, skolens undervisningsfag og bachelorprojektet). Der argumenteres for en forståelse af inklusionsdimensionen som værende komplementær, idet den trækker på de forskellige indfaldsvinkler, som ovennævnte områder er funderet i. Herefter redegøres der for de metoder, arbejdsgruppen har anvendt i litteratursøgningen. Afslutningsvis

vurderes det, på baggrund af oversigten, hvilke perspektiver det giver i forhold til læreruddannelsen og hvilken viden, der kunne mangle på området i forhold til professionshøjskolernes FoU produktion.

Selve oversigterne over relevante tekster findes sidst i rapporten som bilag. De er systematiseret således, at den første liste er en overordnet kategorisering af alle de tekster, der er anbefalet af undervisere, eksperter og ph.d.-studerende. Denne første liste kan give et billede af, hvordan litteraturen på området grupperes, herunder også hvad der findes mere og mindre af. Herefter er det de uddybende lister over den anbefalede litteratur med resuméer. Der er inden for hvert område to identiske lister, hvoraf den første er ordnet alfabetisk efter *titel*, og den anden er ordnet alfabetisk efter *forfatter*. Dette af hensyn til dem, der ønsker at bruge listen med kategorierne som udgangspunkt for deres udvælgelse. Efter listerne over anbefalet litteratur er der en liste over de bibliotekssøgninger, der er foretaget og til sidst en liste fremkommet ved søgning på FoU-produktioner.

2. Perspektiver og vurderinger i forhold til LU13

Af en lang række dokumenter fra processen og arbejdet med udformning af LU13 (fx Følgegruppens rapport "Deregulering og internationalisering" (januar 2012, lovudkast fra april 2012 og regeringsgrundlaget juni 2012) fremgår det, at én af de centrale hensigter har været, at inklusion og specialpædagogik fremover skulle være obligatoriske indholdselementer, som alle studerende skulle tilegne sig kompetencer i forhold til.

2.1 Indsatsområdet Inklusion og specialpædagogik i bekendtgørelse og modulbeskrivelser

Af den gældende Bekendtgørelse om uddannelsen til professionsbachelor som lærer i folkeskolen nr. 231 af 08/03/13 fremgår det, at specialpædagogik nu indgår som et basismodul i LG-fagområdet, og at specialpædagogik, inklusion og relaterede begreber kun fremtræder enkelte steder i BEK og dens modulbeskrivelser. Inklusion og specialpædagogik er blevet ét af fire tværgående områder, der både skal indgå som dimensioner i alle undervisningsfag og i LG.

En konkret læsning af BEK's samlede modulbeskrivelser viser:

- At begrebet specialpædagogik alene optræder i basismodulet 'Specialpædagogik' inden for LG-området.
- At begrebet inklusion nævnes i beskrivelsen af kompetenceområder og kompetencemål i LG's to hovedområder ("Pædagogik og lærerfaglighed" samt "Almen dannelse" (KLM)) og som et overordnet perspektiv blot få steder i undervisningsfagenes modulbeskrivelser (engelsk, hjemkundskab, håndarbejde, idræt, matematik, musik, praktik).
- At undervisningsfagene i deres modulbeskrivelser har forstået og indarbejdet dette tværgående område i deres formuleringer om undervisningsdifferentiering, der ses som en del af lærernes samlede didaktiske kompetence til at kunne planlægge, gennemføre og evaluere undervisning under hensyn til forskellighed i elevforudsætninger, fx dansk, historie, geografi, matematik, idræt, sløjd, tysk.

Så hvordan kan man styrke og understøtte kollegers og studerendes arbejde med inklusion og specialpædagogik på det forestående grundlag og realiteter? I dette arbejde bliver udvikling af lærerens kompetencer til:

- 1) dels at identificere og observere elever i komplicerede læringsituationer og
- 2) dels at kvalificere lærerens didaktiske valg – herunder brug af undervisningsdifferentiering – centrale elementer i en undervisning, der giver deltagelsesmuligheder og læring for alle elever.

Inklusion er i udgangspunktet en tværfaglig disciplin, der trækker på flere faglige elementer, som ikke kan organiseres hierarkisk, men må tænkes komplementært og som et bærende princip i relation til de faglige sammenhænge, hvori de skal indgå i læreruddannelsen. Det bliver således en udfordring ikke at tænke progression i klassisk forstand over uddannelsens fire år, men derimod sikre sig, at alle elementer bliver repræsenteret i de faglige områder i læreruddannelsen, hvor det opleves relevant og meningsfuldt. Arbejdsgruppen peger på fem forskellige faglige sammenhænge i den aktuelle læreruddannelse, nemlig:

- Inklusion som perspektiv i undervisningsfagene
- Inklusion som et tema i styrkelsen af "Lærernes Grundfaglighed"
- Kompetenceområdet Specialpædagogik som en del af hovedområdet Pædagogik og lærerfaglighed
- Inklusion som en grundlæggende dimension i faget praktik
- Inklusion som en grundlæggende dimension i bachelorprojektet.

2.2 Inklusion som perspektiv i undervisningsfagene

Den færdiguddannede lærer skal kunne begrunde, forberede, gennemføre og evaluere en undervisning, der er tilpasset den enkelte elevs forudsætninger og behov. Arbejdet med at sikre inkluderende læringsfællesskaber er således et fælles tema for alle fag i læreruddannelsen. I dette arbejde bliver udvikling af lærerens professionsforståelse (herunder etiske overvejelser og grundlagsforståelse) og didaktiske valg (herunder brug af undervisningsdifferentiering) centrale elementer i en undervisning, der sikrer alle elever aktiv deltagelse.

I arbejdsgruppen ser vi tre oplagte muligheder for at koble inklusionsperspektivet til arbejdet i undervisningsfagene:

- 1) At arbejde fokuseret med undervisningsdifferentiering, dvs. at kunne planlægge, gennemføre og evaluere undervisning under hensyn til forskellighed i elevforudsætninger > udarbejde, analysere, reflektere over - og begrunde konkrete undervisningsforløb og lektioner med udgangspunkt i differentierede læringsmål, indhold, arbejdsformer etc.
- 2) At tematisere lærerens arbejde med at skabe gode læringsfællesskaber i klasserummet, herunder almen viden om in- og eksklusionsmekanismer i skolen.
- 3) At foretage iagttagelser og analyser af elevadfærd i tilknytning til undervisning, dvs. at opøve de studerendes kompetencer til at foretage strukturerede observationer og gennem analyser heraf justere og evt. udvikle nye tiltag.

2.3 Inklusion som et tema i styrkelsen af "Lærernes Grundfaglighed"

Hvor alle fag og studerende i læreruddannelsen er forpligtet til at arbejde med inkluderende læringsprocesser i den almindelige undervisning, giver fagområdet "Lærernes Grundfaglighed" en særlig mulighed for at gå bagom begrebet inklusion og arbejde med det ud fra flere faglige perspektiver:

- *Elevens læring og udvikling*: I dette kompetenceområde er der muligheder for at arbejde mere i dybden med elevforudsætninger og potentialer og socialiseringsprocessers betydning for den enkelte elevs læring og trivsel i skolen.
- *Undervisningskendskab*: Kompetenceområdet har et tydeligt didaktisk sigte og giver mulighed for at arbejde mere fokuseret med udvikling af inkluderende læringsmiljøer. Begrebet undervisningsdifferentiering står centralt i dette kompetenceområde.
- *Specialpædagogik* er omtalt særskilt nedenfor.
- *Undervisning af to-sprogede*: Kompetenceområdet giver mulighed for at arbejde mere systematisk med de sproglige og kulturelle aspekter af inklusion, både i et overordnet sociologisk/samfundsmæssigt perspektiv, men også i et konkret didaktisk perspektiv.
- *Almen dannelse, KLM*: Kompetenceområdet omhandler bl.a. idehistoriske og pædagogisk-filosofiske diskussioner af centrale dilemmaer i et globaliseret samfund og giver mulighed for at tematisere mere værdibaserede og normative dimensioner af læreres arbejde med mangfoldighed og inklusion i skolen.

Lærerens grundfaglighed supplerer således det fælles og tværgående inklusionsperspektiv som alle fag i læreruddannelsen er forpligtet til.

2.4 Kompetenceområdet Specialpædagogik som en del af hovedområdet Pædagogik og lærerfaglighed

Kompetenceområdet Specialpædagogik vægter viden og lærerkompetencer i forhold til specialundervisning - både i almenundervisning, i specialklasser og på specialskoler. Specialpædagogik belyser og forholder sig til den elevmangfoldighed, som læreren møder, og de forhold, der er med til at definere rammerne for læringsfællesskaber. Kompetenceområdet har fokus på inkluderende specialpædagogiske indsatser, dvs. særligt tilrettelagt undervisning for de elever, der har behov for indgribende tiltag for at kunne deltage aktivt i læringsfællesskaber. Der arbejdes med den studerendes evne til - gennem forskning, teorier og metoder selv og i team, - at kunne begrunde, beskrive, analysere og vurdere praksis med henblik på at udvikle forståelse af kompleksiteten i det specialpædagogiske arbejde i folkeskolen. Gennem større forståelse af lærerens praksis er formålet med kompetenceområdet at øge lærerens specialpædagogiske kompetencer og dermed handlemuligheder i forhold til de elever, der møder barrierer for læring og udvikling.

2.5 Inklusion som en grundlæggende dimension i faget praktik

Faget praktik indeholder tre grundlæggende kompetenceområder, nemlig didaktik, klasseledelse og relationsarbejde og er bygget op om et spiralisk princip for de lærerstuderendes udvikling af kompetencer til begrundet at målsætte, planlægge, gennemføre, evaluere og udvikle undervisning henover de fire år (jf. de tre praksisniveauer). Inklusion indgår eksplicit som en dimension i faget praktik, og det synes oplagt både at arbejde systematisk med de studerendes kompetencer til at observere, analysere og udvikle undervisning og til at tematisere inklusion som et bærende pædagogisk princip for al undervisning og samarbejde, sådan som det konkret viser sig i skolens praksis.

2.6 Inklusion som grundlæggende dimension i bachelorprojektet

I bachelorprojektet skal den studerende tilegne sig grundlæggende kompetencer i at identificere, undersøge, udvikle og perspektivere lærerfaglige problemstillinger. I læreruddannelsen er der en ambition om, at bachelorprojekterne i højere grad skal kobles til kommunale skoleudviklingsprojekter og/eller til igangværende forskningsprojekter. Genstandsfeltet inklusion giver aktuelt gode muligheder herfor, ligesom det synes oplagt at arbejde med inklusion i et tværfagligt eller tværprofessionelt perspektiv. Der er i bachelorprojektet også gode muligheder for at arbejde med videreudvikling af de studerendes observations- og analysekompetencer og anvendelse af egentlige videnskabelige metoder i egne empiriske undersøgelser med henblik på udvikling af egen og andres praksis.

Inspiration til konkrete samarbejdsmodeller mellem læreruddannelser, skoler og universiteter kan fx findes i udviklingsprojektet: "Eksemplariske undervisningsforløb i dansk og matematik i 5. klasse med fokus på undervisningsdifferentiering" - www.inklusionsudvikling.dk/uvd - og praksis om forskningscirkler fra Malmø Universitet - <http://www.malmo.se/Kommun-politik/Sa-arbetar-vi-med.../Forskola-och-utbildning/Skolutveckling-Forskning/FoU-Malmo-utbildning/Forskningsmiljo/Forskningscirkclar.html>.

Endelig ser vi også muligheder i at arbejde mere fokuseret med inklusionsperspektivet som en konkret dimension i egen undervisning i læreruddannelsen, dvs. bevidst arbejde med det dobbelte didaktiske perspektiv i undervisningen: At de lærerstuderende kan bruge erfaringer og refleksioner fra inkluderende processer i læreruddannelsens undervisning som afsæt for analyser og udvikling af inkluderende processer i skolen set fra et elevperspektiv.

2.7 Inklusion og specialpædagogik ... ifølge censorrapport 2013

Endnu et relevant udgangspunkt og en konkret vidensbank, der danner baggrund for LU13 og fokus på "inklusion og specialpædagogik", er dokumentet "Censorrapport 2013"¹. Analyser og sammenfatninger af censorernes kommentarer fra årets eksamen retter opmærksomheden mod en række temaer, der ligesom kompetence og videnmål for forskellige moduler og undervisningsfag antyder kriterier for valg af relevant litteratur, både til de studerendes fordybelse og til lærernes inspiration. Men ikke mindst peger årsrapporten fra "Censorformandskabet på lærereuddannelsen" for linjefaget specialpædagogik på vigtigheden af, at specialpædagogik IKKE forsvinder og bliver opslugt af andre moduler og fag, der kan forplumre hensigten med inklusion og specialpædagogik som et vigtigt bidrag til kommende læreres professionskompetencer. I denne overgangsproces for det specialpædagogiske felt peges på vigtige aspekter, såvel vedrørende faget som dets indhold og dermed litteratur mv.

- Et andet interessant perspektiv vedrører fagets aktuelle position, som at være et fag i "transition", fra at være linjefag, til at blive noget fra andet, som endnu er uvist - som nok med dereguleringen vil blive forskellig fra sted til sted.

Og:

- Linjefaget Specialpædagogik har været en væsentlig tiltrængt fornyelse i læreruddannelsen igennem de seneste år. Det er, af såvel undervisere som studerende, blevet betragtet som et særdeles praksisrelevant fag. Det må blive en vigtig opgave i forbindelse med den nye læreruddannelse, hvor linjefaget Specialpædagogik udgår, at have fokus på at sikre, at specialpædagogiske temaer fortsat bliver tilgodeset i tilstrækkeligt omfang i uddannelsen og ikke mere eller mindre forsvinder i det nye brede fagområde "Lærerens Grundfaglighed".

Mere direkte peges der i censorrapporten for specialpædagogik på en række forhold, der kan ses som indikatorer for, hvad der er vigtigt at undervise i - og på baggrund af. Hvilket OGSÅ antyder flere temaer indenfor faglitteraturen, der kan give relevant professionsviden. I forhold til spørgsmålet om kvalitet i uddannelsen og dermed hvordan denne afspejles i udprøvnngen, er der en række interessante kommentarer, der måske kan give anledning til refleksioner.

---

¹ Censorrapporten kan downloades fra Censorformandskabet for Læreruddannelsen på følgende link:
http://www.laerercensor.dk/vis_orientering.php?ArticleId=109

Her gengives en række let bearbejdede relevante udsagn:

- Inklusion og flerprofessionelt samarbejde indgik som en vigtigt og naturlig del af de studerendes mundtlighed til eksamen.
- Der kan være en tendens til, at temaerne i opgaverne ligger for tæt på almenpædagogikken, men det må forklares med, at tiden er til inklusion, og at specialpædagogikken derfor almengøres eller tænkes ind i den almindelige undervisning.
- Det har været positivt med inddragelse af lokale forskningsprojekter således, at teori bliver udfordret af den pædagogiske praksis og dermed giver en vigtig kompleksitet i de studerendes arbejde.
- Der var en fin sammenhæng mellem fagets faglige indhold, praktik og den studerendes egne refleksioner.
- Eksamensgrundlaget var meget alsidigt og kom godt rundt i faget med repræsentation af nyere litteratur, herunder tekster fra den socialpsykologiske litteratur og nyere didaktiske litteratur. De studerendes refleksioner og argumentationer tog afsæt "væk fra" det individ-orienterede perspektiv, og der var mange refleksioner over - og bud på - hvordan der i fremtiden kan inkluderes.

Således peges der direkte på mulig inspiration til inddragelse af litteratur i form af fx forskningsrapporter.

Bredden i typer af litteratur omfatter desuden "tekster" i form af fx film og digitale udgivelser.

Ydermere er der, i et af de specifikke temaer for årets censorrapporter "Tværfaglighed", en række kommentarer fra censorerne, der nok kan inspirere til yderligere fordybelse og støtte begrundelser for valg af litteratur og referencer. Dette tema er formuleret således: "Er der aspekter af tværfaglighed, enten i grundlaget for eksamen eller i selve eksamenssituationen, og hvordan kommer det eventuelt til udtryk?". Der var en række kommentarer, der kan sammenfattes til:

- Specialpædagogik er, i følge sagens natur, tværfagligt, idet der indgår en række forskellige discipliner i faget. Den indlejrede tværfaglighed, som faget specialpædagogik rummer, nemlig pædagogik, didaktik, psykologi, sociologi, antropologi, special- og almen pædagogik mv., er i sig selv en garant for, at der arbejdes med faget i et tværfagligt multipelt vidensperspektiv.
- Flere censorer fremhævede ligeledes, at faget specialpædagogik også internt i forhold til andre linjefag forholder sig tværprofessionelt til pædagogiske udfordringer i praksis.

Med disse kommentarer understreges det, at litteratur og referencer til "inklusion og specialpædagogik" også må omfatte temaer, der relaterer sig til tværfaglige problemstillinger, og ikke mindst afspejle viden om det brede videnskabsfelt, der er forudsætningen for, at opgaver og udfordringer i praksisfeltet "inklusion og specialpædagogik" skal kunne løses kvalificeret.

2.8 Ekspertgruppens kommissorium

Ekspertgruppen er blevet bedt om at vurdere det materiale, der er fremkommet af søgningen, herunder en vurdering af perspektiverne for læreruddannelsen og eventuelle anbefalinger til viden, der bør indgå i uddannelsen.

Generelt kan man sige, at der findes en del litteratur, som handler om et mere generelt perspektiv på inklusion, hvor en specifik vinkel på *hvordan*, ikke optræder. Det mere generelle område har vi valgt at betegne som "grundlagsforståelser" i vores "kategorisering" af de indkomne tekster. Når dette område fylder meget, skal det ses på baggrund af en generel interesse for at sætte inklusion på dagsordenen som et vigtigt princip i forhold til skole og elevers trivsel og læring.

Der findes ligeledes en del litteratur inden for kategorien "praksisnær" (god praksis). Men det er vigtigt at bemærke, at en del af litteraturen igen retter sig mere mod det generelle og ikke det specifikke. Man skal altså, som underviser, selv trække disse principper ind i forhold til undervisningen og tænke det ind i forhold til sit fag. Med andre ord mangler der på området forskning og undersøgelser, som varetager dette element. Det ses bl.a. af kategorien "faglige problemstillinger", som heller ikke repræsenterer en stor tekstmængde. Det samme gør sig gældende for kategorien "curriculum", hvilket antyder, at der heller ikke her ser ud til – på et mere overordnet planlægningsniveau – at være en større og mere solid viden om læseplaner. Kategorien "andre disciplinære tilgange" betegner teorier, som relaterer sig til området, men som ikke direkte beskæftiger sig med inklusion og inklusionsproblematikker i praksis.

Ovenstående er bemærkelsesværdigt i forhold til, at inklusion er dominerende i den uddannelsespolitiske dagsorden, men efterlader mange problemstillinger og dilemmaer for såvel lærere i skolen som undervisere i læreruddannelsen, når det gælder, hvordan man kan praktisere det i de enkelte fag.

3. Metoder

Oversigten over forsknings- og udviklingsbaseret viden inden for "inklusion og specialpædagogik" består af en oversigt over det, der er udvalgt som den bedste og mest relevante viden på området. Det skal dog ikke forveksles med et review, der arbejder efter en særlig systematik. Til gengæld har ekspertgruppen valgt at gøre brug af den viden, som nationale og internationale aktører har om væsentlig forskning og udviklingsviden på området, men ud fra specifikke søgekriterier. I det følgende redegøres der for søgningerne inden for:

- 1) anbefalet litteratur
- 2) databaser
- 3) søgning på FoU-produktioner.

3.1 Søgning på anbefalet litteratur

Der er inden for de seneste par år udarbejdet reviews inden for det inklusionspædagogiske område, både nationalt og internationalt. Dyson, Howes & Roberts² indledte rækken af forskningsoversigter og er siden blevet efterfulgt af Dansk Clearinghouse³, European Agency⁴, Göransson & Nilholm⁵, og Mitchell⁶. Vi valgte derfor i tillæg til disse reviews at spørge "inklusionseksperterne" om deres tre bud på centrale publikationer/referencer til det tværgående indsatsområde "inklusion" i læreruddannelsen (se bilag 7). Der er således udsendt forespørgsler (i form af personligt adresserede e-mails) til fire kategorier af 'inklusionseksperter':

- 1) danske universitets- og UC-folk med en ph.d.-grad inden for inklusionsområdet
- 2) tilsvarende nordiske eksperter
- 3) netværket af danske ph.d.-studerende, der har inklusion som omdrejningspunkt i deres projekter.
- 4) netværket af undervisere i linjefaget specialpædagogik, som deltog i konferencen "Specialpædagogiske kompetencer på læreruddannelsen" (10/4 2013).

De 18 danske eksperter, som vi definerede som personer med en ph.d.-grad inden for området er: Rasmus Alenkær, Camilla Dyssegaard, Niels Egelund, Bjørn Hamre, Janne Hedegaard, Lotte Hedegaard-Sørensen, Marianne Horsdal, Charlotte Højholdt, Bjørg Kjær, Søren Langager, Vibe Larsen, Anne Morin, Christian Quvang, Lars Qvortrup, Andreas Rasch, Helene Ratner, Maja Røn Larsen og Susan Tetler. Der er fra denne gruppe kommet tilbagemelding fra 16 af de 18 adspurgte.

Ligeledes er samme forespørgsel sendt til 12 nordiske eksperter. Fra Norge: Peder Haug, Berit Johnsen, Anne Nevøy, Thomas Nordahl, Stein Erik Ohna og Reidun Tangen. Fra Sverige: Inger Assarson, Kerstin Göransson, Lena Lang, Claes Nilholm og Bengt Persson - samt fra Island: Dora Bjarnason. 10 af de adspurgte har meldt tilbage med deres tre bud på centrale referencer til læreruddannelsen.

Den tredje gruppe af 'inklusionseksperter', der er sendt en forespørgsel til, er 21 ph.d.-studerende, hvis forskning har inklusion i skolen som omdrejningspunkt: Hanne Voldborg Andersen, Mads Bølling, Torsten Conrad, Laura Mørk Emtoft, Thomas Thyrring Engsig, Helene Falkenberg, Pia Frederiksen, Henrik Grum,

---

² Dyson A, Howes A, Roberts B, (2002). A systematic review of the effectiveness of school-level actions for promoting participation by all students (EPPI-Centre Review, version 1.1*). In: *ResearchEvidence in Education Library*. London: EPPI-Centre, Social Science Research Unit, Institute of Education.

³ Dyssegaard Brørup; Sørgaard Larsen; Michael (2013). *Viden om inklusion*. Danish Clearinghouse for Educational Research Department of Education, Aarhus University.

⁴ European Agency for Development in Special Needs Education (2013). Organisation of Provision to Support Inclusive Education. Literature review. Lifelong Learning Programme.

⁵ Nilholm, Claes & Göransson, Kerstin (2013). *Kunskapsöversikt om inkludering*. Stockholm: Specialpedagogiska skolmyndigheten och Skolverket.

⁶ David Mitchell (2014). *What Really Works in Special and Inclusive Education. Using evidence-based teaching strategies*. 2nd Edition. Routledge.

Mette Munk Jensen, Charlotte Riis Jensen, Morten Korsgaard, Jimmy Krab, Mette Molbæk, Anni Mortensen, Louise Klinge Nielsen, Torben Næsby, Christina Holm Poulsen, Maj Sofie Rasmussen, Maria-Christina Schmidt, Helle Bundgaard Svendsen og Hilde Ulvseth. 13 har meldt tilbage med referencer, og tre har meldt tilbage, at de først starter som ph.d.-studerende i januar 2014, og at det derfor er lige tidligt nok for dem at angive central litteratur inden for inklusionsområdet!

Endelig er der sendt en forespørgsel ud til 23 undervisere i linjefaget specialpædagogik, som også deltog i konferencen "Specialpædagogiske kompetencer på læreruddannelsen" (10/4 2013). Her har blot fem meldt tilbage. Det skal dog bemærkes, at den ringe svarprocent kan skyldes, at forespørgslen blev udsendt relativt sent op til jul. Følgende blev forespurgt: Søren Bøjgaard Andersen, Karen Braad, Mette Bruun, Jørgen Christiansen, Laura Detlefsen, Inger Faurdal, Pia Gormsen, Stinne Grydehøj, Lars Grønbæk, Cristina Gulløv, Anne Boye Hansen, Rie Jungemann, Christina Jørgensen, Christine Enø Helmudt, Hanne Kidde, Hanne Møller, Sys Nielsen, Sanne Feld-Rasmussen, Gitte Scharff, Else Skibsted, Lise Sommer, Anne Søndberg og Ulla Fona-ger Weihe.

I alt er der sendt en forespørgsel ud til 74 'inklusionseksperter', og der er indkommet forslag fra 44 af de adspurgte. Der er i alt indkommet 115 forskellige forslag til centrale publikationer på læreruddannelsen. Der er således ikke særligt meget sammenfald, og det afspejler ganske godt den store kompleksitet, som karakteriserer inklusion som fagområde.

Der er udarbejdet litteraturlister for hver af de fire kategorier af 'inklusionseksperter', og der er efterfølgende indsamlet resumé af de 115 publikationer. Resuméerne er enten indhentet fra abstracts eller forfattet af ekspertgruppen. Der er ligeledes udarbejdet en liste over samtlige 115 forslag til publikationer/referencer, som er kategoriseret i forhold til: 1) type af publikation og 2) tematisk vinkling af publikationens indhold. Typer af publikation omfatter artikel i tidsskrift, artikel i antologi, antologi/grundbog, bog/monografi, ph.d.-afhandling og publikationer til gratis download.

De tematiske vinklinger af indholdet er:

- Reviews
- Grundlagsforståelser
  - Samfundsmæssige/sociologiske perspektiver
  - Filosofiske/etiske/rettighedsperspektiver
  - Problemforståelser
- Samarbejdet om inklusion
- Praksisnær/god praksis
  - Generelle inklusionsperspektiver: pædagogiske/didaktiske
  - Generelle inklusionsperspektiver: organisatoriske
  - Professionsperspektiver
- Specifikke perspektiver

- Tosprogede
- Adfærdsproblematikker
- Faglige problematikker
- Redskaber til undersøgelse af praksis
- Andre disciplinære perspektiver
- Curriculum i læreruddannelsen

3.2 Søgning i databaser

Søgningen efter litteratur om inklusion og specialpædagogik er gennemført af en forskningsbibliotekar i samarbejde med et medlem af ekspertgruppen. Det fastlagte kriterie vedrørende tidsrammen for søgningen er fulgt. Selve søgningen i bibliotek.dk og SwePub, Bibsys og NORA er gennemført således:

1. Emne: Poster fra bibliotek.dk - Inkluderende specialpædagogik: procesdidaktik og situeret professionalisme i undervisningen - mfl. bibliotek.dk

inklu* special*

2. Emne: Poster fra bibliotek.dk - Livet i skolen: grunnbok i pedagogikk og elevkunnskap: undervisning og læring. 1 - mfl.

inklu* lærere*

3. Emne: Poster fra bibliotek.dk - Specialpedagogik i ideologi, teori och praktik: att bygga broar - mfl.

nklu* særlig*

4. bibliotek.dk

inklu* folkeskole*

5. Swepub

inklu* special*

6. NORA

inklu* special*

Efter denne søgning er der sket en sortering af de fremkomne titler ved, at forskningsbibliotekaren har gennemlæst indholdsbeskrivelser for de mange titler og dernæst fravalgt en lang række titler på baggrund af manglende relevans vurderet ud fra oplysningerne i synopsisomtalen af referencen. I forhold til den samlede mængde fund repræsenterer de her fremlagte fund 'kun' ca. omkring 10 %.

3.3 Søgning på FoU produktioner

FoU produktionerne omfatter i ekspertgruppens afgrænsning forskningsprojekter samt større udviklingsprojekter. Mindre udviklingsprojekter - og det der betegnes skriftlige produktioner i UC Viden - er valgt fra. Kun produktioner, der er mindre end 10 år gamle, er taget med. Der er primært søgt i den nationale base UC Viden under professionshøjskolerne enkeltvis. Der er søgt bredt på inklusion, inklusion i skolen, undervisningsdifferentiering og mindre på specialundervisning. Dog er de tekster, der har omhandlet inklusion inden for andre områder som dagtilbud, voksenområdet, ungdomsuddannelserne valgt fra med enkelte undtagelser.

Derudover har andre baser som NUBU (Nationalt videntcenter for udsatte børn og unge) og NVIE (Nationalt videntcenter for inklusion og eksklusion) indgået i søgningen, og relevante faglige miljøer er blevet spurgt, men i et mindre omfang. UC Viden er derfor primærkilde, hvilket har indflydelse på mængden. Man må altså på dette område regne med en større fejlkilde. For det første er UC Viden en forholdsvis ny database for professionshøjskolerne, og mange produktioner er ikke indtastet i et tilstrækkeligt omfang. For det andet har der, afhængig af den lokale professionshøjskole, været forskellige midler i en periode på 10 år, som har været afgørende for, hvor stor produktionen har været.

3.4 Vurderinger af FoU-produktioner

Generelt kan man sige, at der på FoU området er få produktioner, når der afgrænses i forhold til relevans for lærereuddannelsen og skolen. Det skyldes dels de førnævnte midler, som i en årrække har skullet prioriteres til mange områder. Dels kan det se ud som om, at de forskellige professionshøjskoler har haft forskellige interesser i forhold til, hvor stor en del læreruddannelsen udgør af de samlede uddannelser. Produktionerne er størst der, hvor der enten har været et nationalt center fx NVIE eller Nationalt videntcenter for læsning etc. Desuden er de fleste produktioner udviklingsprojekter, og der er kun få eksempler på forskningsprojekter. Dette kan man dog forestille sig bliver større i de kommende år alt efter, hvordan de tildelte forskningsmidler prioriteres på de enkelte professionshøjskoler. Et andet problem er tilgængeligheden af de projekter, der fremgår af UC Viden. Generelt i sektoren ligger der altså fortsat et stort arbejde i at systematisere indtastninger og gøre projekter let tilgængelige fx i pdf formater, som kan hentes på nettet.

Tematikkerne i de omtalte projekter kan karakteriseres som meget blandede, hvilket tyder på, at de enten er afhængige af, hvorfra midlerne er kommet, eller hvilke interesser et særligt miljø eller højskole har haft. Med andre ord er der ikke tale om en større strategi og dermed en mere solid produktion, som kunne opbygge en større og mere sikker viden på området. Generelt omhandler mange af projekterne praksis på skoler og mindre praksis på uddannelserne, men der er fortsat meget lidt viden om, hvordan man tænker et inklusionsperspektiv ind i forhold til de forskellige fag samtidig med, at fagets metoder anvendes på området. Hvordan man arbejder med undervisningsdifferentiering og ikke elevdifferentiering, og hvilke kvalifikationer det kræver i en praksis, herunder de dilemmaer som opstår i en inklusionspraksis, er berørt i de fremhævede projekter. Når produktionerne retter sig mod skolen, bliver de meget fagfaglige, som fx hvordan læser forskellige elever etc. FoU produktionerne viser, at der er fokus på området i professionshøjskolerne, og at både de udviklingsbaserede som de få forskningsbaserede produktioner kan bidrage med en relevant viden. I fremtiden kræver det en større systematik og strategi på området, hvis denne viden skal være et bidrag.

4. anbefalinger

Med afsæt i forsknings-og udviklingsoversigten har ekspertgruppen desuden skullet give en vurdering af behov for igangsættelse af nye FoU-projekter, fx i relation til underbelyste spørgsmål, interessante resultater, der med fordel kan styrkes gennem stærkere designs mv. Ekspertgruppen peger desuden på anbefalinger i forhold til særligt velvalgt litteratur fra oversigten til de lærerstuderende.

4.1 Behov for nye FoU produktioner

På baggrund af de førnævnte vurderinger anbefales det, at der på professionshøjskolerne planlægges en større fællessatsning på tværs af de enkelte professionshøjskoler, hvor der over en årrække produceres viden inden for feltet, som er systematisk - enten gennem større udviklingsprojekter eller forskningsprojekter. Forskningen skal rette sig mod professionshøjskolernes forskning og udviklingsarbejde, som skal være karakteriseret ved at være praksisnær og relaterer til uddannelserne. En fælles satsning vil sikre et større fælles vidensgrundlag, som aktuelt kunne se ud til at mangle, da det i dag fremstår mere sporadisk – med undtagelse af de nationale satsninger som fx NVIE.

En tværgående satsning kunne med fordel ske i et samarbejde med universiteterne, som der efterhånden er flere gode eksempler på. Satsningen skulle prioritere de områder, som er mere underbelyst i sektorens produktioner; dvs. temaer der omhandler inklusionspraksis i skolerne. Det kunne ligeledes være temaer med fokus på, hvordan man omsætter et inklusionsperspektiv i fagene, og som medtænker fagets metoder, uden at inklusionsperspektivet glemmes.

Derudover ser det ud til, at der mangler en mere solid viden om, hvordan undervisere på læreruddannelsen griber temaerne an i undervisningen. Dvs. fremtidig FoU produktion skal ikke alene være rettet mod skolen, men også undersøge uddannelsernes egen praksis, hvilket vil kræve interne midler.

Det anbefales ligeledes, at projekter arbejder med en kombination af udvikling og forskning. Et velvalgt eksempel er et netop afsluttet projekt 'Eksemplariske undervisningsforløb i dansk og matematik i 5. klasse med fokus på undervisningsdifferentiering' (www.inklusionsudvikling.dk/uvd), hvor Århus Universitet i et samarbejde med VIA, UCC og UCSyd samarbejdede om at udvikle metoder i praksis med afsæt i en forskningsbaseret viden.

4.2 Anbefalinger til lærerstuderende

Ekspertgruppen vil med afsæt i den endelige oversigt anbefale følgende litteratur til lærerstuderende. De fem kategoriseringer af litteratur skal ses i forlængelse af vores tidligere anbefalinger om at koble inklusionsperspektivet til fem forskellige faglige sammenhænge i den aktuelle læreruddannelse, nemlig:

- Inklusion som perspektiv i undervisningsfagene
- Inklusion som et tema i styrkelsen af "Lærernes Grundfaglighed"
- Kompetenceområdet Specialpædagogik som en del af hovedområdet Pædagogik og lærerfaglighed
- Inklusion som en grundlæggende dimension i faget praktik
- Inklusion som en grundlæggende dimension i bachelorprojektet.

1. Inklusion som perspektiv i undervisningsfagene

Befring, E. (2008). Inkludering som mål og mulighed. *Pædagogisk Psykologisk Tidsskrift*. S. 300-312.

Hedegaard-Sørensen, L. (2013). *Inkluderende specialpædagogik – Procesdidaktik og situeret professionalismisme i undervisningen*. København, Akademisk Forlag.

Nielsen, B. (2013). *Læringsmål og Læringsmåder – undervisningsdifferentiering I praksis*. København, Gyldendal.

Persson, B. og Persson, E. (2013). *Inklusion og målopfyldelse – udvikling for alle elever*. Frederikshavn, Dafolo.

Projekt *Undervisningsdifferentiering med fokus på elever med særlige behov* (2014).

Download på Undervisningsministeriets temahjemmeside www.inklusionsudvikling.dk/uvd

Schmidt, M. C. S. (red.). (2011). *Klasseledelse og fag – at skabe klassekultur gennem fagdidaktiske valg*. Frederikshavn, Dafolo.

Zobbe, K. (et al). (2011). *De mange veje. Følgeforskning til skoleudvikling vedrørende "mindre specialundervisning, styrket faglighed og øger rummelighed"*. Teori og Metodecentret, UCC.

<http://www.mindre-specialundervisning.dk/PageFiles/1126/Pointer%20-%20A4%202.pdf>

2. Inklusion som et tema i styrkelsen af 'Lærernes Grundfaglighed'

Brørup Dyssegaard, C., Søgaard Larsen, M. Tiftikci, N. (2013). Effekt og pædagogisk indsats ved inklusion af børn med særlige behov i grundskolen. Kan downloades på:

<http://edu.au.dk/fileadmin/www.dpu.dk/danskcaringhouseforuddannelsesforskning/SR12mapfinal0409.pdf>

McDermott, R.P. (1996). Hvordan indlæringsvanskeligheder skabes for børn. Side 81 - 116 i: Højholt, C. (red) *Skolelivets socialpsykologi*. Unge Pædagoger.

Nilholm, C. (2010): *Perspektiver på specialpædagogik*. Forlaget Klim

Ratner, H. (2013) *Inklusion – Dilemmaer i organisation, profession og praksis*. København, Akademisk Forlag

Tetler, S. & Langager, S. (red.) (2009). *Specialpædagogik. En grundbog*. København, Gyldendal.

3. Kompetenceområdet Specialpædagogik som en del af hovedområdet Pædagogik og lærerfaglighed

Christiansen, J., Degn Mårtensson, B. og Pedersen, T. (red.) (2011). *Specialpædagogik – en grundbog*. København, Hans Reitzels Forlag.

Hertz, S. (2010). ADHD – selve forkortelsen forstyrrer vores nysgerrighed. *Pædagogisk Psykologisk Tidsskrift*, nr. 4.

Molbæk, M., Hedegaard-Sørensen, L. og Quvang, C. (2014) *Deltagelse og forskellighed - en grundbog om inklusion og specialpædagogik i lærerpraksis*. I-bog. Systime

Nordahl, T., M-A. Sørlie, T. Manger & A. Tveit (2008). *Adfærdsproblemer hos børn og unge. Teoretiske og praktiske tilgange*. København, Dansk Psykologisk Forlag.

Højholt, C. (2011). Faglighed og fællesskaber i relation til arbejdet med børn i vanskeligheder. I; Højholt, C. (red), *Børn i vanskeligheder – Samarbejde på tværs*. København, Dansk Psykologisk forlag.

Røn Larsen, M. (2012) Hverdagslivets anekdotiske betydning - Når børnelivet falder ud af helhedstænkningen. *Pædagogisk Psykologisk Tidsskrift* – temanummer "Skoleklassen", nr. 6/2012 400-412.

Tetler, S. (2013). Handicapforståelsen for det specialpædagogiske professionsblik. I: I. Bonfils, B. Kirkebæk, L. Olsen & S. Tetler (red.), *Handicapforståelse mellem teori, erfaring og virkelighed*. København, Akademisk Forlag.

4. Inklusion som en grundlæggende dimension i faget praktik

Alenkær, R. (red.) (2007). *Den inkluderende skole – en grundbog*. Frydenlund.

Tetler, S., D. Ferguson, K. Baltzer & C. Boye (2011). *Inkluderet I skolens læringsfællesskab. En fortløbende problemidentifikations- og problemløsningsstrategi*. Frederikshavn, Dafolo.

Damsgaard, Hilde Larsen (2005). *Med åbne øjne. Observation og håndtering af problemadfærd*. København, Hans Reitzels Forlag.

Booth, T & Ainscow, M. (2004). *Inkluderingshåndbogen*. Oversat og bearbejdet af Kirsten Baltzer og Susan Tetler. Danmarks Pædagogiske Universitet. Kan downloades på:

<http://www.eenet.org.uk/resources/docs/Index%20Danish.pdf>

5. Inklusion som en grundlæggende dimension i bachelorprojektet

Brørup Dyssegaard, C., Søgaard Larsen, M; Tiftikci, N. (2013). *Effekt og pædagogisk indsats ved inklusion af børn med særlige behov i grundskolen. Systematisk review*. København: IUP, Aarhus Universitet. Kan downloades på

<http://edu.au.dk/fileadmin/www.dpu.dk/danskclearinghouseforuddannelsesforskning/SR12mapfinal0409.pdf>

European Agency for Development in Special Needs Education (2013). *Organisation of Provision to Support Inclusive Education. Literature review*. Lifelong Learning Programme.

Mitchell, D. (2014). *Hvad der virker I inkluderende undervisning*. Frederikshavn, Dafolo.

Nilholm, C. & Göransson, K. (2013). *Inkluderande undervisning – vad kan man lära av forskningen?* FoU-skrift nr 3. Specialpedagogiska Skolmyndigheten

Anbefalet litteratur til undervisere på læreruddannelsen

Denne liste repræsenterer ikke en endelig prioritering men forslag blandt flere. Det anbefales derfor at se resumélisterne igennem for andre forslag, herunder mange af de nyere afhandlinger som er beskrevet.

Det Europæiske Agentur for Udvikling af Undervisning af Personer med Særlige Behov. (2012) TE4I - INKLUDERENDE UNDERVISNING I EUROPÆISKE LÆRERUDDANNELSER - Udfordringer og muligheder.

<http://www.european-agency.org/publications/ereports/te4i-challenges-and-opportunities/TE4I-Synthesis-Report-DA.pdf>

<http://www.european-agency.org/agency-projects/Teacher-Education-for-Inclusion>

Florian, L. (2012) Preparing Teachers to work in diverse classrooms: Key lessons for the professional development of teacher educators from Scotland's Inclusive Practice Project. *Journal of Teacher Education*, 63(4), 275-285.

Hedegaard-Sørensen, L. (2013) *Inkluderende Special pædagogik, situeret professionalism og procesdidaktik i undervisningssituationer*. København, Akademisk Forlag.

Ratner, H. (2013) *Inklusion – Dilemmaer i organisation, profession og praksis*. Akademiske Forlag

Tetler, S., L. Hedegaard-Sørensen, L. Mørk Emtoft & H. Ulvseth (2013). *Læreres tilegnelse af specialpædagogiske kompetencer gennem uddannelse* (i Danmark, Sverige, Finland og Ontario (Canada). Rapporten kan downloades på:
http://edu.au.dk/fileadmin/www.dpu.dk/e-boeger/SSIP/Rapporter/Ebog_-_Komparativ_undersogelse_af_laereres_tilegnelse_af_specialpaedagogiske_kompetencer.pdf

Tetler, S. m.fl. (2011) *Inkluderet i skolens læringsfællesskab? En fortløbende problemidentifikations- og problemløsningsstrategi*. Frederikshavn. Dafolo

5. Perspektivering

Formålet med denne oversigt for forsknings- og udviklingsviden for det tværgående indsatsområde 'Inklusion og specialpædagogik' har ikke været at producere et samlet review på området, men inden for den givne tidsramme at give en oversigt over relevante mulige tekster til inspiration for brug af undervisere og studerende inden for fem forskellige faglige sammenhænge i LU13:

- Inklusion som perspektiv i undervisningsfagene
- Inklusion som et tema i styrkelsen af 'Lærernes Grundfaglighed'
- Kompetenceområdet Specialpædagogik som en del af hovedområdet Pædagogik og lærerfaglighed
- Inklusion som en grundlæggende dimension i faget praktik
- Inklusion som en grundlæggende dimension i bachelorprojektet

Derfor har ekspertgruppen også valgt at benytte sig af andre søgekriterier end udelukkende søgning i biblioteksdata-baser for at skabe et relevant overblik. Med andre ord findes der sandsynligvis andet relevant viden inden for området, som ikke fremkommer i disse søgninger. Vi mener dog, at det er et væsentligt kriterium, at det er tekster, som forskellige eksperter med forskerbaggrund, ph.d-studerende og læreruddannere selv udpeger som vigtige og brugbare. Da oversigten som bekendt ikke betragtes som endelig, er der rig mulighed for at supplere på forskellig vis.

Generelt viser søgningerne, at der findes en del forskning og litteratur, som beskriver inklusion mere generelt. Det har ekspertgruppen valgt at betegne som grundlagsforståelser. Det betyder med andre ord, at der findes mindre viden og dermed hjælp at hente, når det drejer sig om, hvordan inklusionsperspektiver skal tænkes ind i praksis og særligt i forhold til fagene. Nogle fag er dog mere beskrevet end andre, men det antyder, at der er brug for, at samtænkningen af inklusionsperspektiver og undervisningen i de enkelte fag undersøges i et større omfang fremover. Dette for at man kan kvalificere det tværgående område 'Inklusion og specialpædagogik' ikke kun i den nye læreruddannelse, LU13 men i praksis på skolerne.

Bilag 1 Lister af anbefalet litteratur

Kategorisering af 113 titler

Farverne betyder:

Sort: foreslået af danske eksperter

Rød: foreslået af nordiske eksperter

Grøn: foreslået af danske ph.d.-studerende

Blå: foreslået af undervisere i linjefaget specialpædagogik

Koderne betyder:

A	Artikel i tidsskrift
A/A	Artikel i antologi
AG	Antologi grundbog
B	Bog/monografi
Ph.d.	Ph.d.-afhandling
Download	Publikationen kan downloades gratis på nettet

Reviews (7)

- Effekt og pædagogisk indsats ved inklusion af børn med særlige behov i grundskolen (Download)
- Viden om inklusion (pixi-udgaven af 'ovennævnte' review (III) (B))
- What really works in Special and Inclusive Education? (III) (B) (kommer på dansk)
- **Inkluderande undervisning – vad kan man lära av forskningen (III) (Download)**
- **Den engelske sammenfatning rapport fra Danish Clearinghouse (Download)**
- Two decades of research on teacher-student relationships in class (A)
- The impact of research on developments in inclusive education (A)
- Identitet, ballade og muslimske fællesskaber blandt etniske minoritets elever (artikel)

Grundlagsforståelser (24)

- Perspektiver på specialpædagogik (II) (B)
- Disability as a cultural fact (A/A)
- Hvordan indlæringsvanskeligheder skabes for børn (dansk oversættelse af ovenstående) (II) (A/A)
- Viljen til inklusion – en samtidsdiagnostisk indkredsning (A)
- Meget er forskellig, men noe bliver problem. En sosiologisk studie av spesialundervisningens institusjonelle praksis (ph.d.)
- Så langt det er mulig og faglig forsvarlig ... inkludering av elever med spesielle behov i grunnskolen (B)
- **Nordic upper Secondary School: Regular and Irregular Programmes – or just One Irregular School for All? (A/A)**
- **How do we make inclusion happen when exclusion is a political predisposition? (A)**

- **Education, democracy and participation (Upubliceret/vedlagt publication)**
- **Additional workload or a part of the job? Icelandic teachers' discourse on inclusive education (A)**
- **Specialpedagogik i ideology, teori och praktik – att bygga broar (B)**
- **Medborgerlig bildning för alle barn (A/A)**
- **Spesialundervisning til elevens beste? 'Det kommer så an på*'. –Rettigheter – kompetanse – Kvalitet (B)**
- **Normalitet og avvik. Spesialpedagogiske udfordringer – en innføring (B)**
- **Inkluderende opplæring: idégrunnlag og politikk. Utop-realitet? (A)**
- **ADHD – selve forkortelsen forstyrrer vores nysgerrighed (A)**
- **Inklusion og eksklusion: En distinktion som gör skillnad i det mångkulturella samhället (II) (B)**
- **Inclusion needs a different school culture (A)**
- **The cultural work of learning disabilities (A)**
- **Rummelighed I skolen – om paradokser, dilemmaer og udfordringer (A)**
- **UP tema: Pædagogiske færdigretter. Spise? Med hjem? (T)**
- **Moving forward in inclusive education research (A)**
- **Taking an inclusive turn (A)**
- **Barnet bag diagnosen (B)**
- **Bullying and social exclusion anxiety in schools (A)**
- **Diagnosernes himmelflugt – socialpolitik og socialpædagogik (A)**
- **I dag er eleven altid måske-egnet (A)**

Samarbejde (14)

- **Faglighed og fællesskaber i relation til arbejdet med børn i vanskeligheder (A/A)**
- **Konflikt og konsensus i tværfagligt samarbejde omkring børn i vanskeligheder (A)**
- **Samarbejde om 'inklusion (A/A)**
- **Børn i vanskeligheder – samarbejde på tværs (antologi med ovenstående artikler)**
- **Hverdagslivets anekdotiske betydning – Når børnelivet falder ud af helhedstænkningen (A)**
- **Inklusion og fritidspædagogik – Børnefællesskaber og udsatte positioner i SFO (A/A)**
- **Brugerne og PPR – eller hvordan fællesskaber om børn kan skabe fællesskaber mellem børn (A)**
- **Et resursteams samverkan med skola, elever og föräldrar – förtjänster, hinder och utmaningar (B)**
- **A multiple Method Longitudinal Investigation of Pre-referral intervention Team Functioning: Four years in Rural Schools (A)**
- **The success of Collaboration Resource Programs for Students with disabilities in Grades 6 Through 8 (A)**
- **Conditions for Co-teaching: Lessons from a case-study (A)**
- **Samarbejde og strid om børn i vanskeligheder – organisering af specialindsatser i skolen (ph.d.)**
- **Artikel: Inklusion og diagnostiske udredninger – en analyse. (artikel)**
- **Skolestart – et følsomt forældrearbejde (A/A)**
- **De umulige børn og det ordentlige menneske: identitet, ballade og muslimske fællesskaber blandt etniske minoritetsbørn (ph.d.)**

Praksisnær (god praksis) (30)

- Inkluderende pædagogik. God praksis og gode praktikere (B)
- Inkluderende specialpædagogik, procesdidaktik og situeret professionalisme i undervisningen (III/III) (B)
- Inklusion og målopfyldelse (III) (B)
- Forskellighed og deltagelse – en grundbog om inklusion og specialpædagogik i lærerpraksis (III) (B)
- Inklusion – dilemmaer i organisation, profession og praksis (III) (B)
- To-sprogede børns undervisning (Danskernes akademi)
- Inklusion i skolen – praksisnær guide til fællesskaber (B)
- Understanding and developing inclusive practices in schools: A collaborative action research network (A)
- AKT ink – Inkluderende AKT-arbejde I folkeskolen (B)
- Making Space in The Standards Agenda: developing inclusive practices in schools (A)
- Classroom teachers' craft knowledge of their inclusive practice (A)
- **Specialpedagogikk (B)**
- **Lærerarbeid for tilpasset opplæring – tilrettelegging for læring og utvikling (B)**
- **Den inkluderende skole – fra vision til virkelighet (B)**
- **Gjennom labyrinten: Hva er (spesial)pedagogikk i et inkluderende miljø? (A/A)**
- **Schools and Special Needs – issues of innovation and inclusion (B)**
- **Elevers skolelivskvalitet (A/A)**
- **Alternative courses in upper secondary vocational education and training: students' narratives on hopes and failures (A)**
- **Børneperspektiver fra grænselandet mellem almenklasse og specialklasse (A/A)**
- **Bøvl og ballade – når børn obstruerer læreres projekt A/A)**
- **Inkluderende støtteforanstaltninger. Veje til oplevet inklusion. (B)**
- **De mange veje mod inklusion (B)**
- **Inklusion – Er du med? Om inklusion i skole og dagtilbud. (B)**
- **Effekter af specialundervisningen. Pædagogiske vilkår i komplicerede læringsituationer og elevernes faglige, sociale og personlige resultater (II) (B)**
- **Adfærdsproblemer hos børn og unge. Teoretiske og praktiske tilgange (B)**
- **School psychologists: Making inclusion a reality for All. (A)**
- **Specialpædagogik. En grundbog. (B)**
- **Specialpædagogik I skolen, En grundbog (B)**

Faglige problematikker (9)

- What works for Children with Mathematical Difficulties (B)
- **Mellan fakticitet och project: Läs- och skrivsvårigheter och sträven att övervinna dem (ph.d.)**
- Viljen til læsning (ph.d.)
- Dysleksi og andre vanskeligheder med skriftsproget (B)
- Læsevanskeligheder (B)
- Klasseledelse og fag – at skabe klassekultur gennem fagdidaktiske valg (B?)
- Inclusion and exclusion through youth sport (B)
- Praksis og kvalitet I idrætsundervisningen (ph.d.)
- Please, Mr. Hay what are my poss(abilities)?: legitimation of ability though physical education practices. (A)

Redskaber til undersøgelse af praksis (6)

- Inkluderet I skolens læringsfællesskab? (III) (B)
- **Enacting Inclusion: a framework for interrogating inclusive practice (A)**
- **Index for Inclusion (også på dansk) (Download)**
- Enhancing Relationships between Children and Teachers (Download)
- The Framework for Participation: a research tool for exploring the relationship between achievement and inclusion in schools (A)
- **Med åbne øjne. Observation og håndtering af problemadfærd.**

Andre disciplinære perspektiver(16)

- Children, childhood and Everyday Life (B)
- Knowledge and professionalism – from the perspectives of Children? (A)
- Vygotski and Special Needs Education: Rethinking Support for Children and Schools
- Mind, brain and Education (B)
- **Psychology for inclusive education (A)**
- Autonomy, Competence, and Relatedness in the classroom. Applying self-determination theory to educational practice (B)
- Strangers, inclusions and identities (B)
- Mind, Brain and Education: The Impact of Educational Neuroscience (A)
- Mind, Brain and Education: The birth of a new Science (A)
- The Somatic Appraisal Model of Affect: Paradigm for Educational Neuroscience and Neuropedagogy (B)
- **Klinisk børnepsykologi – Udvikling på afveje (B)**
- Skolens læringsmiljø, selvopfattelse, motivation og læringsstrategier (B)
- Læringsmål og læringsmåder - undervisningsdifferentiering i praksis (B)
- **Learning without limits (B)**
- **Lærerens verden: innføring i generell didaktikk (B)**

- **Elevens verden: innføring i pedagogisk psykologi (B)**

Curriculum (3)

- TE41 – Inkluderende undervisning I europæiske læreruddannelser (Download)
- Teachers and Human Rights Education (B)
- Preparing teachers to work in diverse classrooms: Key lessons for the professional development of teacher educators from Scotland's Inclusive Practice Project (A)

Engelsksprogede anbefalinger ikke kategoriseret

- Two decades of research on teacher-student relationships in class (A)
- The impact of research on developments in inclusive education (A)
- **Enacting Inclusion: a framework for interrogating inclusive practice (A)**
- Enhancing Relationships between Children and Teachers (Download)
- The Framework for Participation: a research tool for exploring the relationship between achievement and inclusion in schools (A)
- Et resursteams samverkan med skola, elever og föräldrar – förtjänster, hinder och utmaningar (B)
- A multiple Method Longitudinal Investigation of Pre-referral intervention Team Functioning: Four years in Rural Schools (A)
- The success of Collaboration Resource Programs for Students with disabilities in Grades 6 Through 8 (A)
- Conditions for Co-teaching: Lessons from a case-study (A)
- **How do we make inclusion happen when exclusion is a political predisposition? (A)**
- **Education, democracy and participation (Upubliceret/vedlagt publication)**
- **Additional workload or a part of the job? Icelandic teachers' discourse on inclusive education (A)**
- Moving forward in inclusive education research (A)
- Taking an inclusive turn (A)
- Understanding and developing inclusive practices in schools: A collaborative action research network (A)
- Making Space in The Standards Agenda: developing inclusive practices in schools (A)
- TE41 – Inkluderende undervisning I europæiske læreruddannelser (Download)
- Teachers and Human Rights Education (B)
- Preparing teachers to work in diverse classrooms: Key lessons for the professional development of teacher educators from Scotland's Inclusive Practice Project (A)
- **Learning without limits (B)**

Bilag 2 Litteratur anbefalet af undervisere

Alfabetisk orden efter titel

Nordahl, T.; M. Sørli; T. Manger; A. Tveit (2008) *Adfærdsproblemer hos børn og unge. Teoretiske og praktiske tilgange*. Dansk Psykologisk Forlag.

Adfærdsproblemer er en af de store udfordringer i opdragerens møde med børn og unge. Det gælder både i børneinstitutionen, i skolen, i børn- og ungeforvaltningen regi, i børne- og ungdomspsykiatrien, i hjemmet og i fritiden. I denne bog beskrives de mest aktuelle teoretiske og empiriske tilgange til forklaring af adfærdsproblemer. Samtidig præsenteres konkrete praktiske tiltag og strategier til reduktion og forebyggelse af adfærdsproblemer i forskellige opvækstsammenhænge. De beskrevne strategier bygger på forskningsbaseret viden, og der redegøres for både (multi)systemiske og individbaserede tilgange. Arbejdet med adfærdsproblemer må bestå af en kombination af indsats mod uønsket adfærd og bestræbelser på at lære børn og unge sociale kompetencer.

Larsen, Hedegaard, I.(2010) *Barnet bag diagnosen*. Dafolo

Barnet bag diagnosen er en debatbog, som sætter spørgsmålstegn ved den stadig mere omsiggribende brug af diagnoser, især i folkeskolen. En diagnose hjælper ikke i sig selv den voksne til at forstå og støtte barnet på en mere hensigtsmæssig måde. Den voksne må kunne se bag om diagnosen og søge indsigt i barnets livsvilkår, relationer og kvalifikationer, for det er her, kimen til den hensigtsmæssige støtte skal findes. Barnet bag diagnosen beskriver baggrund, indhold og ofte foreslåede behandlingstiltag for nogle af de hyppigst forekommende diagnoser og tager kritisk stilling til psykiaternes forståelse for og forklaring på børnenes vanskeligheder. Bogen er skrevet til lærere, pædagoger og medarbejdere i PPR - og til alle de studerende, som er ved at uddanne sig til disse hverv. Serien "Specialpædagogik i tiden" sætter fokus på specialpædagogikkens vilkår og søger at afspejle de til enhver tid givne specialpædagogiske teorier og deres udmøntning i praksis. Netop i den specialpædagogiske sammenhæng spiller tiden en væsentlig rolle. Specialpædagogik er i bund og grund et produkt af videnskab, ideologi og praksis, og som sådan helt afhængig af den samfundsstruktur og -kultur den specialpædagogiske bistand udøves i. Specialpædagogik i tiden sætter spørgsmålstegn ved normaliteten og udfordrer vores normalitetstænkning. Serien henvender sig til lærere i grundskolen og i efter- og videreuddannelser samt til lærerstuderende i det nye linjefag specialpædagogik.

Egelund, N. & S. Tetler (red.)(2009) *Effekter af specialundervisningen. Pædagogiske vilkår i komplicerede læringssituationer og elevernes faglige, sociale og personlige resultater*. Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag

Specialundervisningen har været i fokus siden midten af 1980'erne, hvor der blev registreret en stor stigning i antallet af elever, der modtog specialundervisning. Nye tal viser, at specialundervisning i dag lægger beslag på omkring en femtedel af folkeskolens samlede ressourcer. Det er derfor naturligt at stille spørgsmålet om, hvorvidt specialundervisningen har nogen effekt. Denne bog bringer resultaterne fra den første danske effektundersøgelse af specialundervisningen siden 1960. Resultaterne viser, at der er en ganske god effekt af folkeskolens specialundervisning. Eleverne gør for de allerflestes vedkommende fremskridt, både fagligt, personligt og socialt. Fremskridt viser sig først og fremmest at have forbindelse med den professio-

nalisme, der udvises af personalet, mens det ikke er nær så afgørende, hvilken organisationsform der anvendes. Der er dog stadig rum for forbedringer. Én af bogens konklusioner lyder, at specialundervisningen er nødvendig for at bibeholde en skole, hvor så mange elever som muligt når de mål, der er sat for skolen. **(Foreslået af 2 undervisere)**

Hedegaard-Sørensen, L. (2013) *Inkluderende Special pædagogik, situeret professionalismisme og procesdidaktik i undervisningssituationer*. Akademisk Forlag.

Visionen om den inkluderende skole er ved at blive til virkelighed. Børn, som tidligere har været placeret i specialpædagogiske læringsmiljøer, overføres til almenpædagogiske læringsmiljøer. Børn med funktionsnedsættelser skal undervises og lære på lige fod med andre elever i folkeskolens læringsfællesskaber. Denne bog præsenterer en pædagogisk og didaktisk tilgang til inklusion, der inddrager specialpædagogisk viden, der tidligere primært hørte specialpædagogiske institutioner til. Der er ikke tale om specialpædagogiske teorier og modeller, der kompenserer for 'mangler' hos fx diagnosticerede børn, men om en mangfoldighed af teorier og vidensformer, der udfoldes i praksissituationer. Forfatteren viser, hvordan lærere med afsæt i deres egen praksis kan udvikle en procesdidaktisk kompetence, der gør det muligt at håndtere komplicerede læringsituationer for alle børn. Med eksempler fra fire forskellige læringsmiljøer - en folkeskole, en specialklasse, en specialskole og en lilleskole - demonstrerer hun, hvordan lærerteamet kan udvikle en situeret professionalismisme og procesdidaktisk kompetence gennem refleksion over egne praksisfortællinger. Dermed giver bogen læseren en grundlæggende indsigt i en inkluderende specialpædagogik, der imødekommer flere elever – med eller uden diagnoser. Bogen er henvendt til lærere i praksis og til det specialpædagogiske kompetenceområde i den nye læreruddannelse. **(Foreslået af 3 undervisere)**

Tetler, S. m.fl. (2011) *Inkluderet i skolens læringsfællesskab? En fortløbende problemløsningsstrategi*. Frederikshavn. Dafolo

"Inkluderet i skolens læringsfællesskaber?" er erfaringerne fra et treårigt udviklingsforløb, der udspringer af Rita-projektet. Forløbet handler om integration af elever med høretab dvs. inklusion af elever med særlige behov i skolens klasser. Inklusion diskuteres i rapporten i forhold til fire diskurser - en pragmatisk, en økonomisk, en etisk og en politisk. Beskrivelsen og diskussionen af det konkrete forløb består af syv artikler skrevet i løbet af inklusionsforløbet med fokus på forskellige temaer og problemstillinger. Bogen er en introduktion til brugen af elevdeltagelsesprofiler (EDP), et redskab der hjælper læreren til at danne sig et overblik over klassen som helhed med særligt fokus på, hvordan elever med ekstra behov for støtte fagligt og socialt, indgår i læringsfællesskabet. EDP består af faserne observation, problemløsningsstrategi og problemløsning. I bogen får man udover en gennemgang af faserne ligeledes eksempler på, hvordan materialet kan anvendes i forhold til syv elev eksempler.

Ratner, H. (2013) *Inklusion – Dilemmaer i organisation, profession og praksis*. Akademiske Forlag

Inklusion er en af det danske skolesystems største og vigtigste udfordringer. Opgaven er kompleks, fordi viden, politik og pædagogik skaber hver deres ramme for, hvordan inklusionsarbejdet kan foregå. Skoleledere og lærere møder en række udfordringer i praksis; nye forventninger til refleksion og forandring – og dermed også elevkonflikter, professionel afmagt og ressourcekrævende handleplaner. Det handler med andre ord også om, at læreren er nødt til at gentænke sin egen professionalisme. Tidligere kunne den samme lærer relativt nemt få udredt et barn i PPR, men nu er forpligtigelsen i højere grad at fokusere på læringsmiljøet og det stiller læreren over for andre krav. Med afsæt i aktørnetværksteori tilbyder denne bog indsigt i, hvordan organisation, profession og praksis sættes på spil i arbejdet med inklusion. En større bevidsthed om inklusionens dilemmaer, udfordringer og muligheder vil hjælpe praktikere til at arbejde strategisk og pædagogisk med inklusion uden at blive fanget i stereotype modsætninger mellem ideal og virkelighed.

Brobjerg, A. m.fl. (2009) *Klinisk børnepsykologi – Udvikling på afveje*. Dafolo

I bogens 1. del gennemgår forfatterne grundlæggende begreber såsom tilknytning, udviklingspatologi, hukommelse og kognition. Desuden beskrives de forhold, der påvirker barnets udvikling, ud fra begreberne sårbarhed, modstandsressourcer, risikofaktorer og helbredsfræmmende faktorer. 2. del af Klinisk børnepsykologi gennemgår de forskellige former for psykiske lidelser hos børn ud fra den måde, hvorpå børnene opleves af omverdenen. Det drejer sig om frygtsomme børn, skræmte børn og børn der udsættes for omsorgssvigt, børn der er kede af det, impulsive børn, vanskelige børn og børn der ikke tænker som andre. Speciallæge i børne- og ungdomspsykiatri Ole Sylvester Jørgensen skriver i det danske forord til bogen: "Med Klinisk børnepsykologi. Udvikling på afveje har vi fået en dansk oversættelse af et empirisk videnskabeligt funderet værk med stor aktualitet ... Som børne- og ungdomspsykiater må man tage hatten af for bogens grundige gennemgang af de hovedgrupper af psykiske forstyrrelser, der kan opstå i barndommen." Bogen henvender sig til praktikere og studerende inden for psykologi, psykiatri, pædagogik og det social- og sundhedsfaglige område. Anders Broberg, Kjerstin Almqvist og Tomas Tjus er alle forskere i klinisk børnepsykologi og har som psykologer og psykoterapeuter mange års erfaring i arbejdet med børn, unge og familier. **(Foreslået af 2 undervisere)**

Damsgaard, H. L. (2005) *Med åbne øjne. Observation og håndtering af problemadfærd*. HRF.

Hvad gør man, når skældud ikke hjælper? Med åbne øjne handler om de krævende møder mellem elever og lærere i skolen og om de konstruktive muligheder, man har i mødet med problemadfærd. Når voksne føler afmagt over for børn og unge, er skældud den almindelige reaktion. Forfatteren beskriver, hvad vi kan gøre i stedet for at skælde ud. Hun giver konkrete forslag og præsenterer forskellige indsatser som kan bidrage til at reducere den negative adfærd hos enkeltelever og i klasser. Hilde Larsen Damsgaard viser, hvordan man kan bruge observation som et hjælpemiddel til at indhente og bearbejde information og dermed som et hjælpemiddel til forståelse af elevers adfærd i skolen, samt inspiration til hvilke indsatser der

kan afhjælpe støj, uro og decideret problemadfærd. Hun tager også temaerne skoleudvikling og analyse af skolens virksomhed op. Som voksne er vores allerstærkeste kort at møde eleverne med respekt for deres egenart, også når vi ikke bryder os om den. Det forudsætter, at vi er villige til at udsætte både os selv og skolesystemet for et kritisk blik. Hilde Larsen Damsgaard er magister i specialpædagogik. Hun har lang erfaring med forskning og skoleudvikling.

Ferrari, M. & H., McBride (2011a) *Mind, Brain and Education: The Birth of a New Science. Learning Landscapes*. Side 85-100. Vol.5. nr. 1. Autum. 2011

In this paper, we examine the history of the emerging discipline of Mind, Brain, and Education (MBE) and explore the benefits as well as the difficulties involved in integrating neuroscience into educational policy and practice. We examine the power of neuroscience to impact practice and document the rise of neuromyths. History is on the side of the new discipline of MBE, but there is still much important work to be done to make neuroscientific findings accessible, comprehensible, and relevant to educators.

Sousa, D. M. (2011) *Mind, Brain and Education. The Impact of Educational Neuroscience*. Learning Landscapes. Side 37-44. Vol.5, nr. 1, Autum 2011

Researchers have now acquired so much information about how the brain learns that a new academic discipline has been born, called “educational neuroscience” or “mind, brain, and education science.” This field explores how research findings from neuroscience, education, and psychology can inform our understandings about teaching and learning, and whether they have implications for educational practice. This interdisciplinary approach ensures that recommendations for applying these findings to instructional practices have a foundation in solid scientific research. It also ensures that teachers are working smarter, not harder. This article discusses some of those exciting applications.

Farrell, P. (2004) *School Psychologists: Making Inclusion a reality for All*. School Psychology International: 25: 5

Inclusion is now a key part of the development of education policy and practice around the world. However, there is continued uncertainty about the definition of inclusion and about how to implement the policy, and some remain to be convinced about the direction that it is taking. Inevitably, school psychologists are at the heart of this debate, as, through their work with children, parents, schools and local authorities, they can have a major role in shaping policy and practice. This article begins with a discussion of current definitions of inclusion. It then analyses the role of research and considers some key findings. Finally, it offers a review of some of the different ways in which school psychologists can support inclusive developments in their everyday work

---

Christiansen, J., Mårtensson, B. og Pedersen, T (2011) *Specialpædagogik – En grundbog*. Hans Reitzels Forlag

Specialpædagogik - en grundbog er skrevet af Charlotte Ringsmose, Anne Vibeke Fleischer, Arne Poulsen, Carsten Bendixen, Frans Ørsted Andersen, Jan Tønnesvang, Kirsten Baltzer, Line Lerche Mørck, René Kristensen, Brian Degn Mårtensson, Torben Pedersen, Jørgen Christiansen, Karen Bønløkke Braad, Christian Quvang, Inger Lokjær Faurdal, Ole Løw, Anne Morin, Torben Kjeldsen, Helga Borgbjerg Hansen, Alex Bräuner, Peter Weng, Valter Tarp, Mette Hind, Bent Hougaard, Karen-Lis Kristensen. Bidragsyderne er dels førende teoretikere og forskere på området, dels praktikere med mange års erfaringer inden for det specialpædagogiske arbejde. Således er Jørgen Christiansen pæd. psych., aut. psykolog, lektor ved University College Sjælland. Brian Degn Mårtensson er afdelingsleder, foredragsholder samt redaktør på tidsskriftet *Specialpædagogik*. Torben Pedersen er viceskoleleder på Nordgårsskolen i Nykøbing Sj. Antologien giver en indføring på forskelligvis i specialpædagogikkens teoretiske og praktiske aspekter. Bogen er skrevet til studerende på læreruddannelsen, men kan også bruges som håndbog for lærere og andre, der allerede arbejder inden for det specialpædagogiske område. Antologien er på 449 sider og er delt op i tre hovedområder; Samfund, organisation og specialpædagogik; Relationer og samspil; Specialpædagogik i praksis.

Tetler, S. & Langager, S. (red.)(2009) *Specialpædagogik i skolen- En grundbog*. Gyldendal

Specialpædagogik i skolen er redigeret af Susan Tetler og Søren Langager, der har mange års erfaring på området både som forskere og debattører. Bogen kan betragtes som en grundbog særligt til pædagogik- og lærerstuderende men vil også være nyttig for lærere eller andre der arbejder inden for specialpædagogikken. Bogen er struktureret i tre hoveddele under overskrifterne: Specialpædagogiske grundlægsforståelser i et inkluderende perspektiv, Specialpædagogik og didaktik i et læringsperspektiv og Specialpædagogiske indsatsområder i et organisatorisk perspektiv. I alt præsenteres 22 artikler. Del 1: Specialpædagogiske grundforståelser i et inkluderende perspektiv. Specialpædagogiske perspektiver og deres konsekvenser for praksis / Susan Tetler. Normalitetsbegrebet / Birgit Kirkebæk. Integration, inklusion og delagtighed / Susan Tetler. Dannelse eller tilpasning som specialpædagogisk grundlag? / Birgit Kirkebæk. Øjet, der ser: hvad påvirker lærerens vurdering af eleven? / Jesper Holst. Specialundervisning og læring i skolen / Anne Morin. Specialundervisning som (u)muligt subjektiveringstilbud / Jette Kofoed. Grænsedragninger: inklusions- og eksklusionsprocesser i skolen / Søren Langager. Del 2: Specialpædagogik og didaktik i et læringsperspektiv. Det didaktiske grundlag for en specialpædagogik i et inkluderende perspektiv / Susan Tetler. Det almenpædagogiske og det specialpædagogiske / Birgit Kirkebæk. Synspunkter på AKT (adfærd, kontakt og trivsel) i den inkluderende skole. Inkluderende specialundervisning i læsning / Kirsten Friis. Specialundervisning i matematik / Lena Lindenskov. Elevplaner - som grundlag for specialpædagogiske indsatser i skolen / Susan Tetler. Evaluering og dokumentation: evaluering af elevers læringsresultater / Niels Egelund. IKT, specialpædagogik og digitale læringsveje / Søren Langager. Del 3: Specialpædagogiske indsatsområder i et organisatorisk perspektiv. Lovgrundlaget for specialundervisningen og specialundervisningen i den daglige praksis / Niels Egelund. Viften af specialpædagogiske indsatser / Kirsten Baltzer. Pædagogisk rådgivning (PPR) / Bjarne Nielsen. Forældresamarbejde / Connie Boye. Familieklassen / Hanne Knudsen. Den organisatoriske vending i specialpædagogikken / Tine Fristrup

---

Patten, K. E. (2011) *The Somatic Appraisal Model of Affect: Paradigm for Educational Neuroscience and Neuropedagogy. Educational Neuroscience. Initiatives and Emerging Issues*. Edt. By Patten, Kathrya E. And Bampbell, Stephen R. Wiley-Blackwell.

This chapter presents emotion as a function of brain-body interaction, as a vital part of a multi-tiered phylogenetic set of neural mechanisms, evoked by both instinctive processes and learned appraisal systems, and argues to establish the primacy of emotion in relation to cognition. Primarily based on Damasio's somatic marker hypothesis, but also incorporating elements of Lazarus' appraisal theory, this paper presents a neuropedagogical model of emotion, the somatic appraisal model of affect (SAMA). SAMA identifies quintessential components, facets, and functions of affect necessary to provide a new domain, namely educational neuroscience, with a basis on which to build a dynamic model of affect serving to critique traditional cognitivist-oriented curricula and instruction, and to inform an alternative: neuropedagogy.

Dyssegaard, C. B og Larsen, M. S. (2013) *Viden om inklusion*. Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning

I den danske folkeskole er der i de seneste 2-3 år kommet et betydeligt fokus på inklusion. Lovgivningsmæssigt kan dette ses i gennemførelse af en lovændring pr. august 2012 om øget inklusion med en ny afgrænsning af specialundervisningen. Forud for denne var der i 2011 indgået en aftale mellem Kommunernes Landsforening og regeringen om at øge andelen af elever, der inkluderes i den almindelige undervisning. Efterfølgende er der etableret et nationalt rådgivningsteam, der skal hjælpe kommunerne med inklusionsindsatsen. Endvidere er der etableret et nationalt Ressourcecenter for Inklusion og Specialundervisning. Formålet med denne publikation er at undersøge den eksisterende forskning om inklusion for at finde ud af, hvilke strategier for inklusion der har positive virkninger. Dette kræver indsigt i, hvad effekten af de anvendte strategier er. Man taler også om, om man 'med evidens' kan påvise fremgangsmåder, der fremtræder som mere velbegrundede at anvende end andre. Det er dette ønske om indsigt i forskningen om inklusion, som var udgangspunktet for denne undersøgelse. Opgaven har derfor været at afdække hvilke strategier, primærforskningen har vist, der virker bedst i inklusionsmæssig henseende. Vi har løst denne opgave ved at stille nedenstående spørgsmål til den eksisterende forskning: *Hvad er effekten af, at man inkluderer børn med særlige behov i grundskolens almindelige undervisning, og hvilke pædagogiske metoder anvendt hertil viser sig at have positiv effekt?* Læs mere om den arbejdsmetode, som Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning anvender, på s. 45.

Alfabetisk orden efter forfatter

Brobjerg, A. m.fl. (2009) *Klinisk børnepsykologi – Udvikling på afveje*. Dafolo

I bogens 1. del gennemgår forfatterne grundlæggende begreber såsom tilknytning, udviklingspatologi, hukommelse og kognition. Desuden beskrives de forhold, der påvirker barnets udvikling, ud fra begreberne sårbarhed, modstandsressourcer, risikofaktorer og helbredsfræmmende faktorer. 2. del af *Klinisk børnepsykologi* gennemgår de forskellige former for psykiske lidelser hos børn ud fra den måde, hvorpå børnene opleves af omverdenen. Det drejer sig om frygtsomme børn, skræmte børn og børn der udsættes for omsorgssvigt, børn, der er kede af det, impulsive børn, vanskelige børn og børn der ikke tænker som andre. Speciallæge i børne- og ungdomspsykiatri Ole Sylvester Jørgensen skriver i det danske forord til bogen: "Med *Klinisk børnepsykologi. Udvikling på afveje* har vi fået en dansk oversættelse af et empirisk videnskabeligt funderet værk med stor aktualitet ... Som børne- og ungdomspsykiater må man tage hatten af for bogens grundige gennemgang af de hovedgrupper af psykiske forstyrrelser, der kan opstå i barndommen." Bogen henvender sig til praktikere og studerende inden for psykologi, psykiatri, pædagogik og det social- og sundhedsfaglige område. Anders Broberg, Kjerstin Almqvist og Tomas Tjus er alle forskere i klinisk børnepsykologi og har som psykologer og psykoterapeuter mange års erfaring i arbejdet med børn, unge og familier. **(Foreslået af 2 undervisere).**

Christiansen, J., Mårtensson, B. og Pedersen, T (2011) *Specialpædagogik – En grundbog*. Hans Reitzels Forlag

Specialpædagogik - en grundbog er skrevet af Charlotte Ringsmose, Anne Vibeke Fleischer, Arne Poulsen, Carsten Bendixen, Frans Ørsted Andersen, Jan Tønnesvang, Kirsten Baltzer, Line Lerche Mørck, René Kristensen, Brian Degn Mårtensson, Torben Pedersen, Jørgen Christiansen, Karen Bønløkke Braad, Christian Quvang, Inger Lokjær Faurdal, Ole Løw, Anne Morin, Torben Kjeldsen, Helga Borgbjerg Hansen, Alex Bräuner, Peter Weng, Valter Tarp, Mette Hind, Bent Hougaard, Karen-Lis Kristensen. Bidragsyderne er dels førende teoretikere og forskere på området, dels praktikere med mange års erfaringer inden for det specialpædagogiske arbejde. Således er Jørgen Christiansen pæd. psych., aut. psykolog, lektor ved University College Sjælland. Brian Degn Mårtensson er afdelingsleder, foredragsholder samt redaktør på tidsskriftet *Specialpædagogik*. Torben Pedersen er viceskoleleder på Nordgårsskolen i Nykøbing Sj etc. Antologien giver en indføring på forskelligvis i specialpædagogikkens teoretiske og praktiske aspekter. Bogen er skrevet til studerende på læreruddannelsen, men kan også bruges som håndbog for lærere og andre, der allerede arbejder inden for det specialpædagogiske område. Antologien er på 449 sider og er delt op i tre hovedområder; Samfund, organisation og specialpædagogik; Relationer og samspil; Specialpædagogik i praksis

Damsgaard, H. L. (2005) *Med åbne øjne. Observation og håndtering af problemadfærd*. HRF.

Hvad gør man, når skældud ikke hjælper? Med åbne øjne handler om de krævende møder mellem elever og lærere i skolen, og om de konstruktive muligheder, man har i mødet med problemadfærd. Når voksne føler afmagt over for børn og unge, er skældud den almindelige reaktion. Forfatteren beskriver, hvad vi kan gøre i stedet for at skælde ud. Hun giver konkrete forslag og præsenterer forskellige indsatser, som kan bidrage til at reducere den negative adfærd hos enkelte elever og i klasser. Hilde Larsen Damsgaard viser, hvordan man kan bruge observation som et hjælpemiddel til at indhente og bearbejde information og dermed som et hjælpemiddel til forståelse af elevers adfærd i skolen samt inspiration til hvilke indsatser der kan afhjælpe støj, uro og decideret problemadfærd. Hun tager også temaerne skoleudvikling og analyse af skolens virksomhed op. Som voksne er vores allerstærkeste kort at møde eleverne med respekt for deres egenart, også når vi ikke bryder os om den. Det forudsætter, at vi er villige til at udsætte både os selv og skolesystemet for et kritisk blik. Hilde Larsen Damsgaard er magister i specialpædagogik. Hun har lang erfaring med forskning og skoleudvikling

---

Dyssegaard, C.B. og Larsen, M. S. (2013) *Viden om inklusion*. Dansk Clearinghouse for Uddannelse.

I den danske folkeskole er der i de seneste 2-3 år kommet et betydeligt fokus på inklusion. Lovgivningsmæssigt kan dette ses i gennemførelse af en lovændring pr. august 2012 om øget inklusion med en ny afgrænsning af specialundervisningen. Forud for denne var der i 2011 indgået en aftale mellem Kommunernes Landsforening og regeringen om at øge andelen af elever, der inkluderes i den almindelige undervisning. Efterfølgende er der etableret et nationalt rådgivningsteam, der skal hjælpe kommunerne med inklusionsindsatsen. Endvidere er der etableret et nationalt Ressourcecenter for Inklusion og Specialundervisning. Formålet med denne publikation er at undersøge den eksisterende forskning om inklusion for at finde ud af, hvilke strategier for inklusion der har positive virkninger. Dette kræver indsigt i, hvad effekten af de anvendte strategier er. Man taler også om, om man 'med evidens' kan påvise fremgangsmåder, der fremtræder som mere velbegrundede at anvende end andre. Det er dette ønske om indsigt i forskningen om inklusion, som var udgangspunktet for denne undersøgelse. Opgaven har derfor været at afdække hvilke strategier, primærforskningen har vist, der virker bedst i inklusionsmæssig henseende. Vi har løst denne opgave ved at stille nedenstående spørgsmål til den eksisterende forskning: *Hvad er effekten af, at man inkluderer børn med særlige behov i grundskolens almindelige undervisning, og hvilke pædagogiske metoder anvendt hertil viser sig at have positiv effekt?* Læs mere om den arbejdsmetode, som Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning anvender, på s. 45.

Egelund, N. & S. Tetler (red.) (2009) *Effekter af specialundervisningen. Pædagogiske vilkår i komplicerede læringssituationer og elevernes faglige, sociale og personlige resultater*. Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag

Specialundervisningen har været i fokus siden midten af 1980'erne, hvor der blev registreret en stor stigning i antallet af elever, der modtog specialundervisning. Nye tal viser, at specialundervisning i dag lægger beslag på omkring en femtedel af folkeskolens samlede ressourcer. Det er derfor naturligt at stille spørgsmålet, om specialundervisningen har nogen effekt. Denne bog bringer resultaterne fra den første danske effektundersøgelse af specialundervisningen siden 1960. Resultaterne viser, at der er en ganske god effekt

af folkeskolens specialundervisning: Specialundervisningseleverne gør for de allerflestes vedkommende fremskridt, både fagligt, personligt og socialt. Fremskridt viser sig først og fremmest at have forbindelse med den professionalisme, der udvises af personalet, mens det ikke er nær så afgørende, hvilken organisationsform der anvendes. Der er dog stadig rum for forbedringer. En af bogens konklusioner lyder, at specialundervisningen er nødvendig for at bibeholde en skole, hvor så mange elever som muligt når de mål, der er sat for skolen. **(Foreslået af 2 undervisere)**

Farrell, P. (2004) *School Psychologists: Making Inclusion a Reality for All*. School Psychology International: 25: 5

Inclusion is now a key part of the development of education policy and practice around the world. However, there is continued uncertainty about the definition of inclusion and about how to implement the policy, and some remain to be convinced about the direction that it is taking. Inevitably, school psychologists are at the heart of this debate, as, through their work with children, parents, schools and local authorities, they can have a major role in shaping policy and practice. This article begins with a discussion of current definitions of inclusion. It then analyses the role of research and considers some key findings. Finally, it offers a review of some of the different ways in which school psychologists can support inclusive developments in their everyday work.

Ferrari, M. & H., McBride (2011a) *Mind, Brain and Education: The Birth of a New Science*. Learning Landscapes. Side 85-100. Vol.5.nr. 1. Autum. 2011

In this paper, we examine the history of the emerging discipline of Mind, Brain, and Education (MBE) and explore the benefits as well as the difficulties involved in integrating neuroscience into educational policy and practice. We examine the power of neuroscience to impact practice and document the rise of neuromyths. History is on the side of the new discipline of MBE, but there is still much important work to be done to make neuroscientific findings accessible, comprehensible, and relevant to educators.

Hedegaard-Sørensen, L. (2013) *Inkluderende Special pædagogik, situeret professionalisme og procesdidaktik i undervisningssituationer*, Akademisk Forlag.

Visionen om den inkluderende skole er ved at blive til virkelighed. Børn, som tidligere har været placeret i specialpædagogiske læringsmiljøer, overføres til almenpædagogiske læringsmiljøer. Børn med funktionsnedsættelser skal undervises og lære på lige fod med andre elever i folkeskolens læringsfællesskaber. Denne bog præsenterer en pædagogisk og didaktisk tilgang til inklusion, der inddrager specialpædagogisk viden, der tidligere primært hørte specialpædagogiske institutioner til. Der er ikke tale om specialpædagogi-

ske teorier og modeller, der kompenserer for 'mangler' hos fx diagnosticerede børn, men om en mangfoldighed af teorier og vidensformer, der udfoldes i praksissituationer. Forfatteren viser, hvordan lærere med afsæt i deres egen praksis kan udvikle en procesdidaktisk kompetence, der gør det muligt at håndtere komplicerede læringsituationer for alle børn. Med eksempler fra fire forskellige læringsmiljøer - en folkeskole, en specialklasse, en specialskole og en lilleskole - demonstrerer hun, hvordan lærerteamet kan udvikle en situeret professionalisme og procesdidaktisk kompetence gennem refleksion over egne praksisfortællinger. Dermed giver bogen læseren en grundlæggende indsigt i en inkluderende specialpædagogik, der imødekommer flere elever – med eller uden diagnoser. Bogen er henvendt til lærere i praksis og til det specialpædagogiske kompetenceområde i den nye læreruddannelse. Lotte Hedegaard-Sørensen er ph.d., lektor og har igennem en årrække forsket og undervist i inkluderende læringsmiljøer. **(Foreslået af 3 undervisere)**

Larsen, I. H. (2010) *Barnet bag diagnosen*. Dafolo

Barnet bag diagnosen er en debatbog, som sætter spørgsmålstegn ved den stadig mere omsiggribende brug af diagnoser, især i folkeskolen. En diagnose hjælper ikke i sig selv den voksne til at forstå og støtte barnet på en mere hensigtsmæssig måde. Den voksne må kunne se bag om diagnosen og søge indsigt i barnets livsvilkår, relationer og kvalifikationer, for det er her, kimen til den hensigtsmæssige støtte skal findes. Barnet bag diagnosen beskriver baggrund, indhold og ofte foreslåede behandlingstiltag for nogle af de hyppigst forekommende diagnoser og tager kritisk stilling til psykiaternes forståelse for og forklaring på børnenes vanskeligheder. Bogen er skrevet til lærere, pædagoger og medarbejdere i PPR - og til alle de studerende, som er ved at uddanne sig til disse hverv. Serien Specialpædagogik i tiden sætter fokus på specialpædagogikkens vilkår og søger at afspejle de til enhver tid givne specialpædagogiske teorier og deres udmøntning i praksis. Netop i den specialpædagogiske sammenhæng spiller tiden en væsentlig rolle. Specialpædagogik er i bund og grund et produkt af videnskab, ideologi og praksis, og som sådan helt afhængig af den samfundsstruktur og -kultur den specialpædagogiske bistand udøves i. Specialpædagogik i tiden sætter spørgsmålstegn ved normaliteten og udfordrer vores normalitetstænkning. Serien henvender sig til lærere i grundskolen og i efter- og videreuddannelser samt til lærerstuderende i specialpædagogik.

Nordahl, T.; M. Sørli; T. Manger; A. Tveit (2008). *Adfærdsproblemer hos børn og unge. Teoretiske og praktiske tilgange*. Dansk Psykologisk Forlag.

Adfærdsproblemer er en af de store udfordringer i opdragerens møde med børn og unge. Det gælder både i børneinstitutionen, i skolen, i børn- og ungeforvaltningen regi, i børne- og ungdomspsykiatrien, i hjemmet og i fritiden. I denne bog beskrives de mest aktuelle teoretiske og empiriske tilgange til forklaring af adfærdsproblemer. Samtidig præsenteres konkrete praktiske tiltag og strategier til reduktion og forebyggelse af adfærdsproblemer i forskellige opvækstsammenhænge. De beskrevne strategier bygger på forskningsbaseret viden, og der redegøres for både (multi)systemiske og individbaserede tilgange. Arbejdet med adfærds-

problemer må bestå af en kombination af indsats mod uønsket adfærd og bestræbelser på at lære børn og unge sociale kompetencer.

Patten, K. E. (2011) *The Somatic Appraisal Model of Affect: Paradigm for Educational Neuroscience and Neuropedagogy. Educational Neuroscience. Initiatives and Emerging Issues*. Edt. By Patten, Kathrya E. and Bampbell, Stephen R. Wiley-Blackwell.

This chapter presents emotion as a function of brain-body interaction, as a vital part of a multi-tiered phylogenetic set of neural mechanisms, evoked by both instinctive processes and learned appraisal systems, and argues to establish the primacy of emotion in relation to cognition. Primarily based on Damasio's somatic marker hypothesis, but also incorporating elements of Lazarus' appraisal theory, this paper presents a neuropedagogical model of emotion, the somatic appraisal model of affect (SAMA). SAMA identifies quintessential components, facets, and functions of affect necessary to provide a new domain, namely educational neuroscience, with a basis on which to build a dynamic model of affect serving to critique traditional cognitivist-oriented curricula and instruction, and to inform an alternative: neuropedagogy.

Ratner, H. (2013) *Inklusion – Dilemmaer i organisation, profession og praksis*. Akademiske Forlag

Inklusion er en af det danske skolesystems største og vigtigste udfordringer. Opgaven er kompleks, fordi viden, politik og pædagogik skaber hver deres ramme for, hvordan inklusionsarbejdet kan foregå. Skoleledere og lærere møder en række udfordringer i praksis; nye forventninger til refleksion og forandring – og dermed også elevkonflikter, professionel afmagt og ressourcekrævende handleplaner. Det handler med andre ord også om, at læreren er nødt til at gentænke sin egen professionalisme. Tidligere kunne den samme lærer relativt nemt få udredt et barn i PPR men nu er forpligtigelsen i højere grad at fokusere på det læringsmiljøet og det stiler læreren over for andre krav. Med afsæt i aktørnetværksteori tilbyder denne bog indsigt i, hvordan organisation, profession og praksis sættes på spil i arbejdet med inklusion. En større bevidsthed om inklusionens dilemmaer, udfordringer og muligheder vil hjælpe praktikere til at arbejde strategisk og pædagogisk med inklusion uden at blive fanget i stereotype modsætninger mellem ideal og virkelighed.

Sousa, D. M. (2011) *Mind, Brain and Education. The Impact of Educational Neuroscience*. Learning Landscapes. Side 37-44. Vol.5, nr. 1, Autum 2011

Researchers have now acquired so much information about how the brain learns that a new academic discipline has been born, called “educational neuroscience” or “mind, brain, and education science.” This field explores how research findings from neuroscience, education, and psychology can inform our understandings about teaching and learning, and whether they have implications for educational practice. This interdisciplinary approach ensures that recommendations for applying these findings to instructional practices

have a foundation in solid scientific research. It also ensures that teachers are working smarter, not harder. This article discusses some of those exciting applications.

Tetler, S. m.fl. (2011) *Inkluderet i skolens læringsfællesskab? En fortløbende problemidentifikations- og problemløsningsstrategi*. Frederikshavn: Dafolo

”Inkluderet i skolens læringsfællesskaber?” er erfaringerne fra et treårigt udviklingsforløb, der udspringer af Rita-projektet. Forløbet handler om integration af elever med høretab dvs. inklusion af elever med særlige behov i skolens klasser. Inklusion diskuteres i rapporten i forhold til fire diskurser - en pragmatisk, en økonomisk, en etisk og en politisk. Beskrivelsen og diskussionen af det konkrete forløb består af syv artikler skrevet i løbet af inklusionsforløbet med fokus på forskellige temaer og problemstillinger. Bogen er en introduktion til brugen af elevdeltagelsesprofiler (EDP), et redskab der hjælper læreren til at danne sig et overblik over klassen som helhed med særligt fokus på, hvordan elever med ekstra behov for støtte fagligt og socialt indgår i læringsfællesskabet. EDP består af faserne observation, problemidentifikation og problemløsning. I bogen får man udover en gennemgang af faserne ligeledes eksempler på, hvordan materialet kan anvendes i forhold til syv elever.

Tetler, S. & Langager, S. (red.). (2009) *Specialpædagogik i skolen- En grundbog*. Gyldendal

Specialpædagogik i skolen er redigeret af Susan Tetler og Søren Langager der har mange års erfaring på området både som forskere og debattører. Bogen kan betragtes som en grundbog særligt til pædagogik- og lærerstuderende, men vil også være nyttig for lærere eller andre der arbejder inden for specialpædagogikken. Bogen er struktureret i tre hoveddele under overskrifterne: Specialpædagogiske grundlæggende forståelser i et inkluderende perspektiv, Specialpædagogik og didaktik i et læringsperspektiv og Specialpædagogiske indsatsområder i et organisatorisk perspektiv. I alt 22 artikler. Del 1: Specialpædagogiske grundlæggende forståelser i et inkluderende perspektiv. Specialpædagogiske perspektiver og deres konsekvenser for praksis / Susan Tetler. Normalitetsbegrebet / Birgit Kirkebæk. Integration, inklusion og delagtighed / Susan Tetler. Dannelsen eller tilpasning som specialpædagogisk grundlag? / Birgit Kirkebæk. Øjet, der ser : hvad påvirker lærerens vurdering af eleven? / Jesper Holst. Specialundervisning og læring i skolen / Anne Morin. Specialundervisning som (u)muligt subjektiveringstilbud / Jette Kofoed. Grænsedragninger: inklusions- og eksklusionsprocesser i skolen / Søren Langager. Del 2: Specialpædagogik og didaktik i et læringsperspektiv. Det didaktiske grundlag for en specialpædagogik i et inkluderende perspektiv / Susan Tetler. Det almenpædagogiske og det specialpædagogiske / Birgit Kirkebæk. Synspunkter på AKT (adfærd, kontakt og trivsel) i den inkluderende skole. Inkluderende specialundervisning i læsning / Kirsten Friis. Specialundervisning i matematik / Lena Lindenskov. Elevplaner - som grundlag for specialpædagogiske indsatser i skolen / Susan Tetler. Evaluering og dokumentation: evaluering af elevers læringsresultater / Niels Egelund. IKT, specialpædagogik og digitale læringsveje / Søren Langager. Del 3: Specialpædagogiske indsatsområder i et organisatorisk perspektiv. Lovgrundlaget for specialundervisningen og specialundervisningen i den daglige praksis / Niels Egelund. Viften af specialpædagogiske indsatser / Kirsten Baltzer. Pædagogisk rådgivning (PPR) / Bjarne Nielsen. Forældresamarbejde / Connie Boye. Familieklassen / Hanne Knudsen. Den organisatoriske vending i specialpædagogikken / Tine Fristrup

---

Bilag 3 Litteratur anbefalet af eksperter

Alfabetisk orden efter titel

Gunnþórsdóttir, H. & Jóhannesson, I. A. (2013). Additional workload or a part of the job? Icelandic teacher's discourse on inclusive education. *International Journal of Inclusive Education* DOI:10.1080/13603116.2013.802027

The aim of this article is to examine the discourse of Icelandic compulsory school teachers on inclusive education. From 1974 and onwards, the education policy in Iceland has been towards inclusion, and Iceland is considered to be an example of a highly inclusive education system with few segregated resources for students with special educational needs. In particular, the article focuses on what characterises and legitimises teachers' discourse on inclusive education, the contradictions in the discourse and how teachers have involved themselves in the process. We use the approach of historical discourse analysis to analyse the discourse as it appears in interviews with teachers and media articles on education as well as in key documents issued by the Parliament. The article provides an insight into the complexities of this topic and draws attention to underlying issues relevant to inclusive education.

Alenkær, R. (2012) *AKT ink. - Inkluderende AKT-arbejde i folkeskolen*, 2. udgave, Frederikshavn, Dafolo

I den danske folkeskole er der i øjeblikket stor fokus på fænomenerne 'AKT' (Adfærd, Kontakt og Trivsel) og 'inklusion'. I denne bog forener Rasmus Alenkær de to fænomener til det, han kalder for 'AKT ink.'. Bogen er opdelt i tre dele: I den første del opstilles en definition af fænomenet 'Inklusion'. Der redegøres for, hvilken historik og teori der ligger bag fænomenet, samt hvilke aktuelle spændinger inklusionsfænomenet udgør. I bogens anden del opstilles en definition af fænomenet 'AKT'. Der tages primært udgangspunkt i Rasmus Alenkærs højaktuelle forskningsprojekt og Ph.d.-afhandling 'Arbejdet med adfærd, kontakt og trivsel - i den inkluderende skole', hvori en større dansk kommunes AKT-indsats undersøges tilbundsgående. Således kan denne bog som en af de første bidrage med empirisk baseret viden på området. I bogens tredje del er der overvejende fokus på organisering, samarbejdsstruktur, uddannelse og politik, dvs. fundamentet for en effektiv, målrettet og inkluderende AKT-indsats. Bogen er først og fremmest skrevet til fagfolk, der beskæftiger sig med AKT. Den henvender sig naturligvis til AKT-medarbejderne selv, men i lige så høj grad til beslutningstagere, skoleledere, eksterne samarbejdspartnere og studerende.

Bruin, M., & Ohna, S.E. (2012) Alternative courses in upper secondary vocational education and training: students' narratives on hopes and failures. *International Journal of Inclusive education*, DOI:10.1080/13603116.2012.735259 s. 1-1

Counteracting upper secondary dropouts is an increasingly common issue across the Western part of the world. In Norway, the government has developed different measures to counteract dropouts, one of which concerns alternative educational courses involving increased workplace practice. This article is based on interviews with eight students who participate in the alternative course. The narratives show an identity shift from being outsiders in compulsory education to being participants in the alternative course, some-

thing which inspires to learn and installs in the students a hope for the future. This article discusses how and to what extent the alternative courses respond to the purpose of education. We argue that even though the alternative courses respond to many features that may represent educational purposes, this is altogether not enough for the courses to qualify as education. For the courses to qualify as education, a tighter connection to the curriculum is necessary. If the educational system does not respond to the students' construction of new identities through enabling pathways towards more formal qualifications, the development of alternative courses with increased workplace practice might lead to an unintended result of further marginalization, exclusion and social reproduction.

Young, H. L. og Gaughan, E. (2010) A Multiple Method Longitudinal Investigation of Pre-referral Intervention Team Functioning: Four Years in Rural Schools. Alfred University, USA , P.106-138. *Journal of Educational and Psychological Consultation*. 20. USA.

Qualitative and quantitative methods were used to examine a four year program designed to improve the effectiveness of prereferral intervention teams in rural schools. Quantitative data (basic descriptive) were collected regarding referrals, recommendations, and outcomes. Team meetings were audiotaped and coded to yield qualitative data about the problem-solving processes used and the ecological focus of the statements. Results suggested that the program yielded positive effects, such as a shift from teachers selecting outside interventions to implementing within-classroom interventions, increased follow-up, and increased utilization of objective evaluation methods. Qualitative results suggested that teams focused on a variety of factors and used problem-solving processes. This study provides an example of an effective way to collaborate with schools to improve the functioning of prereferral teams. Teams are most likely to be successful when they invest in training, have administrative support, operate with multidisciplinary membership, and adhere to a consultative model with a structured problem-solving process.

Søndergaard, D. M. (2012): Bullying and social exclusion anxiety in schools; In: *British Journal of Sociology of Education*, 33(3): 355-391

In this article, I develop a new conceptual framework, a new thinking technology, for understanding the bullying that takes place between children in schools. In addition, I propose a new definition of bullying. This new thinking technology reflects a shift in focus from individual characteristics to the social processes that may lead to bullying. The social approach theories bullying as one of many reactions to particular kinds of social insecurity. The concepts I develop include *the necessity of belonging*, *social exclusion anxiety* and *the production of contempt and dignity by both children and adults*. I also draw on Judith Butler's concept of *abjection*. In the last part of the article, I employ Karen Barad's theory of agential realism, focusing specifically on her concept of *intra-acting enacting forces*. The entry to the theoretical development is based on empirical data generated in Denmark during a comprehensive five-year study of bullying.

Hedegaard et al (2012) *Children, Childhood and Everyday Life*. Information Age Publishing Inc.

Children live their lives across various social settings, including homes, kindergartens, schools and different kinds of institutions. The different contributions of this book focus on children's perspectives, and on how children learn and develop through taking part in activities in social communities such as families, peer groups, classrooms, and day care institutions. This collection illustrates different ways of dealing with varying social contexts, and the research presented involves questions about children's world-making, anchored in children's daily lives. The studies are inspired by Vygotsky's theory of development (1998), as well as childhood sociology. One of the aims has been to problematic time, change, continuity, developmental trajectories, and transitions in order to identify novel ways of discussing different trajectories through childhood and youth, that is "development".

Black-Hawkins, K. & Florian, L. (2012) Classroom teachers' craft knowledge of their inclusive practice. *Teachers and Teaching* 18(5), 567-584. DOI:10.1080/13540602.2012.709732

Whilst recent decades have seen significant progress in research on inclusive education, many teachers still feel that the research literature does not fully address their professional concerns about how to enact a policy of inclusion in their classrooms. To help to bridge this gap, we drew on the concept of craft knowledge to undertake a detailed study in two Scottish primary schools of the practice of class teachers who are committed to meet the needs of all learners. This paper describes the processes involved, and considers how these helped us to develop a greater understanding of what constitutes inclusive practice, whilst also contributing to a more robustly theorized knowledge of what we have termed inclusive pedagogy, or the inclusive pedagogical approach. Methodological complexities arising from the use of the concept of craft knowledge are also explored.

Weiss, M. P. and Lloyd, J. (2003) Conditions for Co-teaching: Lessons from a case-study. *Teacher's education and Special Education: The Journal of the Teacher Education. Division of the Council for Exceptional Children* 2003, vol. 26, No. 1, (27 – 41). USA

Co-teaching—general and special education teachers teaching together in a general education classroom—is frequently offered as a means of promoting inclusion of students with disabilities in the general education curriculum but few researchers have examined the context in which special educators co-teach. Six special educators at the middle school and high school level were observed and interviewed in their co-taught classrooms. Using grounded theory methods for data analysis, a description of the roles the special educators took in the co-taught classrooms, the influences upon those roles, and the reasons these teachers participated in co-teaching was developed. These special educators took on roles ranging from providing support to the general educator to team teaching, some of which deviated a great deal from the co-teaching literature. Knowledge of content, attitude of the general educator, and scheduling issues influenced the roles that each teacher took and most teachers felt pressured by administrators, other professionals, and the community to participate in co-teaching without much support. These results raise questions about what the expectations are of co-teaching from both administrative and teacher perspectives and what teachers need in order to implement co-teaching programs.

Horsdal, M. (2011). Danskernes Akademi; Tosprogede børns undervisning. DR2

Forelæsningen handler om undervisning af tosprogede børn. I en verden præget af øget mobilitet, globalisering og hastige forandringer er beherskelse af flere sprog og integration af flere kulturelle kontekster en afgørende fordel. Ikke desto mindre ser vi i forhold til nogle tosprogede problemer med undervisning og læring. Professor Marianne Horsdal fra SDU forelæser om den nye neuropsykologiske forskning, der kan give forklaringer på disse problemer og pege på mulige løsninger.

http://www.dr.dk/DR2/Danskernes+akademi/Paedagogik_Psykologi/Undervisning_af_tosprogede.htm

---

Molbæk, M. (red.), (2014) *Deltagelse og forskellighed, en grundbog om inklusion og specialpædagogik i lærerpraksis*, I-bog/Systemtime

Denne bog er skrevet til den ny lærereuddannelse LU13 og det obligatoriske modul om "Inkluderende specialpædagogik". Bogen er opbygget således, at der til hvert af kompetencemålene i modulet er skrevet et kapitel. Herudover der et kapitel om praktik og et om bacheloropgaven, begge kapitler er relateret til specialpædagogik. Forfatterne er undervisere med mange års erfaring fra feltet og alle tre har undervist eller underviser lige fra lærereuddannelsesniveau til masterniveau. Bogen er en i-bog med mange muligheder for at følge læsning op med interaktiv søgning og studiearbejde med bogens mange studiespørgsmål, henvisninger, cases og lignende udfordringer. **(Foreslået af 2 eksperter)**

Langager, S. (2012) Diagnoserne himmelflugt - socialpolitik og socialpædagogik. *Tidsskrift for Socialpædagogik*, 15(1), 19-29.

Artiklen giver et bud på hvorfor diagnoser og i bredere betydning hjernen og neurovidenskaben på meget få år er kommet i fokus i samfundet og i (social)pædagogikken. Antallet af diagnoser er steget, fx er voksne der tager medicin mod ADHD øget markant. Det samme gælder børn og unge, der får stillet diagnosen ADHD. Langager diskuterer og argumenterer for, at diagnoserne himmelflugt på få år har vendt op og ned på vante forestillinger om adfærdsvanskelige børn i skolen. Fra at "skulle tage sig sammen" er mange blevet behandlingskrævende individer. I artiklen gives et bud på, hvorfor diagnoserne er steget så markant og hvordan det får betydning for ændrede sociologiske, psykologiske og kulturelle forståelser af anderledes adfærd. Artiklen er derfor et væsentligt bidrag til diskussioner på en lærereuddannelse.

Brørup Dyssegaard, C., Søgaard Larsen, M; Tiftikci, N. (2013) *Effekt og pædagogisk indsats ved inklusion af børn med særlige behov i grundskolen*. Systematisk review. København: IUP, Aarhus Universitet.

En forskningskortlægning foretaget ud fra "systematisk review- metode" som er beskrevet i Dansk Clearings house for Uddannelsesforskning. Det systematiske review formål er ikke alene en oversigt men også en vurdering og her er vurderingen effekten af inklusion af elever med særlige behov i grundskolen. Metoden

er afgørende for hvilken forskning der tages med i reviewet. Udgangspunktet var 279 studier. Disse er siden hen reduceret til 65 studier publiceret i 75 referencer med publiceringstidspunktet fra år 1994. Studierne har undersøgt både fagligt udbytte og social kompetence enten i forhold til elever med særlige behov eller i forhold til almenelever i grundskoler, hvor der finder inklusion sted. 43 af disse studier blev vurderet til at være af medium eller høj forskningskvalitet. Det er disse 43 studier, som indgår i forskningssyntesen. Der er udarbejdet en narrativ forskningssyntese med udgangspunkt i de 43 identificerede undersøgelser med medium eller høj evidensvægt. På baggrund af syntese konkluderes det, at det er muligt at inkludere elever med særlige behov i almenundervisningen, og det kan have en positiv effekt på alle elevers faglige og sociale udvikling. Det kræver, at lærerne har adgang til efteruddannelse, ressourcepersoner og kendskab til undervisningsmetoder og interventionstiltag, som er målrettet elever med særlige behov.

Imsen, G. (2005): *Elevers verden: innføring i pedagogisk psykologi*. Oslo: Universitetsforlaget.

Et kvalificeret bud på en undervisningsbog i psykologi især på læreruddannelsen. Bogen repræsenterer et helhedssyn på lærerens arbejde. Man kan ikke komme med opskrifter på det gode lærerarbejde, og heller ikke hvordan læreren kommer til at forstå de elevernes livsvilkår og -rammer. I stedet præsenteres nogle teoretisk mulige veje til at forstå elevens verden. Der er, ifølge Imsen, tale om en forenklet fremstilling af de udvalgte teorier/retninger og derfor kan det anbefales at man samtidig læser mere af de teorier der trækkes på i bogen. Socialisering er et begreb som beskrives grundigt både empirisk og teoretisk. Pointen i bogen er at læreren skal forsøge at forstå elevernes verdener. Det indebærer, at læreren bruger sig selv og sin viden til at tolke og handle på baggrund heraf. Den der anbefalede bogen skrev: Gunn Imsens bøker brukes mye. De er ikke skrevet spesielt med tanke på det spesialpedagogiske fagfeltet. Imsen (2005) har imidlertid et kapittel om ulikheter i barns læring og mulige didaktiske konsekvenser av det. Et antall andre bøker er publisert på norsk mer spesifikt om differensiering, meningsfull og individuell tilrettelegging og inkluderende praksiser.

Tangen, R. (2012) *Elevers skolelivskvalitet*. I: E. Befring og R. Tangen (red.). Spesialpedagogikk. Oslo: Cappelen Damm Akademisk. (Kap. 7, s. 151-169)

Kapitlet behandler elevers skolelivskvalitet som en side ved utdanningskvalitet og presenterer en forskningsbasert modell som forståelsesramme og redskap for å undersøke elevers skolelivskvalitet. Hoveddimensjonene i KART-modellen er: Kontroll – Arbeid – Relasjoner – Tid. Modellen er basert på studier av elevers egne erfaringer generelt og erfaringer hos elever som møter vansker i skoleliv og læring spesielt. Reidun Tangen arbejder med skolelivskvalitet for elever som et flerdimensionelt begreb og diskuterer forskellige andre teoretiske vinkler på begrebet. Begrebet er centralt for at forstå elevernes hverdagsliv i skolen og måden de klarer sig på.

Florian, L. & Spratt, J. (2013) Enacting inclusion: a framework for interrogating inclusive practice. *European Journal of Special Needs Education*, 20:2, 119-135, DOI: 10.1080/08856257.2013.778111

This study reports on the development and use of an analytical framework for interrogating the practice of newly qualified mainstream teachers recently graduated from a one-year Professional Graduate Diploma in Education (PGDE) that was informed by a concept of inclusive pedagogy. Inclusive pedagogy is an approach to teaching and learning that supports teachers to respond to individual differences between learners but avoids the marginalisation that can occur when some students are treated differently. The analytical framework was based on the principles of inclusive pedagogy, which were linked to the core themes of Aberdeen University's PGDE course. Its purpose was to provide a robust and coherent framework for documenting inclusive pedagogy in action. This study describes how the framework was developed and used with new teachers in order to further understanding of how reforms of initial teacher education can impact inclusive teaching and learning. The framework was initially designed in the context of a teacher education project but has wider applicability as a research tool for exploring inclusive pedagogy in action. This is particularly relevant to the study of inclusive education in the practical setting of the classroom where there is little guidance to support systematic research on how inclusive education is enacted.

Thornberg, R. (2009) *Ett resursteamets samverkan med skola, elever och föräldrar – förtjänster, hinder och utmaningar*. Linköpings universitet, Institutionen för beteendevetenskap och lärande, PiUS – Pedagogik i utbildning och skola

Under året 2006 slöt Omsorgsnämnden och Barn- och ungdomsnämnden i Linköpings kommun ett samverkansavtal som innebar ett inrättande av ett resursteam bestående av specialpedagoger och socialarbetare i syfte att utveckla och effektivisera kommunens insatser beträffande utformandet av olika former av stöd till barn, unga och deras föräldrar. Resursteamets främsta mål är att öka andelen elever som fullföljer sina studier inom den ordinarie skolan. Syftet med denna studie är att undersöka och beskriva resursteamets, lärares, rektorers, elevers och föräldrars föreställningar om vad som gynnar och missgynnar en framgångsrik samverkan och mot bakgrund av det generera en teoretisk modell om mångprofessionell samverkan mellan skolpersonal och resurspersoner i arbetet med elever som utmanar skolan. Sammanlagt 30 personer deltog i utvärderingen. Fyra elever i åldern 15-16 år samt sju föräldrar intervjuades. Åtta lärare och sju rektorer deltog i fokusgrupper. De fyra medarbetarna i resursteamet utgjorde en egen fokusgrupp. Analysen resulterade i en grundad teori i form av en modell över synkronisering av resurser. Synkronisering hänvisar till processer som inkluderar och koordinerar olika resurser (dvs. individer, kunskaper, kompetenser och hjälp- och stödsatser) så att de integreras och samverkar tillsammans för att utveckla elever positivt. Osynkronisering refererar till processer som motverkar integrering, samordning och koordinering av resurser i rörelse mot elevens positiva utveckling. Resultatet och modellen diskuteras bl.a. i relation till professionsfrågor, social identitetsteori, lärares betydelsefulla roll i processen, konsultation, forskning om lärar-elevrelationer samt relationsarbetet med föräldrar.

Højholt, C. (2011) *Faglighed og fællesskaber i relation til arbejdet med børn i vanskeligheder*. I; Højholt, C. (red), *Børn i vanskeligheder – Samarbejde på tværs*. Dansk Psykologisk forlag.

Forfatterne i denne antologi har fulgt børn i vanskeligheder på tværs af deres liv blandt andet i skoler, SFO, specialklasser, familieklasser og en døgninstitution for familier. I bogen fremlægges eksempler på børnenes

perspektiver, hverdagsliv, engagementer og fællesskaber og de voksnes samarbejdsprocesser, tværfaglige møder og visitationsprocesser. På den baggrund diskuteres spørgsmål som: Hvordan kan professionelles interventioner organiseres, så de styrker børns liv og læring på tværs af deres liv? Hvordan får indsatserne betydning i børns liv og familiers liv og de fællesskaber, de deltager i? Hvordan skal vi beskrive den faglighed, der knytter sig til at arbejde med forandringer i fællesskaber? Børn i vanskeligheder henvender sig til pædagoger, lærere, psykologer, socialrådgivere, embedsmænd, forskere og studerende, der beskæftiger sig med problematikker omkring børn og deres forældre. Antologien indeholder følgende artikler: Børn i vanskeligheder – en introduktion af Charlotte Højholt, Faglighed og Fællesskaber – i relation til arbejdet med børn i vanskeligheder af Charlotte Højholt, Børneperspektiver fra grænselandet mellem folkeskole og specialklasse af Maja Røn Larsen, Samarbejde om inklusion af Anne Morin, Muligheder i familiearbejde set fra børns og forældres hverdagsliv af Dorte Kousholt, Pædagogisk dokumentation mellem kategorier og kreativitet af Tine Jensen, Visitationsprocesser – som betingelse for at arbejde med børn i vanskeligheder.

Højholt, C og D. Kousholt(2011) Forskningsamarbejde og gensidige læreprocesser; I Børn i vanskeligheder - samarbejde på tværs Charlotte Højholt (red)

Denne artikel handler om at forske med praksis i et samarbejde som begge parter kan lære af. Artiklen indgår i antologien Børn i vanskeligheder - samarbejde på tværs, hvor forfatterne har fulgt børn i vanskeligheder på tværs af deres liv blandt andet i skoler, SFO, specialklasser, familieklasser og en døgninstitution for familier. I bogen fremlægges eksempler på børnenes perspektiver, hverdagsliv, engagementer og fællesskaber og de voksnes samarbejdsprocesser, tværfaglige møder og visitationsprocesser. På den baggrund diskuteres spørgsmål som: Hvordan kan professionelles interventioner organiseres, så de styrker børns liv og læring på tværs af deres liv? Hvordan får indsatserne betydning i børns liv og familiers liv og de fællesskaber, de deltager i? Hvordan skal vi beskrive den faglighed, der knytter sig til at arbejde med forandringer i fællesskaber? Børn i vanskeligheder henvender sig til pædagoger, lærere, psykologer, socialrådgivere, embedsmænd, forskere og studerende, der beskæftiger sig med problematikker omkring børn og deres forældre. Artiklen henvender sig til interesserede i forskningssamarbejde.

Slee, R. (2013) How do we make inclusion happen when exclusion is a political predisposition? *Volume 17, Issue 8 International Journal of Inclusive education*

Convening a conference under the banner: Making Inclusion Happen, reminds us that the struggle for disabled people's rights to the minimum expectations of citizenship; access to education, work, housing, health care, civic connection remains urgent. Notwithstanding the hard fought for United Nations, human rights charters and national legislation around the world, declaring legal commitment to rid ourselves of discrimination on the grounds of disability, these landmark civil rights achievements will not in and of themselves rid us of exclusion. We can test this proposition simply by considering the caveats, conditions and exemptions in legislation such as Disability Discrimination Acts and international charters such as the recent United Nations Convention on the Rights of Disabled Persons and its Optional Protocol.

Larsen, R, M. (2012) Hverdagslivets anekdotiske betydning - Når børnelivet falder ud af helhedstænkningen. *Pædagogisk Psykologisk Tidsskrift – temanummer "Skoleklassen"*, nr. 6/2012 400-412.

Undersøgelse af grænselandet mellem almenklasser og specialklasser, med eksempel på et udredningsforløb af en elev. Artiklen diskuterer med udgangspunkt i eksemplet hvad diagnoser og overvejelser omkring diagnoser og kategorier gør ved en praksis og modsat. Artiklen kan læses som en kort udgave af udvalgte pointer fra Maja Røn Larsens ph.d. afhandling " Samarbejde og strid om børn i vanskeligheder - organisering af specialindsatser". I afhandlingen undersøges forskellige typer af specialundervisning uden for folkeskolen, og hvordan vanskeligheder i børns liv bliver beskrevet gennem diagnoser i visitation og børnesager. Eksemplet stammer fra deltagende observationer og interviews.

McDermott, R.P. (1996) *Hvordan indlæringsvanskeligheder skabes for børn*. Side 81 - 116 i: Højholt, C. (red) *Skolelivets socialpsykologi*. Unge Pædagoger.

Denne tekst har fået karakter af at være en vigtig grundlagstekst i specialpædagogik, fordi den med et close up på en enkelt elev i vanskeligheder repræsenterer et paradigmeskift væk fra et stærkt individfokus til et bredere relationelt og systemisk perspektiv. I artiklen, der er resultatet af et forskerteams observationer og analyser fremlægges et perspektiv, hvor det dokumenteres at skolen som system selv er med til at "udstille" elever i vanskeligheder. På den måde repræsenterer denne artikel et perspektiv der stadig i forhold til artiklens alder, kan være en øjenåbner for studerende. McDermott peger på det problematiske i klassificeringer af et barn ud fra kompetencer. Han bruger en case "Adam" og viser at et barn altid er i samspil med sine omgivelser. Adam beskrives i forskellige situationer som testsituationer, i klassen og i en fritidsklub. Det viser sig fx at hans læsekompetence er helt forskellig i disse tre forskellige kontekster. I testsituationer og i klasseværelset kan Adam ikke læse. Men i klubben viser han, at han kan koncentrere sig og kan læse med hjælp. Det kan være når der skal laves mad efter opskrifter. f.eks. når han skal bage kage, kan han godt med støtte fra en kammerat få læst en opskrift. Dermed viser McDermott gennem denne case hvordan forskellige situationer og forskellige kontekster har stor betydning for børns præstationer.

Hamre, B. (2013) I dag er eleven altid måske-egnet. *Dansk Pædagogisk Tidsskrift* nr. 4. December.

"Måske-egnethed" er i nutiden blevet ophøjet til et pædagogisk ideal, som elever inkluderes og ekskluderes efter. Det ses i de helt særlige forestillinger, der er knyttet til at manifestere sig som lærende i skolen i dag. Forestillingen om læring ses ikke alene i skolen, men afspejles i en samfundsdiskurs, hvor livslang læring er blevet et bærende ideal. Elever i skolen fikses i en måske-egnethed, der betyder at de aldrig for alvor dømmes, men heller aldrig kan føle sig sikre på at være indenfor. Hvor elever tidligere blev dømt ude på grund af manglende evner, omfattes elever i dag af et krav om at synliggøre og forvalte deres potentialitet. Artiklen indledes med en historisk redegørelse for, hvordan elever tidligere iagttoges som enten egnede, måske-egnede eller ikke-egnede. Begavelse blev anskuet som noget man enten havde eller ikke havde. Der var således noget statisk over måden elevens evner blev vurderet på. Derefter skrives til en undersøgelse af, hvordan læring har sat elevens potentialitet på dagsordenen. Udover de faglige krav forpligtes elever til at synliggøre sig som nysgerrige, positive og selvadministrerende. Potentialitetskriteriets skyggeside er sko-

lens høje antal diagnosticerede elever, der ikke kan honorere kravene. Til sidst afsluttes med en diskussion af, hvilke konsekvenser potentialitetskravet har for skolens forestilling om inklusion.

Tetler, S. (2000) *Imellem integration og inklusion: om nødvendigheden af at udvikle rummelighedens didaktik: ph.d.-afhandling*. Danmarks Lærerhøjskole

Hoveddelen af afhandlingen udgøres af en feltanalyse af fire konkrete integrationsprojekter, som de formede sig i skoleåret 1994/95. Målsætningen i alle disse projekter er at integrere grupper af elever med særlige behov, enten i rene integrationsklasser eller som såkaldte tvillingeklasser, dvs. mere fragmenteret. I afhandlingen peges der på fire dilemmaer som lærerne står i deres arbejde med at integrere. Det er dilemmaer som, hvordan man kan tage hensyn både til den enkelte elevs forskellighed og særlige behov og til gruppens fællesskab, hvordan man fremmer elevernes udvikling af gensidige sociale relationer, samtidig med, at de respekterer hinandens forskellighed, hvordan man tilpasser den enkelte elev til skolens virksomhed og samtidig laver fornyende og differentieret undervisning, der er tilpasset den enkelte elev, hvordan forholdet mellem de almindelige faglærere og speciallæreren gøres frugtbar og medfører en fælles pædagogik. En vigtig pointe i Susan Tetlers konklusioner er, at aktiviteter ved integration af et enkelt barn sjældent tilrettelægges, så klassens øvrige elever inddrages i integrationsbestrebelsene. Det bliver støtte-læreren, der må kompensere. Når man derimod søger at integrere en gruppe af elever, er der i højere grad lagt op til at man foretager mere grundlæggende forandringer, da det er sværere at overse og udelukke en hel gruppe af børn med særlige behov. I sin afhandling skelner Susan Tetler mellem integration og inklusion. Hun forstår betegnelsen *integration* som en tendens til at fokusere på den enkelte elevs handicapart og grad og samtidig mest handle om den fysiske placering af eleven. Den integrerede elev skal tilpasse sig og indrette sig efter skolen, klassen og den almindelige undervisningsform. Ved *inklusion* handler det derimod om, hvilke forandringer skolen må foretage for at kunne rumme alle elever på en måde, der er meningsfuld for den enkelte.

Booth, T. & Ainscow, M. (2002) *Index for Inclusion. Developing Learning and Participation in Schools*. Bristol: Centre for Studies on Inclusive Education. (Findes i en svensk oversættelse)

The *Index for Inclusion* is a set of materials to guide schools through a process of inclusive school development. It is about building supportive communities and fostering high achievement for all staff and students. Your school can use the Index to: adopt a self-review approach to analyse their cultures, policies and practices and to identify the barriers to learning and participation that may occur within each of these areas. Decide their own priorities for change and to evaluate their progress. Use it as an integral part of existing development policies, encouraging a wide and deep scrutiny of everything that makes up a school's activities. The Index takes the social model of disability as its starting point, builds on good practice, and then organizes the Index work around a cycle of activities which guide schools through the stages of preparation, investigation, development and review.

Nilholm, C. & Göransson, K. (2013) *Inkluderande undervisning – vad kan man lära av forskningen?* FoU-skrift nr 3. Specialpedagogiska Skolmyndigheten

Rapporten "Inkluderande undervisning – vad kan man lära av forskningen?" presenterar studier om inkludering och för ett resonemang om hur forskning kan förstås och blir relevant i den praktiska skolvardagen. Vad är inkludering och hur går det till? Vilka problem finns när begreppet ska omsättas i skolans praktik? Hur kan man beforska ett så komplext område? De frågorna lyfts i rapporten av författarna Claes Nilholm professor i pedagogik med inriktning mot specialpedagogik, och Kerstin Göransson, docent i specialpedagogik. Idag ställer skollagen höga krav på att skolledare och lärare är väl förtrodda med vetenskapliga studier. Kravet på att verksamheternas innehåll ska bygga på forskning och beprövad erfarenhet innebär att vetenskapliga studier ska finnas tillgängliga för den praktik som berörs. Ambitionen med den här kunskapsmanställningen är att på ett lättillgängligt, men inte förenklat sätt, redogöra för ett antal vetenskapliga studier som har det gemensamma att de studerat inkluderande undervisning. Utgångspunkten i rapporten är forskningen kring inkludering. Den vänder sig i första hand till skolans praktiker; pedagoger, specialpedagoger, skolledare och även skolpolitiker. Ambitionen är att koppla rapporten till skolans uppdrag att verksamheten ska vila på forskning och beprövad erfarenhet. Tanken är att de som läser rapporten ska få en möjlighet att ta till sig forskning i frågan, och koppla det sin egen praktik. Den kan till exempel vara ett studiematerial för ett lärarlag i följe Claes Nilholm.

Vislie, L. (2003) *Inkluderende opplæring: Idégrunnlag og politikk. Utopi-realitet?* Spesialpedagogikk, nr. 6/03 ss 4-14

Norge har tradisjoner for en skole for alle. Dette er vår styrke, men kan også være en svakhet når en ikke klarer de utfordringene det er å justere eller fornye denne modellen etter hvert som verden forandrer seg. Inkluderende opplæring representerer et perspektivskifte i spesialpedagogikken. Her blir dette perspektivskiftet diskutert, blant annet i forhold til internasjonal utvikling, og det blir sett på hvilke muligheter vi har for å realisere en inkluderende opplæring her i landet. Hun skriver bl.a. at den misforståede integrering som har fået gjennomslagskraft i den norske skole skal ses på baggrund af at midlerne bliver givet til at identificere og registrere elever med specielle læringsbehov. For de fleste er konsekvensen at de bliver sendt tilbage til den almindelige klasse men nu med et stempel som "vanskelig" eller "dum" og med enkelte ekstra timer. Dermed er artiklen et bidrag i en debat om visioner og politik. **(Forslået af 2 eksperter)**

Kjær, B. (2010) *Inkluderende pædagogik. God praksis og gode praktikere*. Akademisk Forlag

Denne bog handler om inkluderende pædagogik – om god praksis og gode praktikere. Den handler også om de forudsætninger, der er nødvendige, for at pædagoger kan blive gode praktikere, som gør en positiv forskel for børn. Det synliggøres, at det er muligt at professionalisere noget af det, der ofte italesættes som personligt engagement, personlighed osv. Den viser betydningen af at have et velfungerende fagsprog og bidrager til diskussionen af, hvori det består. Fokus er rettet mod de børn, som af forskellige grunde befinder sig i udsatte positioner. Men alle kan læse med. Dygtige pædagoger og god pædagogisk praksis har mange træk til fælles, uanset om det handler om almenpædagogik, socialpædagogik eller specialpædagogik. Bogen henvender sig til pædagogstuderende, pædagoger, undervisere på pædagogiske uddannelser,

pædagogiske konsulenter, forvaltningsansatte, universitetsstuderende, forskere og andre, som interesserer sig for dagtilbud, for pædagogprofessionen og for børn med særlige behov.

Hedegaard-Sørensen, L. (2013) *Inkluderende Special pædagogik, situeret professionalisme og procesdidaktik i undervisningssituationer*, Akademisk Forlag.

Visionen om den inkluderende skole er ved at blive til virkelighed. Børn, som tidligere har været placeret i specialpædagogiske læringsmiljøer, overføres til almenpædagogiske læringsmiljøer. Børn med funktionsnedsættelser skal undervises og lære på lige fod med andre elever i folkeskolens læringsfællesskaber. Denne bog præsenterer en pædagogisk og didaktisk tilgang til inklusion, der inddrager specialpædagogisk viden, der tidligere primært hørte specialpædagogiske institutioner til. Der er ikke tale om specialpædagogiske teorier og modeller, der kompenserer for 'mangler' hos fx diagnosticerede børn, men om en mangfoldighed af teorier og vidensformer, der udfoldes i praksissituationer. Forfatteren viser, hvordan lærere med afsæt i deres egen praksis kan udvikle en procesdidaktisk kompetence, der gør det muligt at håndtere komplicerede læringsituationer for alle børn. Med eksempler fra fire forskellige læringsmiljøer - en folkeskole, en specialklasse, en specialskole og en lilleskole - demonstrerer hun, hvordan lærerteamet kan udvikle en situeret professionalisme og procesdidaktisk kompetence gennem refleksion over egne praksisfortællinger. Dermed giver bogen læseren en grundlæggende indsigt i en inkluderende specialpædagogik, der imødekommer flere elever – med eller uden diagnoser. Bogen er henvendt til lærere i praksis og til det specialpædagogiske kompetenceområde i den nye læreruddannelse. Lotte Hedegaard-Sørensen er ph.d og lektor og har igennem en årrække forsket og undervist i inkluderende læringsmiljøer. **(Foreslået af 3 eksperter)**

Tetler, S. m.fl. (2011) *Inkluderet i skolens læringsfællesskab? En fortløbende problemløsningsstrategi*. Frederikshavn. Dafolo

"Inkluderet i skolens læringsfællesskaber?" er erfaringerne fra et treårigt udviklingsforløb, der udspringer af Rita-projektet, Forløbet handler om integration af elever med høretab dvs. inklusion af elever med særlige behov i skolens klasser. Inklusion diskuteres i rapporten i forhold til fire diskurser - en pragmatisk, en økonomisk, en etisk og en politisk. Beskrivelsen og diskussionen af det konkrete forløb består af syv artikler skrevet i løbet af inklusionsforløbet med fokus på forskellige temaer og problemstillinger. Bogen er en introduktion til brugen af elevdeltagelsesprofiler (EDP), et redskab der hjælper læreren til at danne sig et overblik over klassen som helhed med særligt fokus på hvordan elever med ekstra behov for støtte fagligt og socialt, indgår i læringsfællesskabet. EDP består af faserne observation, problemløsningsstrategi og problemløsning. I bogen for man udover en gennemgang af faserne ligeledes eksempler på hvordan materialet kan anvendes i forhold til syv elever. **(Foreslået af 2 eksperter)**.

Paideia 5/13 (2013) Tema: Inklusion

Indholdsfortegnelse: Ledare: Inkludering i den pedagogiska praktiken – ett nordiskt perspektiv 4, Inklusion i Danmark – hvilke konsekvenser har begrebsdefinitioner for den pædagogiske praksis? Af Ole Hansen og Lars Qvortrup; Inkludering och skolans osäkerheter– att stödja professionella att lära af Per Skoglund, Excel-

lens, likvärdighet och fokus på lärande– ett finländskt perspektiv på inkludering af *Kristina Ström*, Norsk skole anno 2013 Økende ekskludering under dekke av inkludering? Af *Kari Nes*; Vardagsanknytning i biologiböcker af *Maria Ferlin*; Tid til undervisning og læring – kvantitet og kvalitet, kommentar af *Niels Egelund*. Se mere på følgende link [http://www.tangora.dafolo.dk/Filer/OnlineShop/PDF/7193-5 Indhold og forord.pdf](http://www.tangora.dafolo.dk/Filer/OnlineShop/PDF/7193-5%20Indhold%20og%20forord.pdf)

Ratner, H. (2013) *Inklusion – Dilemmaer i organisation, profession og praksis*. Akademiske Forlag

Inklusion er en af det danske skolesystems største og vigtigste udfordringer. Opgaven er kompleks, fordi viden, politik og pædagogik skaber hver deres ramme for, hvordan inklusionsarbejdet kan foregå. Skoleledere og lærere møder en række udfordringer i praksis; nye forventninger til refleksion og forandring – og dermed også elevkonflikter, professionel afmagt og ressourcekrævende handleplaner. Det handler med andre ord også om, at læreren er nødt til at gentænke sin egen professionalisme. Tidligere kunne den samme lærer relativt nemt få udredt et barn i PPR men nu er forpligtigelsen i højere grad at fokusere på det læringsmiljøet og det stiller læreren over for andre krav. Med afsæt i aktørnetværksteori tilbyder denne bog indsigt i, hvordan organisation, profession og praksis sættes på spil i arbejdet med inklusion. En større bevidsthed om inklusionens dilemmaer, udfordringer og muligheder vil hjælpe praktikere til at arbejde strategisk og pædagogisk med inklusion uden at blive fanget i stereotype modsætninger mellem ideal og virkelighed.

Clasen, S., Jørgensen, B.K., Boel, K. og Westenhholz, P. (2013) *Inklusion i skolen – praksisnær guide til fællesskaber*. Dansk Psykologisk Forlag

Inklusion i skolen bygger på inkluderende fællesskaber. Den viden og de erfaringer, der skal til for at løfte inklusionsopgaven, er allerede til stede blandt lærerne. Opgaven er derfor primært, at lærerne *deler* deres viden med hinanden, *lærer* af hinanden og *sammen* tager det næste skridt til en ny inkluderende pædagogisk praksis. Bogen tager afsæt i erfaringerne fra Aarhus Kommunes Kompetenceudviklingsprojekt 'Folkeskolens Fællesskaber'. Dette projekt har til formål at understøtte lærerens inklusionsarbejde i almenområdet i aldersgruppen 6-16 år. Bogen henvender sig til lærere og pædagoger som gennem bogen kan finde inspirationer til vidensdeling, nytænkning og andre refleksioner i forhold til at arbejde med børns fællesskaber i skolen på praksisplanet. Inspirationen kan hentes fra bogens konkrete eksempler på hvordan man kan arbejde med rammerne for fællesskaber.

Kousholt, D (2012) Inklusion og fritidspædagogik - Børnefællesskaber og udsatte positioner i SFO, i Pernille Hviid og Charlotte Højholt (Red.) Fritidspædagogik og børneliv, Hans Reitzels Forlag, Kbh.

Fritidspædagogik og børneliv handler om børns livsbetingelser i SFO og fritidshjem. Bogens kapitler er skrevet af en række af landets førende forskere på området og omhandler emner som børns liv og læring på tværs af institutioner, inklusion, organisering i SFO'en, betydningen af børns venskaber, pædagogfaglighed, fritidsbegrebet samt samarbejdet mellem skole og SFO. På bogens bagside fremgår det; rammerne om børns fritidsliv har ændret sig markant i løbet af bare et par generationer. De mindre, selvstændige fritidshjem, der tidligere tilbød børn et sted at være efter skole, er stort set forsvundet og er blevet erstattet af store skolefritidsordninger – SFO'er – hvis opgaver er knyttet til skolen, og som styres af nye mål for børns læring og udvikling. Både rammer, omstændigheder og forventninger er altså nogle helt andre end dengang, fritidshjemmene blev til. Hvordan ser den fritidspædagogiske opgave så ud i dag? Hvordan lever velfærdssamfundets børn deres liv på tværs af hjem og skole? Hvad bruger børnene fritidsinstitutionerne til i deres liv, og hvad går de op i, når de er der? Og hvilken rolle spiller andre børn for et barns fritidsliv? Denne bog beskæftiger sig med disse og en række andre centrale spørgsmål for en moderne fritidspædagogik. Den forholder sig både til fritidspædagogikkens position og historiske udvikling i det danske velfærdssamfund og til indholdet i pædagogikken og det konkrete liv i institutionerne. Bogen lægger dermed op til faglig diskussion af såvel det moderne børnelivs betingelser som de udfordringer, det stiller til børnenes pædagoger og lærere. Bogens kapitler er skrevet af en række af landets førende forskere på området og omhandler emner som børns liv og læring på tværs af institutioner, inklusion, organisering i SFO'en, betydningen af børns venskaber, pædagogfaglighed, fritidsbegrebet samt samarbejdet mellem skole og SFO.

Persson, B. og Persson, E. (2013) *Inklusion og målopfyldelse – udvikling for alle elever*. Frederikshavn: Dafolo A/S

Inklusion og målopfyldelse - udvikling for alle elever Skolerne i den svenske kommune Essunga har gennemført et pædagogisk udviklingsprojekt med fokus på inklusion. Det har resulteret i både større trivsel og bemærkelsesværdigt gode faglige resultater hos eleverne. I denne bog beskrives og kommenteres udviklingen og de indsatsområder, som ledelse, lærere, forældre og elever har fokuseret på. De professionelle har i fællesskab ladet sig inspirere af pædagogisk forskning og har dermed opnået et fælles fagligt sprog og et solidt inkluderende værdigrundlag at drive skole ud fra. Særlige fokusområder som fx relations orienteret klasseledelse, teamsamarbejde, tolærerordning, motivation og forældresamarbejde er nogle af grundstenene i forandringsarbejdet. Her er inspiration at hente til en mere inkluderende skole, der sikrer både faglig og social udvikling for alle. 'Jeg er overbevist om, at vi med stor fordel kan skele til vores svenske naboer, for resultaterne fra forandringsarbejdet er - efter min mening - bemærkelsesværdige. Derfor kan jeg meget varmt anbefale bogen til alle med interesse for skoleudvikling og inklusion. 'Læs hele anmeldelsen fra 'Folkeskolen "En lille svensk kommune har flyttet sig fra den absolutte bund til toppen af ranglisterne. Samtidig har de indført fuld inklusion. Alt sammen for samme budget. Og metoderne er så enkle, at alle kunne gøre det – det handler nemlig først og fremmest om en ændring i læreres, forældres og elevers motivation, fortæller en forsker, der har fulgt forløbet. 'Læs hele artiklen med Bengt Persson i 'Folkeskolen'. **(Foreslået af 3 eksperter)**

Højholt, C.(2006) Knowledge and Professionalism – from the Perspectives of Children? *Journal of Critical Psychology*, Cardiff University, Wales, UK.

Artiklen kommer ind på konflikterne omkring børnene og deres muligheder for inklusion. Artiklen kan dog erstattes af: 'Brugerne og PPR - eller hvordan fællesskaber om børn kan skabe fællesskaber mellem børn', i *Pædagogisk- psykologiske perspektiver*, PPR, Forlaget Skolepsykologi, Pædagogiske Psykologers Forening, 40. årgang, 6, december. Den sidst nævnte artikel handler om, at lærere og pædagoger er nøglepersoner for PPRs arbejde. Derfor må man samarbejde om og undersøge sammenhænge mellem børns handlinger og deres betingelser, mellem de betingelser, vi organiserer, og hvordan de opleves af børnene. Det pointeres at PPR må udvikle begreber, erfaringer og måder til at iagttage, udforske, forstå og arbejde med børn i fællesskaber med henblik på at skabe trygge, rummelige og udviklende børnefællesskaber. Det særlige ved PPRs personale er, at de arbejder på tværs på børneområdet og får hermed indblik i praksis de forskellige steder, hvor børn opholder sig.

Larsen, R. M. (2012). 'Konflikt og konsensus i tværfagligt samarbejde omkring børn i vanskeligheder' i *Nordiske Udkast*, Vol 40, nr. 1.

Artiklen er en kortere udgave af Maja Røn Larsens ph.d. afhandling som har følgende abstract; Afhandlingen handler om det sammensatte felt omkring børn i vanskeligheder i skolen - et felt, der i afhandlingen navngives: "Grænselandet mellem folkeskole og specialskole". Den tager udgangspunkt i den problematik, der knytter sig til, at vi indimellem organiserer hjælp til børn i vanskeligheder, på måder, der ser ud til at belaste børnene yderligere. I afhandlingen afsøges det, hvordan og med hvilke begrundelser dette sker. Dermed fokuserer afhandlingen på det sammensatte felt, hvor både børn, forældre, folkeskolelærere, speciallærere og -pædagoger, psykologer og embedsmænd, fra hver deres forskellige positioner, med hver deres opgaver og betingelser bidrager til at udvikle forskellige forståelser af og indsatser til børn i vanskeligheder, de børn, der i det kommunale regi kaldes "børn med særlig behov". Man kan med fordel i stedet læse Maja Røn: enten hendes artikel i 'børn i vanskeligheder' om visitationsprocesser, eller den beslægtede artikel i DPT sidste år "inklusion og diagnostiske udredninger - en analyse" (december 2012).

Hart, S. et Al.(2004) *Learning without limits*. Cornwall: Open University Press.

This book explores ways of teaching that are free from determinist beliefs about ability. In a detailed critique of the practices of ability labelling and ability-focussed teaching, *Learning without Limits* examines the damage these practices can do to young people, teachers and the curriculum. Drawing on a research project at the University of Cambridge, the book features nine vivid case studies (from Year 1 to Year 11) that describe how teachers have developed alternative practices despite considerable pressure on them and on their schools and classrooms. The authors analyze these case studies and identify the key concept of transformability as a distinguishing feature of these teachers' approach. They construct a model of pedagogy based on transformability: the mind-set that children's futures as learners are not pre-determined, and that teachers can help to strengthen and ultimately transform young people's capacity to learn through the choices they make. The book shows how transformability-based teaching can play a central role in constructing an alternative improvement agenda. This book will inspire teachers, student teachers, lecturers and policy makers, as well as everyone who has a stake in how contemporary education and practice affect children's future lives and life chances.

Bjørnsrud, H. og Nilsen, S. (2011) *Lærerarbeid for tilpasset opplæring – tilrettelegging for læring og utvikling*, Oslo: Gyldendal Akademisk

Spørsmålet belyses først ut fra skolens overordnede intensjoner. Her står skolekultur og teamarbeid sentralt, men også hvordan spesialundervisning, elevsamtaler og elevvurdering kan brukes for å fremme tilpasset opplæring. Bokas andre svar på sitt overordnede spørsmål er knyttet til elevenes læring og utvikling av grunnleggende ferdigheter. Her tas temaer som læringsstrategier, sosial kompetanse, tilpasset opplæring i norsk, matematikk og bruk av IKT opp.

Imsen, G. (2009) *Lærerens verden: innføring i generell didaktikk*. Oslo: Universitetsforlaget.

Boka gir en systematisk innføring i grunnleggende begreper knyttet til læreplaner, undervisning og utvikling i skolen. Den presenterer et framtidrettet samfunns- og utviklingsperspektiv på opplæringen, og knytter sammen empirisk realitet og normative idealer om skolen. Fjerde utgave er oppdatert på Kunnskapsløftet og på den nye formålsparagrafen i 2009. Hovedtyngden av de feles kunnskapsområdene som fastsettes i forskrift og retningslinjer for ny lærerutdanning, står sentralt. Fordi boka er rik på eksempler fra praksisfeltet og på praktisk anvendelse av teoriene, kan den bidra til å styrke sammenhengen mellom kunnskap, ferdigheter og generell kompetanse, slik kvalifikasjonsrammeverket i ny lærerutdanning fastsetter. I tillegg er den bygd på solid forskningsbasert litteratur, slik at den både er forskningsbasert i seg selv og en viktig kilde til videre arbeid for kandidatene i arbeidet med bacheloroppgaven. Gunn Imsens bøker brukes mye. De er ikke skrevet spesielt med tanke på det spesialpedagogiske fagfeltet. Imsen (2005) har imidlertid et kapittel om ulikheter i barns læring og mulige didaktiske konsekvenser av det. Et antall andre bøker er publisert på norsk mer spesifikt om differensiering, meningsfull og individuell tilrettelegging og inkluderende praksiser.

Nielsen, B. (2013) *Læringsmål og Læringsmåder – undervisningsdifferentiering I praksis*. Gyldendal

Læringsmål og læringsmåder handler om undervisningsdifferentiering i praksis. Bogen beskriver tre hovedspor: Læringsmål – om at formulere tydelige mål for, hvad elevene skal lære i det enkelte undervisningsforløp. Elevforudsætninger – om hvordan elevenes forskjellige forudsætninger, også fra livet uten for skolen, har betydning for, hvordan de lærer i skolen. Læringsmåder – om hvordan opplæg, oppgaver, tekster mm. kan varieres, så de passer til såvel læringsmålene som elevers forskjellige forudsætninger og måder at lære på. Bogen inneholder også spørsmål til refleksjon over praksis og en praktisk oversikt, man kan bruke, når man planlegger undervisning med tydelige læringsmål og differensiering.

Dyson, A., Gallannaugh, F. & Millward, A. (2003) Making Space in the Standards Agenda: developing inclusive practices in schools, in *European Educational Research Journal*, vol. 2. nr. 2.

In recent years, inclusive education has been the focus of considerable development in terms of practice, policy and research. Despite this, there is a relative dearth of studies which explore the complexities and contradictions of the move towards greater inclusion. This paper seeks to redress his situation by reporting

interim findings from a collaborative three-year research study of schools' attempts to develop more inclusive practices undertaken as part of the ESRC's Teaching and Learning Research Programme.

This paper reports findings two years into the study from the arm of the project managed by a team at the University of Newcastle. Over this period, the research team has worked with eight schools which have evolved their own definitions of inclusion, identified their own priorities for development in this area and evaluated the initiatives they have taken to meet those priorities. The move towards greater inclusion in these schools has taken place within a national policy environment which has focused heavily on the issue of 'standards' narrowly defined. The paper reports the complexities, contradictions and ambiguities which this has generated. It argues, however, that the view of schools' actions as entirely determined by this external agenda is as erroneous as the image of them battling heroically against this agenda in the name of inclusive values. Rather, schools have, to a greater or lesser extent, tried or been impelled to find spaces within the standards agenda where different values and priorities can be realised. The paper outlines some of the factors which make this process more or less likely to occur and suggests that this offers an important new way of thinking about the development of inclusive education. Se link:

<http://orgs.man.ac.uk/projects/include/TLRPnewc.pdf>

Lang, L. (2013) *Medborgerlig bildning för alla barn*. I N. Hartsmar & B. Liljeström Persson (red.). *Medborgerlig bildning. Demokrati och inkludering för ett hållbart samhälle*. Lund: Studentlitteratur.

I den här boken diskuterar och problematiserar författarna medborgerlig bildning ur olika perspektiv. De ställer frågor om vad som krävs för att barn och ungdomar ska utvecklas till kompetenta, reflekterande, kritiska och aktiva medborgare med möjlighet att ta ansvar? Vilka krav på kompetenser krävs inom så specifika områden? Läsaren får ta del av: Hur medborgerlig bildning har utvecklats och fått utrymme inom högre utbildning? I västvärlden utvecklingen av skolans medborgerliga bildning och politiskt socialiserande roll vad aktivt medborgarskap kan betyda för dagens ungdomar vad det kan innebära att vara inkluderad i, respektive exkluderad från grupp tillhörighet? och undervisning medborgerlig bildning som ställer krav på avancerat kritiskt och kreativt tänkande? och handlande hur vi ur mänskligt rättighetsperspektiv kan förstå innebörden av likvärdiga och icke-diskriminerande lärandesituationer för alla medborgerlig bildning med exempel som rör livsfrågor och existentiella frågor varför medborgerlig bildning har en plats inom det naturvetenskapliga fältet hur statsmakten bryter mot internationella förpliktelser om mänskliga rättigheter, hur utbildningsanordnare kan hantera mötet mellan lärare och studenter från hela världen. Medborgerlig bildning - demokrati och inkludering för ett hållbart samhälle vänder sig till studenter? På olika nivåer i läro- utbildning och till fortbildning av verksamma lärare och skolledare. For et kort resume brug dette link:

<https://www.studentlitteratur.se/xpub/?path=provlas/9789144060620#page=1>

Fylling, I. (2008) *Meget er forskjellig, men noe blir problem. En sosiologisk studie av spesialundervisningens institusjonelle praksis*. Doctoral thesis: The University of Bergen

This dissertation consists of five research articles and an introduction. The main theme in this study is the different ways in which institutional features influence and shape the way special education is defined and delimited in local Norwegian primary and secondary schools. Two main questions are asked: Firstly; how do

different local actors define and categories the learning related problems that children face in school? Secondly, how do such problem-categories interconnect with other social categories, in particular gender as a social category? The empirical data consists of qualitative interviews with parents, headmasters, teachers, school psychologists and school administration representatives in four different municipalities. The introduction presents the methodological and theoretical framework of the study. The main theoretical argument is that the local practice of how special educational needs are being understood and categorized is influenced to a large extent by different institutional features of special education. Hugh Mehan's concept of 'institutional practice' forms a basis for outlining how we may analyse the interaction between institutional forces and local practice. The empirical analyses are presented in five articles: 1) 'Resource distribution models and local school practice', 2) 'Noisy boys and clever girls?', presents and discusses two different theoretical perspectives for understanding why far more boys than girls are receiving special education in Norwegian schools, 3) 'The role of parents in special education: 4) the fourth article, 'The gendered category of 'special needs': Teacher interpretations of male and female students', the point of departure is a recognition of the fact that although boys are overrepresented in special education, and have been for at least 30 years, very few studies have been designed to understand it. 5) The fifth article is titled 'Individual rights in a collective context: practicing individual rights to special education in local schools'. In the article I present three arguments concerning the determination of rights to welfare state services: a) ensuring access to resources by exposed groups, b) the desire for equal treatment of groups of persons with a need for help, independent of factors such as place of residence, personal resources and family background, and c) the strengthening of citizens' independence in relation to discretionary practice by professional experts.

Nielsen, C. (2005) *Mellan fakticitet och projekt: läs- och skrivsvårigheter och strävan att övervinna dem*. Gothenburg Studies in Educational Sciences / Acta Universitatis Gothoburgensis, ISBN 9789173465397 https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/8472/1/gupea_2077_8472_1.pdf

In today's society we regard it as a human right to be literate and literacy abilities are regarded as crucial; as a learning tool in education, and at work as a natural part of daily routines. We also need, as members of a democratic society, to keep ourselves informed and to be able to participate in and exert an influence upon the democratic process. Finally, we read and write for our own pleasure, growth and development. Since these abilities are understood to be so important, much attention is paid to them in schools, higher education, and in general public debate. Dyslexia is a well-known phenomenon and help and assistance is offered to pupils and students who experience difficulties with reading and writing. However, those who do not learn to read and write like other people have to work much harder and often with very little pay-off for their endeavors. This study investigates how people with reading and writing difficulties experience their difficulties and how they strive to overcome them. Nine persons, ranging in age from eight to 53, participated in the study over a period of 18 months. The main method of data production has been semi-structured interviews. The results show that people with reading and writing difficulties *actively strive* to overcome their difficulties, in accordance with their own abilities and conditions. The study also shows that the struggle with literacy tells a person who she is but, at the same time, the way she looks at herself also affects the ways in which she tackles literacy problems. The encounter is *mutually dependent* on the subject and the world. Literacy in today's society appears to be an *existential* issue, although the nature of this issue differs in different periods of life. The participants learn in *meaningful situations*, which involve three aspects of meaning: learning as a *joint venture*, learning an *interesting content* and learning for *one's own sake*. Lived time and lived space are also shown to be of great importance. To be able to learn, people build *shelters* around themselves. They also need to be permitted their *own time* to be able to learn.

Sousa, D.M. (ed.) (2009) *Mind, Brain, and Education*. IN Solution Tree Press, (ikke minst Immordino-Yangs bidrag chap 4) *The Role of Emotion and Skilled Intuition in Learning*

Mind, Brain, and Education: Neuroscience Implications for the Classroom is the sixth book in the *Leading Edge*™ series. The *Leading Edge* series unites education authorities from around the globe and asks them to confront the important issues that affect teachers and administrators the issues that profoundly impact student success. *Mind, Brain, and Education* is a landmark publication in the emerging science of educational neuroscience. The leading researchers who contribute to the volume use neuroscience's growing knowledge of how the brain functions and develops to explore the field's implications for pedagogy and the classroom. The contributors investigate such questions as the following: - What are the neurological foundations of learning and of individual differences in learning? - How did educators get involved with neuroscience, and where might this involvement lead? - What does neuroscience reveal about the brain's ability to use written and spoken language, to use mathematics, and to think creatively? - How can educational neuroscience improve the teaching of these abilities?

Nevøy, A., Rasmussen, A., Ohna, S.E., Barrow, T. (2014) *Nordic Upper Secondary School: Regular and Irregular Programmes – or Just One Irregular School for All?* In U. Blossing, G. Imsen & L. Moos (Eds.) *The Nordic Education Model. 'A School for All' Encounters Neo-Liberal Policy*. Dordrecht: Springer.

The Nordic vision of an upper secondary school for all faces major challenges. Particularly the high number of students leaving school with no formal qualification raises political and public concerns. To meet and reduce the dropout problem, a range of targeted and irregular programs are offered. This study examines irregular programs and how their educational purposes play into the construction of a school for all. Three cases of irregular programs are presented and analyzed: Schools of Production in Denmark, Alternative strand of courses with extended workplace practice in Norway and (the Individual program and) the Introduction program in Sweden. A cross-case analysis suggests that the intent to prevent dropout by means of irregular programs are tenuous. Upon completion, students do not hold an upper secondary qualification. Indications of some students continuing in and graduating from regular upper secondary school do not obliterate the fact that too many do not. They enter the dropout category. Moreover, the authors argue that the educational purpose is the Achilles heel of the irregular programs; their averred educational roles and worth are encapsulated by structures and discourses of inferior students. Rather than offering conditions for a 'good education', the question is raised whether the irregular programs constitute 'the moment when education retracts'. If all students are to participate in a just and responsive education, the authors advocate transcending the distinction between regular and irregular programs, thus constructing an irregular school where student differences are acknowledged and addressed.

Morken, I. (2012) *Normalitet og avvik. Spesialpedagogiske utfordringer - en innføring*, Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.

Boken handler om spesialpedagogikk som fag og satsningsområde. Hva er spesialpedagogisk virksomhet og hva er fagets begrunnelse? Nye utfordringer og problemstillinger innenfor faget aktualiseres av: -idealene om inkludering og tilpasset opplæring - det moderne, flerkulturelle samfunnet - etterlysning av et samfunnsperspektiv og en mer relasjonell forståelse av funksjonshemming - krav om vitenskapeliggjøring og større rom for fagkritikk. Forfatteren utfordrer det diagnostisk perspektivet der vanskeligstilte grupper

danner utgangspunktet for innføring i spesialpedagogikk. Han retter søkelyset mot spesialpedagogiske utfordringer og dilemmaer, og stiller grunnleggende spørsmål uten å gi enkle svar. Boken er skrevet for studenter i spesialpedagogikk og pedagogikk, for lærere og spesialpedagoger og for alle som er opptatt av opplæring, inkludering, mangfold og normalitet.

Nilholm, C. (2010) *Perspektiver på specialpædagogik*. Forlaget Klim

'Perspektiver på specialpædagogik' omhandler en række grundlæggende spørgsmål inden for det specialpædagogiske område: Hvad forstår vi ved ulighed og afvigelse? Hvad betyder det at diagnosticere et barn med vanskeligheder? Er der i det hele taget behov for en særlig pædagogik, eller kan den almindelige pædagogik udvikles til at håndtere og rumme de specielle børn? Hvordan man svarer på spørgsmål som disse afhænger af, hvilket perspektiv man anlægger på specialpædagogik.

I bogen præsenteres tre forskellige perspektiver: den kompensatoriske, den kritiske og det såkaldte dilemmaperspektiv. Der er mange myter og meninger om, hvordan specialpædagogik bør bedrives. Bogen lægger op til en kritisk diskussion af, hvorvidt specialpædagogik bør betragtes under en medicinsk/psykologisk vinkel, hvor der kræves fortsat "behandling", eller om der er andre muligheder. Ved at eksemplificere fx synet på læsevanskeligheder, bliver det muligt at overveje egen specialpædagogisk praksis i et mere kritisk perspektiv - gerne samfundskritisk. Dermed også diskussionen af, om skolen skal være "for alle", og om lighed involverer andre måder at betragte specialpædagogik på - for eksempel hvilke dilemmaer det rejser.

Florian, L. (2012) Preparing Teachers to work in diverse classrooms: Key lessons for the professional development of teacher educators from Scotland's Inclusive Practice Project. *Journal of Teacher Education*, 63(4), 275-285.

The increasing cultural, linguistic, and developmental diversity of today's classrooms demands more inclusive approaches to schooling, but classroom teachers often report feeling unprepared for inclusive education. This article reports some lessons learned from the Inclusive Practice Project, a teacher education reform project that has developed an innovative approach to preparing teachers to enter a profession in which they take responsibility for the learning and achievement of all students. It identifies four crucial issues, describes how they were addressed, and considers the challenges of professional development of teacher educators that emerged from the project studies. Key lessons focusing on the professional development of teacher educators in the establishment of a new curricular approach to teacher education for inclusive education are discussed (**Foreslået af 2 eksperter**).

Hick, P. Kersner R and P. Farell (ed.) (2009) *Psychology for Inclusive Education: New Directions in Theory and Practice*. Routledge London

Denne inneholder et bredt tilgang av artikler knyttet til læring og inkluderende opplæring, skrevet av sentrale forskere innen en engelsk kontekst. What can psychology offer inclusive education? Traditionally, special education has looked to psychology for many of its theoretical resources and practical strategies. While those seeking to promote more inclusive education have tended to see psychology and psychologists as part of the problem by providing a rationale for segregation. However, in practice many psychologists today are developing inclusive ways of working, and are paying attention to psychological theories that underpin inclusive education. *Psychology for Inclusive Education* reframes the contribution of psychology in terms of its relevance to inclusion and will show how psychological theories of learning and human development are compatible with inclusive education. Part 1 explores psychological theories relevant to understanding inclusive education and Part 2 looks at how psychology can contribute to promoting more inclusive education in practice. Chapters cover: how psychologists can collaborate with teachers for inclusive solutions, Vygotsky's theories of learning and their significance for inclusion, the challenge of developing pedagogies for inclusion, sociocultural understandings of learning in inclusive classrooms, the role of emotion in learning and inclusion, cooperative learning and inclusion, the challenges and tensions of inclusion and high standards for schools, the practice of dynamic assessment as an inclusive alternative to IQ, social justice and inclusive psychology.

Morin, A. (2011) 'Samarbejde om inklusion'. I; Højholt, C. (red), *Børn i vanskeligheder – Samarbejde på tværs*. Dansk Psykologisk forlag.

Forfatterne i denne antologi har fulgt barn i vanskeligheder på tværs af deres liv blandt andet i skoler, SFO, specialklasser, familieklasser og en døgninstitution for familier. I bogen fremlægges eksempler på børnenes perspektiver, hverdagsliv, engagementer og fællesskaber og de voksnes samarbejdsprocesser, tværfaglige møder og visitationsprocesser. På den baggrund diskuteres spørgsmål som: Hvordan kan professionelle interventioner organiseres, så de styrker børns liv og læring på tværs af deres liv? Hvordan får indsatserne betydning i børns liv og familiers liv og de fællesskaber, de deltager i? Hvordan skal vi beskrive den faglighed, der knytter sig til at arbejde med forandringer i fællesskaber? Børn i vanskeligheder henvender sig til pædagoger, lærere, psykologer, socialrådgivere, embedsmænd, forskere og studerende, der beskæftiger sig med problematikker omkring børn og deres forældre. Antologien indeholder følgende artikler: Børn i vanskeligheder – en introduktion af Charlotte Højholt, Faglighed og Fællesskaber – i relation til arbejdet med børn i vanskeligheder af Charlotte Højholt, Børneperspektiver fra grænselandet mellem folkeskole og specialklasse af Maja Røn Larsen, Samarbejde om inklusion af Anne Morin, Muligheder i familiearbejde set fra børns og forældres hverdagsliv af Dorte Kousholt, Pædagogisk dokumentation mellem kategorier og kreativitet af Tine Jensen, Visitationsprocesser – som betingelse for at arbejde med børn i vanskeligheder af Maja Røn Larsen, Forskningsamarbejde og gensidige læreprocesser af Charlotte Højholt og Dorte Kousholt.

Dyson, A. & Millward, A. (2000) *Schools and Special Needs – issues of innovation and inclusion*. London: Sage.

In *Schools and Special Needs*, the authors provide a critical perspective on the dominant 'inclusion' model of special needs education, in terms of implementation in schools and effectiveness of pupil learning outcomes. They take issue with the major advocates of the inclusion model and argue that a different way of understanding special educational needs in mainstream schools is both possible and necessary. From the book preface; the book is about how mainstream schools respond to diverse learning characteristics of the students who attend them. In particular it is about the ways in which schools used the concepts and practices of "special needs education" to respond to that diversity and about how some schools have sought to move beyond the boundaries of those concepts and practice by developing what we latterly learned to call 'inclusive approaches'.

Skaalvik E. M. & Skaalvik, S. (2007) *Skolens læringsmiljø, selvopfattelse, motivation og læringsstrategier*, Akademisk Forlag.

Skolens læringsmiljø handler om læring og betingelser for læring. Bogen belyser læring fra forskellige perspektiver og giver en indføring i de mest centrale teorier. Forfatterne viser, hvilken betydning elevernes selvopfattelse har både for deres motivation og læring, for de valg, de træffer, og for deres psykiske og emotionelle reaktioner. Med det udgangspunkt diskuteres centrale spørgsmål knyttet til læringsmiljø, læringsstrategier og organisering af undervisning. Bogen inddrager mange teorier og forskningsresultater på området. Det kan umiddelbart lyde tungt, men bogen er skrevet i et let tilgængeligt sprog, og teorierne anskueliggøres ved klare, gode eksempler. Forfatterne lægger mest vægt på, hvordan læringsmiljøet i skolen tilrettelægges for at opnå en optimal personligheds- og adfærdsudvikling hos børnene. Budskabet er, at eleverne kommer med evner, viden, holdning og værdier. Det er så skolens opgave at tilrettelægge læringsmiljøet, så disse egenskaber udvikles. Forfatterne omtaler bl.a. fem forskellige teorier om læring. Disse teorier anskueliggøres som sagt ved klare eksempler. De beskriver, hvordan vores selvopfattelse og vores ønske om at udfylde en bestemt social rolle påvirker vores adfærd, præstationer og motivation. Bogen har et helt afsnit med teorier om, hvordan vores erfaringer i sociale sammenhænge og i samspil med andre påvirker vores selvopfattelse og forventninger til egen mestringsevne. Det er en bog, som samler og giver et overblik over, hvad læringsmiljø betyder. Dette tydeliggøres også ved en litteraturoversigt på 21 sider til yderligere inspiration.

Ahlberg, A. (2013) *Specialpedagogik i ideologi, teori och praktik – att bygga broar*. Stockholm: Liber.

Centralt i boken står skolans och utbildningens möte med elever i behov av särskilt stöd och kunskapsbildning om villkor och förutsättningar för pedagogisk inkludering grundad i processerna delaktighet, kommunikation och lärande. Författaren granskar kopplingen mellan kunskapsbildning på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet och lyfter fram betydelsen av att specialpedagogik kopplas till skolforskning och skolutveckling. Hon pekar på hur den kompetens och det kunnande som inryms i det vardagliga specialpedagogiska arbetet kan tas tillvara i skolans kvalitetsarbete. Boken beskriver två forskningsstudier inom det kommunikativa relationsinriktade perspektivet (KoRP), där lärare, specialpedagoger och forskare har

samarbetat och byggt praktikgemenskaper för att skapa kunskap om och utveckla skolans praktik. I boken belyses även hur forskningsresultat kan bidra till arbetet med att stödja elever i utmanande skolsituationer. Boken vänder sig dels till studenter på lärarutbildning och specialpedagogiska påbyggnadsprogram, dels till verksamma lärare, specialpedagoger och speciallärare i förskola och skola samt till skolledare i olika verksamheter.

Befring, E. og Tangen R. (2012)*Spesialpedagogikk*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk

Denne boka er en stor introduksjonsbok basert på for det meste forskningsbaserte artikler. Den anvendes i Bachelor-studiet ved UiO og ved andre relevante studie-steder innen lærerutdanning /spesialpedagogisk utdanning. Antologien presenterer et bredde-inntrykk av fagfeltet. Flere av artiklene har skolen for alle/inkludering som perspektiv. Boka revideres hyppig. Den retter seg mot studenter i spesialpedagogikk, lærerstudenter og fagfolk med spesialpedagogiske ansvars- og arbeidsoppgaver. Spesialpedagogikk gir en bred presentasjon av kunnskapsstatus på et mangslungent fagfelt. Forfatterne viser at spesialpedagogikk i første rekke skal bidra til verdige vilkår for læring, utvikling og livsutfoldelse for barn, ungdom og voksne som møter funksjonshemmende barrierer i livet. De skriver om nye perspektiver og aktuell teoretisk, empirisk og praktisk kunnskap på alle områder av spesialpedagogikken. Etikk, verdier og refleksjoner om framtidige muligheter og utfordringer utgjør sentrale problemfelt. Dette er det mest allsidige verket i spesialpedagogikk i en norsk og nordisk sammenheng. 5. utgave består av 34 kapitler hvorav ni er helt nyskrevne. Øvrige kapitler er gjennomrevidert. Boken gir et faglig oppdatert innsyn og kunnskap på det spesialpedagogiske området. Den tar for seg grunnleggende perspektiver og verdier, sentrale lov- og organisasjonsspørsmål samt empirisk og praktisk funderte innsikter, råd og refleksjoner. Har spørsmål til hvert kapittel, litteraturlister og stikkordregister.

Dalen, M. (2013)*Spesialundervisning til elevens beste? «Det kommer så an på».-Rettigheter –Kompetanse – Kvalitet*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Mange elever med behov for spesielt tilrettelagt opplæring går i dag i en vanlig klasse. Skal disse elevene få god opplæring, må lærere de møter, ha kunnskap om deres spesielle opplæringsbehov og hvordan opplæringen best kan tilrettelegges for dem i en vanlig klasse og skole. Dette er en forutsetning for at spesialundervisningen virkelig skal være til elevens beste. Mange som i dag gir disse elevene hjelp mangler slik spesialpedagogisk utdanning, dette svekker læringsutbyttet for disse elevene. Denne boken gir kunnskap om funksjonshemmede elever og hvordan skolen kan tilrettelegge opplæringen på en faglig forsvarlig måte. Den henvender seg til studenter i lærerutdanning og spesialpedagogikk, og til lærere som arbeider med elever med spesielle behov.

Dalen, M. (2006) *Så langt det er mulig og faglig forsvarlig....., inkludering av elever med spesielle behov i grunnskolen*, Gyldendal Akademisk

Innholdet i integrerings- og inkluderingsideologien blir utdypet, slik den er kommet til uttrykk i spesialpedagogisk sammenheng. Boka viser hvordan denne ideologien har utviklet seg gjennom senere skolehistorie og presenterer en drøfting av inkludering i et internasjonalt perspektiv. Det gis også en presentasjon inkludering i forskning og praksis for å belyse hvilken kunnskapsstatus vi har på feltet. Videre drøftes spesialpedagogiske prinsipper for bedring av barns selvbilde.

Det Europæiske Agentur for Udvikling af Undervisning af Personer med Særlige Behov. (2012) TE4I - INKLUDERENDE UNDERVISNING I EUROPÆISKE LÆRERUDDANNELSER - Udfordringer og muligheder.

Med denne rapport slås det fast, hvad det er for kvaliteter i forbindelse med inklusion, der skal arbejdes med i læreruddannelsessammenhæng og udfoldes i en senere professionspraksis. Bogen er resultatet af et EU projekt i regi af Det Europæiske Agentur for Udvikling af Undervisning af Personer med Særlige Behov. I øvrigt er der mange andre publikationer fra dette agentur, der på et praksisplan, baseret på undersøgelser og forskning, angiver pædagogiske handlemuligheder.

Rapporten på engelsk:

<http://www.european-agency.org/agency-projects/Teacher-Education-for-Inclusion>

<http://www.european-agency.org/publications/ereports/te4i-challenges-and-opportunities/TE4I-Synthesis-Report-DA.pdf>

Osler, A. & Starkey, H. (2010) *Teachers and Human Rights Education*. Stoke on Trent: Trentham Books

This heartfelt, thoughtful, articulate debate on human rights education focuses on the need to integrate HRE into the global school curriculum. Osler & Starkey's literate and highly readable book moves the debate to the forefront of educational philosophy and practice. Their critique of common models of education for national citizenship emphasizes the political dimension of global pedagogical practices. They urge teachers to engage more openly with the political dimension of education by insisting that democracy must be promoted alongside human rights education. By discussing a variety of recent theoretical developments, the book provides a deeper insight into the nature of human rights for women and children, and how these rights are eschewed in politics and in educational practice. These academic discussions are related to contemporary political and educational issues: multiculturalism, national identity, citizenship education. Osler & Starkey propose that teachers can be instrumental in the application of human rights principles by creating parameters for young citizens to live in just, peaceful and diverse global societies. Their work serves as a methodical and well-researched treatise which seeks to provoke teachers and educational systems to recognize and to promote our shared humanity. - *Citizenship, Social and Economics Education*. This book is a delight: readable, comprehensive, committed and stimulating. It gives a solid grounding in a topic which inspires students around the world if taught in the right way. If you are interested in doing that, buy it. - *London Review of Education*. Although primarily intended as a text for postgraduate studies, it contains food for thought and practical information equally useful for classroom teachers - *Teaching Citizenship*.

Karge, B. McClure M. & Patton, P. L. (1995) *"The Success of Collaboration Resource Programs for Students with Disabilities in Grades 6 Through 8"* Remedial and Special Education. Vol. 16, no. 2, March 1995 (p. 79-89). USA

This study examined collaboration practices of resource programs at middle/junior high school levels in southern California.¹ Participants were 124 resource teachers from 69 schools responding to a survey that asked about the collaboration model at their school site. Results indicate that resource programs at the middle/junior high school level are a combination of collaboration and traditional pull-out models. The majority of teachers viewed the collaboration model positively. Administration support was evident. Teacher attitude and teacher personality were ranked as more important than the degree of severity of the student's disability as important factors for a successful collaboration model. These results may have important implications for policy decisions regarding integration of students with disabilities into general education programs.

Ainscow, M., Booth, T. & Dyson, A. (2004) *Understanding and developing inclusive practices in schools: A collaborative action research network*, publiceret flere steder, men eksempelvis her: International Journal of Inclusive Education 8 (2) s. 125 - 140.

This paper provides an account of the methodological lessons and emerging findings of a collaborative action research network in England. The Network involves teams of researchers from three universities in working alongside school and local education authority practitioners as they explore ways of developing more inclusive practices. The analysis of these experiences throws light on the nature of the tensions between national policies for raising standards, as determined by the aggregation of test and examination scores, and policies for reducing marginalization and exclusion within the English education service. The paper also explains what has been learnt about the potential benefits of partnerships between practitioners and academics. Se også nedenstående link:

<http://orgs.man.ac.uk/projects/include/AERA2001.pdf>

Dyssegaard, C. B og Larsen, M. S. (2013) Viden om inklusion. *Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning*

I den danske folkeskole er der i de seneste 2-3 år kommet et betydeligt fokus på inklusion. Lovgivningsmæssigt kan dette ses i gennemførelse af en lovændring pr. august 2012 om øget inklusion med en ny afgrænsning af specialundervisningen. Forud for denne var der i 2011 indgået en aftale mellem Kommunernes Landsforening og regeringen om at øge andelen af elever, der inkluderes i den almindelige undervisning. Efterfølgende er der etableret et nationalt rådgivningsteam, der skal hjælpe kommunerne med inklusionsindsatsen. Endvidere er der etableret et nationalt Ressourcecenter for Inklusion og Specialundervisning. Formålet med denne publikation er at undersøge den eksisterende forskning om inklusion for at finde ud af, hvilke strategier for inklusion der har positive virkninger. Dette kræver indsigt i, hvad effekten af de anvendte strategier er. Man taler også om, om man 'med evidens' kan påvise fremgangsmåder, der fremtræder som mere velbegrundede at anvende end andre. Det er dette ønske om indsigt i forskningen om inklusion, som var udgangspunktet for denne undersøgelse. Opgaven har derfor været at afdække hvilke strategier, primærforskningen har vist, der virker bedst i inklusionsmæssig henseende. Vi har løst denne

opgave ved at stille nedenstående spørgsmål til den eksisterende forskning: *Hvad er effekten af, at man inkluderer børn med særlige behov i grundskolens almindelige under-visning, og hvilke pædagogiske metoder anvendt hertil viser sig at have positiv effekt?* Læs mere om den arbejdsmetode, som Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning anvender, på s. 45.

Kristensen, J. E. (2012) Viljen til inklusion – en samtidsdiagnostisk indkredsning. *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, 24(4), 50-59

Artiklen handler om inklusion i en socialpolitisk, integrationspolitisk og pædagogisk sammenhæng. Det undersøges, hvorfor og hvordan distinktionen inklusion/eksklusion er blevet et attraktivt og selvfølgeligt tema ikke blot i pædagogikken, men på en række andre områder i konkurrencestatens velfærdspolitik. Artiklen er fra DPT som havde Inklusion som tema og blev indledningsvis beskrevet således; Inklusion som selvfølgeligt mål i daginstitutions- og skolepolitik, uddannelses- og arbejdsmarkedspolitik og social- og integrationspolitik har sat dagsordenen gennem de senere år. 'Inklusion' er et af den slags begreber, der ofte omtales som en 'flydende betegnelse'. Det kan betyde lidt af hvert, alt efter hvad man mener med det. Alle kan finde sin mening i begrebet, men hvad det dækker over afhænger af synsvinklen.

Daniels H. & Hedegaard M. (ed). (2011) *Vygotsky and Special Needs Education: Rethinking Support for Children and Schools*. London: Continuum Press.

Abstract: After Piaget, Vygotsky is perhaps the most important educational theorist of the twentieth century. Support for schools and pupils with additional needs has been theorised in a number of ways over the last 100 years and much interest has been shown in the development and relevance of Vygotsky's ideas. It is ironic, therefore, that so little has been written about the practical application of such a perspective to the field. This book brings together researchers working in the UK and Denmark to reflect on the benefits to be had from taking such a stance on support for children and schools. The contributors are connected with work that has been done at research centres at the universities of Copenhagen and Bath, both of which enjoy strong reputations for their contributions to cultural historical theory. The contributors pursue issues raised by a post-Vygotskian approach and make important contributions to the development of the fields of policy and practice. The content is Part I: Children with Special Needs \ Part II: Educational Psychological Pedagogical Practice \ Part III: Support that Transcends Borders

---

Mitchell, D. (2008) *What Really Works in Special and Inclusive Education. Using Evidence-based teaching strategies*. London: Routledge (Dafolo kommer med en dansk udgave om et par uger)

Teachers around the globe are anxious to develop genuine, evidence-based policies and practices in their teaching of children with special educational needs, yet this field is notorious for the significant gap that exists between research and practice. *What Really Works in Special and Inclusive Education* presents educators of learners with special educational needs with a range of strategies they can implement right away

in the classroom? The book covers ; strategies for arranging the content of learning, such as inclusive education, cooperative group teaching and the classroom climate, cognitive strategies including self-regulated learning, memory enhancement and cognitive behavioral therapy; behavioral strategies addressing issues of functional assessment and direct instruction, formative assessment and feedback and assistive technology and opportunities to learn.

Dowker, A. (2004) *What works for Children with Mathematical Difficulties?* University of Oxford.

There has long been some concern over children with numeracy difficulties, and research on methods of helping such children. Recently, there has been an increased emphasis on numeracy in educational policy and practice in Britain as well as in some other countries, resulting in an increased number of studies of the nature of such difficulties, and of intervention techniques. This research report brings together the results of such studies and to look at implications for further research and for teaching. It also discusses the important fact that arithmetical ability is not a single entity, but is made up of many components, and therefore arithmetical difficulties are varied and heterogeneous. Moreover, it aims to establish their relationships to other abilities: i.e. general cognitive abilities, language, reading and spatial abilities, and to evaluate some of the methods of intervention that have been used over the years (**Foreslået af 2 eksperter**).

Alfabetisk orden efter forfatter

Ahlberg, A. (2013) *Specialpedagogik i ideologi, teori och praktik – att bygga broar*. Stockholm: Liber.

Centralt i boken står skolans och utbildningens möte med elever i behov av särskilt stöd och kunskapsbildning om villkor och förutsättningar för pedagogisk inkludering grundad i processerna delaktighet, kommunikation och lärande. Författaren granskar kopplingen mellan kunskapsbildning på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet och lyfter fram betydelsen av att specialpedagogik kopplas till skolforskning och skolutveckling. Hon pekar på hur den kompetens och det kunnande som inryms i det vardagliga specialpedagogiska arbetet kan tas tillvara i skolans kvalitetsarbete. Boken beskriver två forskningsstudier inom det kommunikativa relationsinriktade perspektivet (KoRP), där lärare, specialpedagoger och forskare har samarbetat och byggt praktikgemenskaper för att skapa kunskap om och utveckla skolans praktik. I boken belyses även hur forskningsresultat kan bidra till arbetet med att stödja elever i utmanande skolsituationer. Boken vänder sig dels till studenter på lärarutbildning och specialpedagogiska påbyggnadsprogram, dels till verksamma lärare, specialpedagoger och speciallärare i förskola och skola samt till skolledare i olika verksamheter.

Ainscow, M., Booth, T. & Dyson, A. (2004) *Understanding and developing inclusive practices in schools: A collaborative action research network*, I *International Journal of Inclusive Education* 8 (2) s. 125 - 140.

This paper provides an account of the methodological lessons and emerging findings of a collaborative action research network in England. The Network involves teams of researchers from three universities in working alongside school and local education authority practitioners as they explore ways of developing more inclusive practices. The analysis of these experiences throws light on the nature of the tensions between national policies for raising standards, as determined by the aggregation of test and examination scores, and policies for reducing marginalization and exclusion within the English education service. The paper also explains what has been learnt about the potential benefits of partnerships between practitioners and academics. Se også nedenstående link:

<http://orgs.man.ac.uk/projects/include/AERA2001.pdf>

Alenkær, R. (2012) *AKT ink. - Inkluderende AKT-arbejde i folkeskolen*, 2. udgave, Frederikshavn, Dafolo

I den danske folkeskole er der i øjeblikket stor fokus på fænomenerne 'AKT' (Adfærd, Kontakt og Trivsel) og 'inklusion'. I denne bog forener Rasmus Alenkær de to fænomener til det, han kalder for 'AKT ink.'. Bogen er opdelt i tre dele: I den første del opstilles en definition af fænomenet 'Inklusion'. Der redegøres for, hvilken historik og teori der ligger bag fænomenet, samt hvilke aktuelle spændinger inklusionsfænomenet udgør. I bogens anden del opstilles en definition af fænomenet 'AKT'. Der tages primært udgangspunkt i Rasmus Alenkærs højaktuelle forskningsprojekt og Ph.d.-afhandling 'Arbejdet med adfærd, kontakt og trivsel - i den inkluderende skole', hvori en større dansk kommunes AKT-indsats undersøges tilbundsående. Således kan denne bog som en af de første bidrage med empirisk baseret viden på området. I bogens tredje del er der overvejende fokus på organisering, samarbejdsstruktur, uddannelse og politik, dvs. fundamentet for en effektiv, målrettet og inkluderende AKT-indsats. Bogen er først og fremmest skrevet til fagfolk, der beskæftiger sig med AKT. Den henvender sig naturligvis til AKT-medarbejderne selv, men i lige så høj grad til beslutningstagere, skoleledere, eksterne samarbejdspartnere og studerende.

Befring, E. og Tangen R. (2012) *Spesialpedagogikk*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk

Denne boka er en stor introduksjonsbok basert på for det meste forskningsbaserte artikler. Den anvendes i Bachelor-studiet ved UiO og ved andre relevante studie-steder innen lærerutdanning /spesialpedagogisk utdanning. Antologien presenterer et bredde-inntrykk av fagfeltet. Flere av artiklene har skolen for alle/inkludering som perspektiv. Boka revideres hyppig. Den retter seg mot studenter i spesialpedagogikk, lærerstudenter og fagfolk med spesialpedagogiske ansvars- og arbeidsoppgaver. Spesialpedagogikk gir en bred presentasjon av kunnskapsstatus på et mangslungent fagfelt. Forfatterne viser at spesialpedagogikk i første rekke skal bidra til verdige vilkår for læring, utvikling og livsutfoldelse for barn, ungdom og voksne som møter funksjonshemmende barrierer i livet. De skriver om nye perspektiver og aktuell teoretisk, empirisk og praktisk kunnskap på alle områder av spesialpedagogikken. Etikk, verdier og refleksjoner om framtidige muligheter og utfordringer utgjør sentrale problemfelt. Dette er det mest allsidige verket i spesialpedagogikk i en norsk og nordisk sammenheng. 5. utgave består av 34 kapitler hvorav ni er helt nyskrevne. Øvrige kapitler er gjennomrevidert. Boken gir et faglig

oppdatert innsyn og kunnskap på det spesialpedagogiske området. Den tar for seg grunnleggende perspektiver og verdier, sentrale lov- og organisasjonsspørsmål samt empirisk og praktisk funderte innsikter, råd og refleksjoner. Har spørsmål til hvert kapittel, litteraturlister og stikkordregister.

Bjørnsrud, H. og Nilsen, S. (2011) *Lærerarbeid for tilpasset opplæring – tilrettelegging for læring og utvikling*, Oslo: Gyldendal Akademisk

Spørsmålet belyses først ut fra skolens overordnede intensjoner. Her står skolekultur og samarbeid sentralt, men også hvordan spesialundervisning, elevsamtaler og elevvurdering kan brukes for å fremme tilpasset opplæring. Bokas andre svar på sitt overordnede spørsmål er knyttet til elevenes læring og utvikling av grunnleggende ferdigheter. Her tas temaer som læringsstrategier, sosial kompetanse, tilpasset opplæring i norsk, matematikk og bruk av IKT opp.

Black-Hawkins, K. & Florian, L. (2012) Classroom teachers' craft knowledge of their inclusive practice. *Teachers and Teaching* 18(5)-567-584. DOI:10.1080/13540602.2012.709732

Whilst recent decades have seen significant progress in research on inclusive education, many teachers still feel that the research literature does not fully address their professional concerns about how to enact a policy of inclusion in their classrooms. To help to bridge this gap, we drew on the concept of craft knowledge to undertake a detailed study in two Scottish primary schools of the practice of class teachers who are committed to meet the needs of all learners. This paper describes the processes involved, and considers how these helped us to develop a greater understanding of what constitutes inclusive practice, whilst also contributing to a more robustly theorized knowledge of what we have termed inclusive pedagogy, or the inclusive pedagogical approach. Methodological complexities arising from the use of the concept of craft knowledge are also explored.

Booth, T. & Ainscow, M. (2002) *Index for Inclusion. Developing Learning and Participation in Schools*. Bristol: Centre for Studies on Inclusive Education. (Finns I svensk översättning)

The *Index for Inclusion* is a set of materials to guide schools through a process of inclusive school development. It is about building supportive communities and fostering high achievement for all staff and students. Your school can use the Index to: adopt a self-review approach to analyse their cultures, policies and practices and to identify the barriers to learning and participation that may occur within each of these areas. Decide their own priorities for change and to evaluate their progress. Use it as an integral part of existing development policies, encouraging a wide and deep scrutiny of everything that makes up a school's activities. The Index takes the social model of disability as its starting point, builds on good practice, and then organizes the Index work around a cycle of activities which guide schools through the stages of preparation, investigation, development and review.

Bruin, M., & Ohna, S.E. (2012) *Alternative courses in upper secondary vocational education and training: students' narratives on hopes and failures*. International Journal of Inclusive education, DOI:10.1080/13603116.2012.735259 s. 1-1

Counteracting upper secondary dropouts is an increasingly common issue across the Western part of the world. In Norway, the government has developed different measures to counteract dropouts, one of which concerns alternative educational courses involving increased workplace practice. This article is based on interviews with eight students who participate in the alternative course. The narratives show an identity shift from being outsiders in compulsory education to being participants in the alternative course, something which inspires to learn and installs in the students a hope for the future. This article discusses how and to what extent the alternative courses respond to the purpose of education. We argue that even though the alternative courses respond to many features that may represent educational purposes, this is altogether not enough for the courses to qualify as education. For the courses to qualify as education, a tighter connection to the curriculum is necessary. If the educational system does not respond to the students' construction of new identities through enabling pathways towards more formal qualifications, the development of alternative courses with increased workplace practice might lead to an unintended result of further marginalization, exclusion and social reproduction.

Brørup Dyssegaard, C., Søgaard Larsen, M; Tiftikci, N. (2013) *Effekt og pædagogisk indsats ved inklusion af børn med særlige behov i grundskolen*. Systematisk review. København: IUP, Aarhus Universitet.

En forskningskortlægning foretaget ud fra "systematisk review- metode" som er beskrevet i Dansk Clearings house for Uddannelsesforskning. Det systematiske review formål er ikke alene en oversigt men også en vurdering og her er vurderingen effekten af inklusion af elever med særlige behov i grundskolen. Metoden er afgørende for hvilken forskning der tages med i reviewet. Udgangspunktet var 279 studier. Disse er siden hen reduceret til 65 studier publiceret i 75 referencer med publiceringstidspunktet fra år 1994. Studierne har undersøgt både fagligt udbytte og social kompetence, enten i forhold til elever med særlige behov eller i forhold til almenelever i grundskoler, hvor der finder inklusion sted. 43 af disse studier blev vurderet til at være af medium eller høj forskningskvalitet. Det er disse 43 studier, som indgår i forskningssyntesen. Der er udarbejdet en narrativ forskningssyntese med udgangspunkt i de 43 identificerede undersøgelser med medium eller høj evidensvægt. På baggrund af syntese konkluderes det, at det er muligt at inkludere elever med særlige behov i almenundervisningen, og det kan have en positiv effekt på alle elevers faglige og sociale udvikling. Det kræver, at lærerne har adgang til efteruddannelse, ressourcepersoner og kendskab til undervisningsmetoder og interventionstiltag, som er målrettet elever med særlige behov.

Clasen, S., Jørgensen, B.K., Boel, K. og Westenhholz, P. (2013) *Inklusion i skolen – praksisnær guide til fællesskaber*. Dansk Psykologisk Forlag

Inklusion i skolen bygger på inkluderende fællesskaber. Den viden og de erfaringer, der skal til for at løfte inklusionsopgaven, er allerede til stede blandt lærerne. Opgaven er derfor primært, at lærerne *deler* deres

viden med hinanden, *lærer* af hinanden og *sammen* tager det næste skridt til en ny inkluderende pædagogisk praksis. Bogen tager afsæt i erfaringerne fra Aarhus Kommunes Kompetenceudviklingsprojekt 'Folkeskolens Fællesskaber'. Dette projekt har til formål at understøtte lærerens inklusionsarbejde i almenområdet i aldersgruppen 6-16 år. Bogen henvender sig til lærere og pædagoger som gennem bogen kan finde inspirationer til vidensdeling, nytænkning og andre refleksjoner i forhold til at arbejde med børns fællesskaber i skolen på praksisplanet. Inspirationen kan hentes fra bogens konkrete eksempler på hvordan man kan arbejde med rammerne for fællesskaber.

Fylling, I. (2008) *Meget er forskjellig, men noe blir problem. En sosiologisk studie av spesialundervisningens institusjonelle praksis*. Doctoral thesis: The University of Bergen

This dissertation consists of five research articles and an introduction. The main theme in this study is the different ways in which institutional features influence and shape the way special education is defined and delimited in local Norwegian primary and secondary schools. Two main questions are asked: Firstly; how do different local actors define and categorize the learning related problems that children face in school? Secondly, how do such problem-categories interconnect with other social categories, in particular gender as a social category? The empirical data consists of qualitative interviews with parents, headmasters, teachers, school psychologists and school administration representatives in four different municipalities. The introduction presents the methodological and theoretical framework of the study. The main theoretical argument is that the local practice of how special educational needs are being understood and categorized is influenced to a large extent by different institutional features of special education. Hugh Mehan's concept of 'institutional practice' forms a basis for outlining how we may analyse the interaction between institutional forces and local practice. The empirical analyses are presented in five articles 1) 'Resource distribution models and local school practice', 2) 'Noisy boys and clever girls?', presents and discusses two different theoretical perspectives for understanding why far more boys than girls are receiving special education in Norwegian schools, 3) 'The role of parents in special education: 4) the fourth article, 'The gendered category of 'special needs': Teacher interpretations of male and female students', the point of departure is a recognition of the fact that although boys are overrepresented in special education, and have been for at least 30 years, very few studies have been designed to understand it. 5) The fifth article is titled 'Individual rights in a collective context: practicing individual rights to special education in local schools'. In the article I present three arguments concerning the determination of rights to welfare state services: a) ensuring access to resources by exposed groups, b) the desire for equal treatment of groups of persons with a need for help, independent of factors such as place of residence, personal resources and family background, and c) the strengthening of citizens' independence in relation to discretionary practice by professional experts.

Dalen, M. (2006) *Så langt det er mulig og faglig forsvarlig- inkludering av elever med spesielle behov i grunnskolen*, Gyldendal Akademisk

Innholdet i integrerings- og inkluderingsideologien blir utdypet, slik den er kommet til uttrykk i spesialpedagogisk sammenheng. Boka viser hvordan denne ideologien har utviklet seg gjennom senere skolehistorie og presenterer en drøfting av inkludering i et internasjonalt perspektiv. Det gis også en presentasjon av inkludering i forskning og praksis for å belyse hvilken kunnskapsstatus vi har på feltet. Videre drøftes spesialpedagogiske prinsipper for bedring av barns selvbylde.

Dalen, M. (2013) *Spesialundervisning til elevens beste? «Det kommer så an på».-Rettigheter –Kompetanse – Kvalitet.* Oslo: Gyldendal Akademisk.

Mange elever med behov for spesielt tilrettelagt opplæring går i dag i en vanlig klasse. Skal disse elevene få god opplæring, må lærere de møter, ha kunnskap om deres spesielle opplæringsbehov og hvordan opplæringen best kan tilrettelegges for dem i en vanlig klasse og skole. Dette er en forutsetning for at spesialundervisningen virkelig skal være til elevens beste. Mange som i dag gir disse elevene hjelp mangler slik spesialpedagogisk utdanning, dette svekker læringsutbyttet for disse elevene. Denne boken gir kunnskap om funksjonshemmede elever og hvordan skolen kan tilrettelegge opplæringen på en faglig forsvarlig måte. Den henvender seg til studenter i lærerutdanning og spesialpedagogikk, og til lærere som arbeider med elever med spesielle behov.

Daniels H. & Hedegaard M. (ed.) (2011) *Vygotsky and Special Needs Education: Rethinking Support for Children and Schools.* London: Continuum Press.

Abstract: After Piaget, Vygotsky is perhaps the most important educational theorist of the twentieth century. Support for schools and pupils with additional needs has been theorised in a number of ways over the last 100 years and much interest has been shown in the development and relevance of Vygotsky's ideas. It is ironic, therefore, that so little has been written about the practical application of such a perspective to the field. This book brings together researchers working in the UK and Denmark to reflect on the benefits to be had from taking such a stance on support for children and schools. The contributors are connected with work that has been done at research centres at the universities of Copenhagen and Bath, both of which enjoy strong reputations for their contributions to cultural historical theory. The contributors pursue issues raised by a post-Vygotskian approach and make important contributions to the development of the fields of policy and practice. The content is Part I: Children with Special Needs \ Part II: Educational Psychological Pedagogical Practice \ Part III: Support that Transcends Borders

---

Det Europæiske Agentur for Udvikling af Undervisning af Personer med Særlige Behov. (2012) TE4I - INKLUDERENDE UNDERVISNING I EUROPÆISKE LÆRERUDDANNELSER - Udfordringer og muligheder.

Med denne rapport slås det fast, hvad det er for kvaliteter i forbindelse med inklusion, der skal arbejdes med i læreruddannelsessammenhæng og udfoldes i en senere professionspraksis. Bogen er resultatet af et EU projekt i regi af Det Europæiske Agentur for Udvikling af Undervisning af Personer med Særlige Behov. I øvrigt er der mange andre publikationer fra dette agentur, der på et praksisplan, baseret på undersøgelser og forskning, angiver pædagogiske handlemuligheder.

Rapporten på engelsk:

<http://www.european-agency.org/agency-projects/Teacher-Education-for-Inclusion>

<http://www.european-agency.org/publications/ereports/te4i-challenges-and-opportunities/TE4I-Synthesis-Report-DA.pdf>

Dyson, A. & Millward, A. (2000) *Schools and Special Needs – issues of innovation and inclusion*. London: Sage.

In *Schools and Special Needs*, the authors provide a critical perspective on the dominant 'inclusion' model of special needs education, in terms of implementation in schools and effectiveness of pupil learning outcomes. They take issue with the major advocates of the inclusion model and argue that a different way of understanding special educational needs in mainstream schools is both possible and necessary. From the book preface; the book is about how mainstream schools respond to diverse learning characteristics of the students who attend them. In particular it is about the ways in which schools used the concepts and practices of "special needs education" to respond to that diversity and about how some schools have sought to move beyond the boundaries of those concepts and practice by developing what we latterly learned to call 'inclusive approaches'.

Dyson, A., Gallannaugh, F. & Millward, A. (2003) *Making Space in the Standards Agenda: developing inclusive practices in schools*, *i European Educational Research Journal*, vol. 2. nr. 2.

In recent years, inclusive education has been the focus of considerable development in terms of practice, policy and research. Despite this, there is a relative dearth of studies which explore the complexities and contradictions of the move towards greater inclusion. This paper seeks to redress this situation by reporting interim findings from a collaborative three-year research study of schools' attempts to develop more inclusive practices undertaken as part of the ESRC's Teaching and Learning Research Program.

This paper reports findings two years into the study from the arm of the project managed by a team at the University of Newcastle. Over this period, the research team has worked with eight schools which have evolved their own definitions of inclusion, identified their own priorities for development in this area and evaluated the initiatives they have taken to meet those priorities. The move towards greater inclusion in these schools has taken place within a national policy environment which has focused heavily on the issue of 'standards' narrowly defined. The paper reports the complexities, contradictions and ambiguities which this has generated. It argues, however, that the view of schools' actions as entirely determined by this external agenda is as erroneous as the image of them battling heroically against this agenda in the name of inclusive values. Rather, schools have, to a greater or lesser extent, tried or been impelled to find spaces within the standards agenda where different values and priorities can be realized. The paper outlines some of the factors which make this process more or less likely to occur and suggests that this offers an important new way of thinking about the development of inclusive education. Se nedenstående link: <http://orgs.man.ac.uk/projects/include/TLRPnewc.pdf>

Dyssegaard, C. B og Larsen, M. S. (2013) *Viden om inklusion. Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning*

I den danske folkeskole er der i de seneste 2-3 år kommet et betydeligt fokus på inklusion. Lovgivningsmæssigt kan dette ses i gennemførelse af en lovændring pr. august 2012 om øget inklusion med en ny afgrænsning af specialundervisningen. Forud for denne var der i 2011 indgået en aftale mellem Kommunernes Landsforening og regeringen om at øge andelen af elever, der inkluderes i den almindelige undervisning. Efterfølgende er der etableret et nationalt rådgivningsteam, der skal hjælpe kommunerne med inklusionsindsatsen. Endvidere er der etableret et nationalt Ressourcecenter for Inklusion og Specialundervis-

ning. Formålet med denne publikation er at undersøge den eksisterende forskning om inklusion for at finde ud af, hvilke strategier for inklusion der har positive virkninger. Dette kræver indsigt i, hvad effekten af de anvendte strategier er. Man taler også om, om man 'med evidens' kan påvise fremgangsmåder, der fremtræder som mere velbegrundede at anvende end andre. Det er dette ønske om indsigt i forskningen om inklusion, som var udgangspunktet for denne undersøgelse. Opgaven har derfor været at afdække hvilke strategier, primærforskningen har vist, der virker bedst i inklusionsmæssig henseende. Vi har løst denne opgave ved at stille nedenstående spørgsmål til den eksisterende forskning:

Hvad er effekten af, at man inkluderer børn med særlige behov i grundskolens almindelige under-visning, og hvilke pædagogiske metoder anvendt hertil viser sig at have positiv effekt?

Læs mere om den arbejdsmetode, som Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning anvender, på s. 45.

Florian, L. (2012) Preparing Teachers to work in diverse classrooms: Key lessons for the professional development of teacher educators from Scotland's Inclusive Practice Project. *Journal of Teacher Education*, 63(4), 275-285. DOI: 10.1177/0022487112447112

The increasing cultural, linguistic, and developmental diversity of today's classrooms demands more inclusive approaches to schooling, but classroom teachers often report feeling unprepared for inclusive education. This article reports some lessons learned from the Inclusive Practice Project, a teacher education reform project that has developed an innovative approach to preparing teachers to enter a profession in which they take responsibility for the learning and achievement of all students. It identifies four crucial issues, describes how they were addressed, and considers the challenges of professional development of teacher educators that emerged from the project studies. Key lessons focusing on the professional development of teacher educators in the establishment of a new curricular approach to teacher education for inclusive education are discussed. **(Foreslået af 2 eksperter)**

Florian, L. & Spratt, J. (2013) Enacting inclusion: a framework for interrogating inclusive practice. *European Journal of Special Needs Education*, 20:2, 119-135, DOI: 10.1080/08856257.2013.778111

This study reports on the development and use of an analytical framework for interrogating the practice of newly qualified mainstream teachers recently graduated from a one-year Professional Graduate Diploma in Education (PGDE) that was informed by a concept of inclusive pedagogy. Inclusive pedagogy is an approach to teaching and learning that supports teachers to respond to individual differences between learners but avoids the marginalization that can occur when some students are treated differently. The analytical framework was based on the principles of inclusive pedagogy, which were linked to the core themes of Aberdeen University's PGDE course. Its purpose was to provide a robust and coherent framework for documenting inclusive pedagogy in action. This study describes how the framework was developed and used with new teachers in order to further understanding of how reforms of initial teacher education can impact inclusive teaching and learning. The framework was initially designed in the context of a teacher education project but has wider applicability as a research tool for exploring inclusive pedagogy in action. This is par-

ticularly relevant to the study of inclusive education in the practical setting of the classroom where there is little guidance to support systematic research on how inclusive education is enacted.

Gunnþórsdóttir, H. & Jóhannesson, I. A. (2013) Additional workload or a part of the job? Icelandic teacher's discourse on inclusive education. *International Journal of Inclusive Education* DOI:10.1080/13603116.2013.802027

The aim of this article is to examine the discourse of Icelandic compulsory school teachers on inclusive education. From 1974 and onwards, the education policy in Iceland has been towards inclusion, and Iceland is considered to be an example of a highly inclusive education system with few segregated resources for students with special educational needs. In particular, the article focuses on what characterizes and legitimizes teachers' discourse on inclusive education, the contradictions in the discourse and how teachers have involved themselves in the process. We use the approach of historical discourse analysis to analyse the discourse as it appears in interviews with teachers and media articles on education as well as in key documents issued by the Parliament. The article provides an insight into the complexities of this topic and draws attention to underlying issues relevant to inclusive education.

Hamre, B.(2013) I dag er eleven altid måske-egnet. *Dansk Pædagogisk Tidsskrift* nr. 4. december.

"Måske-egnethed" er i nutiden blevet ophøjet til et pædagogisk ideal, som elever inkluderes og ekskluderes efter. Det ses i de helt særlige forestillinger, der er knyttet til at manifestere sig som lærende i skolen i dag. Forestillingen om læring ses ikke alene i skolen, men afspejles i en samfundsdiskurs, hvor livslang læring er blevet et bærende ideal. Elever i skolen fikses i en måske-egnethed, der betyder at de aldrig for alvor dømmes, men heller aldrig kan føle sig sikre på at være indenfor. Hvor elever tidligere blev dømt ude på grund af manglende evner, omfattes elever i dag af et krav om at synliggøre og forvalte deres potentialitet. Artiklen indledes med en historisk redegørelse for, hvordan elever tidligere iagttoges som enten egnede, måske-egnede eller ikke-egnede. Begavelse blev anskuet som noget man enten havde eller ikke havde. Der var således noget statisk over måden elevens evner blev vurderet på. Derefter skredes til en undersøgelse af, hvordan læring har sat elevens potentialitet på dagsordenen. Udover de faglige krav forpligtes elever til at synliggøre sig som nysgerrige, positive og selvadministrerende. Potentialitetskriteriets skyggeside er skolens høje antal diagnosticerede elever, der ikke kan honorere kravene. Til sidst afsluttes med en diskussion af, hvilke konsekvenser potentialitetskravet har for skolens forestilling om inklusion.

Hart, S. et al. (2004) *Learning without limits*. Cornwall: Open University Press.

This book explores ways of teaching that are free from determinist beliefs about ability. In a detailed critique of the practices of ability labelling and ability-focussed teaching, *Learning without Limits* examines the damage these practices can do to young people, teachers and the curriculum. Drawing on a research project at the University of Cambridge, the book features nine vivid case studies (from Year 1 to Year 11) that

describe how teachers have developed alternative practices despite considerable pressure on them and on their schools and classrooms. The authors analyze these case studies and identify the key concept of transformability as a distinguishing feature of these teachers' approach. They construct a model of pedagogy based on transformability: the mind-set that children's futures as learners are not pre-determined, and that teachers can help to strengthen and ultimately transform young people's capacity to learn through the choices they make. The book shows how transformability-based teaching can play a central role in constructing an alternative improvement agenda. This book will inspire teachers, student teachers, lecturers and policy makers, as well as everyone who has a stake in how contemporary education and practice affect children's future lives and life chances.

Hedegaard et al (2012) *Children, Childhood and Everyday Life*. Information Age Publishing Inc.

Children live their lives across various social settings, including homes, kindergartens, schools and different kinds of institutions. The different contributions of this book focus on children's perspectives, and on how children learn and develop through taking part in activities in social communities such as families, peer groups, classrooms, and day care institutions. This collection illustrates different ways of dealing with varying social contexts, and the research presented involves questions about children's world-making, anchored in children's daily lives. The studies are inspired by Vygotsky's theory of development (1998), as well as childhood sociology. One of the aims has been to problematize time, change, continuity, developmental trajectories, and transitions in order to identify novel ways of discussing different trajectories through childhood and youth, that is "development".

Hedegaard-Sørensen, L. (2013) *Inkluderende Special pædagogik, situeret professionalisme og procesdidaktik i undervisningssituationer*, Akademisk Forlag.

Visionen om den inkluderende skole er ved at blive til virkelighed. Børn, som tidligere har været placeret i specialpædagogiske læringsmiljøer, overføres til almenpædagogiske læringsmiljøer. Og børn med funktionsnedsættelser skal undervises og lære på lige fod med andre elever i folkeskolens læringsfællesskaber. Denne bog præsenterer en pædagogisk og didaktisk tilgang til inklusion, der inddrager specialpædagogisk viden, der tidligere primært hørte specialpædagogiske institutioner til. Der er ikke tale om specialpædagogiske teorier og modeller, der kompenserer for 'mangler' hos fx diagnosticerede børn, men om en mangfoldighed af teorier og vidensformer, der udfoldes i praksissituationer. Forfatteren viser, hvordan lærere med afsæt i deres egen praksis kan udvikle en procesdidaktisk kompetence, der gør det muligt at håndtere komplicerede læringsituationer for alle børn. Med eksempler fra fire forskellige læringsmiljøer - en folkeskole, en specialklasse, en specialskele og en lilleskole - demonstrerer hun, hvordan lærerteamet kan udvikle en situeret professionalisme og procesdidaktisk kompetence gennem refleksion over egne praksisfortællinger. Dermed giver bogen læseren en grundlæggende indsigt i en inkluderende specialpædagogik, der imødekommer flere elever – med eller uden diagnoser. Bogen er henvendt til lærere i praksis og til det specialpædagogiske kompetenceområde i den nye læreruddannelse. Lotte Hedegaard-Sørensen er ph.d., lektor og koordinator for masteruddannelsen i specialpædagogik på Institut for Uddannelse og Pædagogik ved Århus Universitet. Hun har igennem en årrække forsket og undervist i inkluderende læringsmiljøer.

jører. Hun har de senere år udført en række empiriske studier med fokus på læreres kompetence i komplicerede undervisningssituationer i almen- og specialpædagogiske læringsmiljøer.

Hick, P. Kersner R and Peter Farell (ed.) (2009) *Psychology for Inclusive Education: New Directions in Theory and Practice*. Routledge London

Denne inneholder et bredt tilgang av artikler knyttet til læring og inkluderende opplæring, skrevet av sentrale forskere innen en engelsk kontekst. What can psychology offer inclusive education? Traditionally, special education has looked to psychology for many of its theoretical resources and practical strategies. While those seeking to promote more inclusive education have tended to see psychology and psychologists as part of the problem by providing a rationale for segregation. However, in practice many psychologists today are developing inclusive ways of working, and are paying attention to psychological theories that underpin inclusive education. *Psychology for Inclusive Education* reframes the contribution of psychology in terms of its relevance to inclusion and will show how psychological theories of learning and human development are compatible with inclusive education. Part 1 explores psychological theories relevant to understanding inclusive education and Part 2 looks at how psychology can contribute to promoting more inclusive education in practice. Chapters cover: how psychologists can collaborate with teachers for inclusive solutions, Vygotsky's theories of learning and their significance for inclusion, the challenge of developing pedagogies for inclusion, sociocultural understandings of learning in inclusive classrooms, the role of emotion in learning and inclusion, cooperative learning and inclusion, the challenges and tensions of inclusion and high standards for schools, the practice of dynamic assessment as an inclusive alternative to IQ, social justice and inclusive psychology.

Horsdal, M. (2011). *Danskernes Akademi; Tosprogede børns undervisning*. DR2

Forelæsningen handler om undervisning af tosprogede børn. I en verden præget af øget mobilitet, globalisering og hastige forandringer er beherskelse af flere sprog og integration af flere kulturelle kontekster en afgørende fordel. Ikke desto mindre ser vi i forhold til nogle tosprogede problemer med undervisning og læring. Professor Marianne Horsdal fra SDU forelæser om den nye neuropsykologiske forskning, der kan give forklaringer på disse problemer og pege på mulige løsninger.

http://www.dr.dk/DR2/Danskernes+akademi/Paedagogik_Psykologi/Undervisning_af_tosprogede.htm

---

Højholt, C. (2011) *Faglighed og fællesskaber i relation til arbejdet med børn i vanskeligheder*. I; Højholt, C. (red), *Børn i vanskeligheder – Samarbejde på tværs*. Dansk Psykologisk forlag.

Forfatterne i denne antologi har fulgt børn i vanskeligheder på tværs af deres liv blandt andet i skoler, SFO, specialklasser, familieklasser og en døgninstitution for familier. I bogen fremlægges eksempler på børnenes perspektiver, hverdagsliv, engagementer og fællesskaber og de voksnes samarbejdsprocesser, tværfaglige møder og visitationsprocesser. På den baggrund diskuteres spørgsmål som: Hvordan kan professionelles

interventioner organiseres, så de styrker børns liv og læring på tværs af deres liv? Hvordan får indsatserne betydning i børns liv og familiers liv og de fællesskaber, de deltager i? Hvordan skal vi beskrive den faglighed, der knytter sig til at arbejde med forandringer i fællesskaber? Børn i vanskeligheder henvender sig til pædagoger, lærere, psykologer, socialrådgivere, embedsmænd, forskere og studerende, der beskæftiger sig med problematikker omkring børn og deres forældre. Antologien indeholder følgende artikler: Børn i vanskeligheder – en introduktion af Charlotte Højholt, Faglighed og Fællesskaber – i relation til arbejdet med børn i vanskeligheder af Charlotte Højholt, Børneperspektiver fra grænselandet mellem folkeskole og specialklasse af Maja Røn Larsen, Samarbejde om inklusion af Anne Morin, Muligheder i familiearbejde set fra børns og forældres hverdagsliv af Dorte Kousholt, Pædagogisk dokumentation mellem kategorier og kreativitet af Tine Jensen, Visitationsprocesser – som betingelse for at arbejde med børn i vanskeligheder af Maja Røn Larsen, Forskningsamarbejde og gensidige læreprocesser af Charlotte Højholt og Dorte Kousholt **(Bogen er foreslået af 2 eksperter)**

Højholt, C. (2006) Knowledge and Professionalism – from the Perspectives of Children? *Journal of Critical Psychology*, Cardiff University, Wales, UK.

Artiklen kommer ind på konflikterne omkring børnene og deres muligheder for inklusion. Artiklen kan dog erstattes af: 'Brugerne og PPR - eller hvordan fællesskaber om børn kan skabe fællesskaber mellem børn', i *Pædagogisk- psykologiske perspektiver*, PPR, Forlaget Skolepsykologi, Pædagogiske Psykologers Forening, 40. årgang, 6, december. Den sidst nævnte artikel handler om, at lærere og pædagoger er nøglepersoner for PPRs arbejde. Derfor må man samarbejde om og undersøge sammenhænge mellem børns handlinger og deres betingelser, mellem de betingelser, vi organiserer, og hvordan de opleves af børnene. Det pointeres at PPR må udvikle begreber, erfaringer og måder til at iagttage, udforske, forstå og arbejde med børn i fællesskaber med henblik på at skabe trygge, rummelige og udviklende børnefællesskaber. Det særlige ved PPRs personale er at de arbejder på tværs på børneområdet og får hermed indblik i praksis de forskellige steder, hvor børn opholder sig.

Højholt, C og Dorte Kousholt(2011) Forskningsamarbejde og gensidige læreprocesser; I Børn i vanskeligheder - samarbejde på tværs Charlotte Højholt (red) **(Bogen er foreslået af 2 eksperter)**

Denne artikel handler om at forske med praksis i et samarbejde som begge parter kan lære af. Artiklen indgår i antologien Børn i vanskeligheder - samarbejde på tværs, hvor forfatterne har fulgt børn i vanskeligheder på tværs af deres liv blandt andet i skoler, SFO, specialklasser, familieklasser og en døgninstitution for familier. I bogen fremlægges eksempler på børnenes perspektiver, hverdagsliv, engagementer og fællesskaber og de voksnes samarbejdsprocesser, tværfaglige møder og visitationsprocesser. På den baggrund diskuteres spørgsmål som: Hvordan kan professionelle interventioner organiseres, så de styrker børns liv og læring på tværs af deres liv? Hvordan får indsatserne betydning i børns liv og familiers liv og de fællesskaber, de deltager i? Hvordan skal vi beskrive den faglighed, der knytter sig til at arbejde med forandringer i fællesskaber? Børn i vanskeligheder henvender sig til pædagoger, lærere, psykologer, socialrådgivere, embedsmænd, forskere og studerende, der beskæftiger sig med problematikker omkring børn og deres forældre. Artiklen henvender sig til dem, der har interesse i forskningsamarbejde.

Imsen, G. (2009) *Lærerens verden: innføring i generell didaktikk*. Oslo: Universitetsforlaget.

Boka gir en systematisk innføring i grunnleggende begreper knyttet til læreplaner, undervisning og utvikling i skolen. Den presenterer et framtidrettet samfunns- og utviklingsperspektiv på opplæringen, og knytter sammen empirisk realitet og normative idealer om skolen. Fjerde utgave er oppdatert på Kunnskapsløftet og på den nye formålsparagrafen i 2009. Hovedtyngden av de feles kunnskapsområdene som fastsettes i forskrift og retningslinjer for ny lærerutdanning, står sentralt. Fordi boka er rik på eksempler fra praksisfeltet og på praktisk anvendelse av teoriene, kan den bidra til å styrke sammenhengen mellom kunnskap, ferdigheter og generell kompetanse, slik kvalifikasjonsrammeverket i ny lærerutdanning fastsetter. I tillegg er den bygd på solid forskningsbasert litteratur, slik at den både er forskningsbasert i seg selv og en viktig kilde til videre arbeid for kandidatene i arbeidet med bacheloroppgaven. Gunn Imsens bøker brukes mye. De er ikke skrevet spesielt med tanke på det spesialpedagogiske fagfeltet. Imsen (2005) har imidlertid et kapittel om ulikheter i barns læring og mulige didaktiske konsekvenser av det. Et antall andre bøker er publisert på norsk mer spesifikt om differensiering, meningsfull og individuell tilrettelegging og inkluderende praksiser.

Imsen, G. (2005): *Elevers verden: innføring i pedagogisk psykologi*. Oslo: Universitetsforlaget.

Et kvalifiseret bud på en undervisningsbok i psykologi især på læreruddannelsen. Bogen representerer et helhetssyn på lærerens arbeid. Man kan ikke komme med oppskrifter på det gode lærerarbeid, og heller ikke hvordan læreren kommer til å forstå de elevenes livsvilkår og -rammer. I stedet presenteres nogle teoretisk mulige veier til å forstå elevens verden. Der er, ifølge Imsen, tale om en forenklet fremstilling av de utvalgte teorier/retninger og derfor kan det anbefales at man samtidig leser mere av de teorier der trekkes på i bogen. Socialisering er et begrep som beskrives grundigt både empirisk og teoretisk. Pointen i bogen er at læreren skal forsøke å forstå elevenes verdener. Det innebærer, at læreren bruker seg selv og sin viden til å tolke og handle på baggrund heraf. Den der anbefalede bogen skrev: Gunn Imsens bøker brukes mye. De er ikke skrevet spesielt med tanke på det spesialpedagogiske fagfeltet. Imsen (2005) har imidlertid et kapittel om ulikheter i barns læring og mulige didaktiske konsekvenser av det. Et antall andre bøker er publisert på norsk mer spesifikt om differensiering, meningsfull og individuell tilrettelegging og inkluderende praksiser.

Karge, B. McClure M. & Patton, P. L. (1995) "The Success of Collaboration Resource Programs for Students with Disabilities in Grades 6 through 8" *Remedial and Special Education*. Vol. 16, no. 2, March 1995 (p. 79-89). USA

This study examined collaboration practices of resource programs at middle/junior high school levels in southern California.¹ Participants were 124 resource teachers from 69 schools responding to a survey that asked about the collaboration model at their school site. Results indicate that resource programs at the middle/junior high school level are a combination of collaboration and traditional pull-out models. The majority of teachers viewed the collaboration model positively. Administration support was evident.

Teacher attitude and teacher personality were ranked as more important than the degree of severity of the student's disability as important factors for a successful collaboration model. These results may have important implications for policy decisions regarding integration of students with disabilities into general education programs.

Kristensen, J. E. (2012) Viljen til inklusion – en samtidsdiagnostisk indkredsning. *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, 24(4), 50-59

Inklusion i en socialpolitisk, integrationspolitisk og pædagogisk sammenhæng. Det undersøges, hvorfor og hvordan distinktionen inklusion/eksklusion er blevet et attraktivt og selvfølgeligt tema ikke blot i pædagogikken, men på en række andre områder i konkurrencestatens velfærdspolitik. Artiklen er fra DPT som havde Inklusion som tema blev indledningsvis beskrevet således; Inklusion som selvfølgeligt mål i daginstitutions- og skolepolitik, uddannelses- og arbejdsmarkedspolitik og social- og integrationspolitik har sat dagsordenen gennem de senere år. 'Inklusion' er et af den slags begreber, der ofte omtales som en 'flydende betegner'. Det kan betyde lidt af hvert, alt efter hvad man mener med det. Alle kan genfinde sin mening i begrebet, men hvad det dækker over afhænger af synsvinklen.

Kjær, B. (2010) *Inkluderende pædagogik. God praksis og gode praktikere*. Akademisk Forlag

Denne bog handler om inkluderende pædagogik – om god praksis og gode praktikere. Den handler også om de forudsætninger, der er nødvendige, for at pædagoger kan blive gode praktikere, som gør en positiv forskel for børn. Det synliggøres, at det er muligt at professionalisere noget af det, der ofte italesættes som personligt engagement, personlighed osv. Den viser betydningen af at have et velfungerende fagsprog og bidrager til diskussionen af, hvori det består. Fokus er rettet mod de børn, som af forskellige grunde befinder sig i udsatte positioner. Men alle kan læse med. Dygtige pædagoger og god pædagogisk praksis har mange træk til fælles, uanset om det handler om almenpædagogik, socialpædagogik eller specialpædagogik. Bogen henvender sig til pædagogstuderende, pædagoger, undervisere på pædagogiske uddannelser, pædagogiske konsulenter, forvaltningsansatte, universitetsstuderende, forskere og andre, som interesserer sig for dagtilbud, for pædagogprofessionen og for børn med særlige behov.

Kousholt, D. (2012) Inklusion og fritidspædagogik - Børnefællesskaber og udsatte positioner i SFO, i Pernille Hviid og Charlotte Højholt (Red.) *Fritidspædagogik og børneliv*, Hans Reitzels Forlag, Kbh.

Fritidspædagogik og børneliv handler om børns livsbetingelser i SFO og fritidshjem. Bogens kapitler er skrevet af en række af landets førende forskere på området og omhandler emner som børns liv og læring på tværs af institutioner, inklusion, organisering i SFO'en, betydningen af børns venskaber, pædagogfaglighed, fritidsbegrebet samt samarbejdet mellem skole og SFO. På bogens bagside fremgår det; rammerne om børns fritidsliv har ændret sig markant i løbet af bare et par generationer. De mindre, selvstændige fritidshjem, der tidligere tilbød børn et sted at være efter skole, er stort set forsvundet og er blevet erstattet af store skolefritidsordninger – SFO'er – hvis opgaver er knyttet til skolen, og som styres af nye mål for børns

læring og udvikling. Både rammer, omstændigheder og forventninger er altså nogle helt andre end dengang, fritidshjemmene blev til. Hvordan ser den fritidspædagogiske opgave så ud i dag? Hvordan lever velfærdssamfundets børn deres liv på tværs af hjem og skole? Hvad bruger børnene fritidsinstitutionerne til i deres liv, og hvad går de op i, når de er der? Og hvilken rolle spiller andre børn for et barns fritidsliv? Denne bog beskæftiger sig med disse og en række andre centrale spørgsmål for en moderne fritidspædagogik. Den forholder sig både til fritidspædagogikkens position og historiske udvikling i det danske velfærdssamfund og til indholdet i pædagogikken og det konkrete liv i institutionerne. Bogen lægger dermed op til faglig diskussion af såvel det moderne børnelivs betingelser som de udfordringer, det stiller til børnenes pædagoger og lærere. Bogens kapitler er skrevet af en række af landets førende forskere på området og omhandler emner som børns liv og læring på tværs af institutioner, inklusion, organisering i SFO'en, betydningen af børns venskaber, pædagogfaglighed, fritidsbegrebet samt samarbejdet mellem skole og SFO.

Lang, L. (2013) Medborgerlig bildning för alla barn. I N. Hartsmar & B. Liljeström Persson (red.). *Medborgerlig bildning. Demokrati och inkludering för ett hållbart samhälle*. Lund: Studentlitteratur.

I den här boken diskuterar och problematiserar författarna medborgerlig bildning ur olika perspektiv. De ställer frågor om vad som krävs för att barn och ungdomar ska utvecklas till kompetenta, reflekterande, kritiska och aktiva medborgare med möjlighet att ta ansvar? Vilka krav på kompetenser krävs inom så specifika områden? Läsaren får ta del av:

Hur medborgerlig bildning har utvecklats och fått utrymme inom högre utbildning? I västvärlden utvecklingen av skolans medborgerliga bildning och politiskt socialiserande roll vad aktivt medborgarskap kan betyda för dagens ungdomar vad det kan innebära att vara inkluderad i, respektive exkluderad från grupptillhörighet? Och undervisning medborgerlig bildning som ställer krav på avancerat kritiskt och kreativt tänkande? Och handlande hur vi ur mänskligt rättighetsperspektiv kan förstå innebörden av likvärdiga och? Icke-diskriminerande lärandesituationer för alla medborgerlig bildning med exempel som rör livsfrågor och existentiella frågor varför medborgerlig bildning har en plats inom det naturvetenskapliga fältet hur statsmakten bryter mot internationella förpliktelser om mänskliga rättigheter, hur utbildningsanordnare kan hantera mötet mellan lärare och studenter från hela världen. Medborgerlig bildning - demokrati och inkludering för ett hållbart samhälle vänder sig till studenter? På olika nivåer i lärarutbildning och till fortbildning av verksamma lärare och skolledare. For et kort resume brug dette link:

<https://www.studentlitteratur.se/xpub/?path=provlas/9789144060620#page=1>

Langager, S. (2012) Diagnosernes himmelflugt - socialpolitik og socialpædagogik. *Tidsskrift for Socialpædagogik*, 15(1), 19-29.

Bud på hvorfor diagnoser og i bredere betydning hjernen og neurovidenskaben på meget få år er kommet i fokus i samfundet og (social)pædagogikken. Antallet af diagnoser er steget fx er voksne der tager medicin mod ADHD øget markant. Det samme gælder børn og unge der får stillet diagnosen ADHD. Langager diskutere og argumentere for at diagnosernes himmelflugt på få år har vendt op og ned på vante forestillinger om adfærdsvanskelige børn i skolen. Fra at " skulle tage sig sammen" er mange blevet behandlingskrævende individer. I artiklen gives et bud på hvorfor diagnoserne er steget så markant og hvordan det får betyd-

ning for ændrede sociologiske, psykologiske og kulturelle forståelser af anderledes adfærd. Artiklen er derfor et væsentligt bidrag til en diskussion på en læreruddannelse.

Larsen, R. M. (2012). 'Konflikt og konsensus i tværfagligt samarbejde omkring børn i vanskeligheder' i *Nordiske Udkast*, Vol 40, nr. 1.

Artiklen er en kortere udgave af Maja Røn Larsens ph.d. afhandling som har følgende abstract

Afhandlingen handler om det sammensatte felt omkring børn i vanskeligheder i skolen - et felt, der i afhandlingen navngives: "Grænselandet mellem folkeskole og specialskole". Den tager udgangspunkt i den problematik, der knytter sig til, at vi indimellem organiserer hjælp til børn i vanskeligheder, på måder, der ser ud til at belaste børnene yderligere. I afhandlingen afsøges det, hvordan og med hvilke begrundelser dette sker. Dermed fokuserer afhandlingen på det sammensatte felt, hvor både børn, forældre, folkeskolelærere, speciallærere og -pædagoger, psykologer og embedsmænd, fra hver deres forskellige positioner, med hver deres opgaver og betingelser bidrager til at udvikle forskellige forståelser af og indsatser til børn i vanskeligheder, de børn, der i det kommunale regi kaldes "børn med særlig behov". Man kan med fordel i stedet læse Maja Røn: enten hendes artikel i 'børn i vanskeligheder' om visitationsprocesser, eller den beslægtede artikel i DPT sidste år "inklusion og diagnostiske udredninger - en analyse"(2012).

Larsen, R, M. (2012) Hverdagslivets anekdotiske betydning - Når børnelivet falder ud af helhedstænkningen. *Pædagogisk Psykologisk Tidsskrift – temanummer "Skoleklassen"*, nr. 6/2012 400-412.

Undersøgelse af grænselandet mellem almenklasser og specialklasser, med eksempel på et udredningsforløb af en elev. Artiklen diskuterer med udgangspunkt i eksemplet, hvad diagnoser og overvejelser omkring diagnoser og kategorier gør ved en praksis og modsat. Artiklen kan læses som en kort udgave af udvalgte pointer fra Maja Røn Larsens ph.d. afhandling " Samarbejde og strid om børn i vanskeligheder - organisering af specialindsatser". I afhandlingen undersøges forskellige typer af specialundervisning uden for folkeskolen, og hvordan vanskeligheder i børns liv bliver beskrevet gennem diagnoser i visitation og børnesager. Eksemplerne stammer fra deltagende observationer og interviews.

McDermott, R.P. (1996) *Hvordan indlæringsvanskeligheder skabes for børn*. Side 81 - 116 i: Højholt, C. (red) *Skolelivets socialpsykologi*. Unge Pædagoger.

Denne tekst har fået karakter af at være en vigtig grundlagstekst i specialpædagogik, fordi den med et close up på en enkelt elev i vanskeligheder repræsenterer et paradigmeskift væk fra et stærkt individfokus til et bredere relationelt og systemisk perspektiv. I artiklen, der er resultatet af et forskerteams observationer og analyser fremlægges et perspektiv, hvor det dokumenteres at skolen som system selv er med til at "udstille" elever i vanskeligheder. På den måde repræsenterer denne artikel et perspektiv der stadig i forhold til artiklens alder, kan være en øjenåbner for studerende. McDermott peger på det problematiske i klassifice-

ringer af et barn ud fra kompetencer. Han bruger en case "Adam" og viser at et barn altid er i samspil med sine omgivelser. Adam beskrives i forskellige situationer som testsituationer, i klassen og i en fritidsklub. Det viser sig fx, at hans læsekompetence er helt forskellig i disse tre forskellige kontekster. I testsituationer og i klasseværelset kan Adam ikke læse. Men i klubben viser han, at han kan koncentrere sig og kan læse med hjælp. Det kan være når der skal laves mad efter opskrifter. f.eks. når han skal bage kage, kan han godt med støtte fra en kammerat få læst en opskrift. Dermed viser McDermott gennem denne case, hvordan forskellige situationer og forskellige kontekster har stor betydning for børns præstationer.

Mitchell, D. (2008) *What Really Works in Special and Inclusive Education. Using Evidence-based teaching strategies*. London: Routledge (Dafolo kommer med en dansk udgave om et par uger)

Teachers around the globe are anxious to develop genuine, evidence-based policies and practices in their teaching of children with special educational needs, yet this field is notorious for the significant gap that exists between research and practice. *What Really Works in Special and Inclusive Education* presents educators of learners with special educational needs with a range of strategies they can implement right away in the classroom? The book covers ; strategies for arranging the content of learning, such as inclusive education, cooperative group teaching and the classroom climate, cognitive strategies including self-regulated learning, memory enhancement and cognitive behavioral therapy; behavioral strategies addressing issues of functional assessment and direct instruction, formative assessment and feedback and assistive technology and opportunities to learn. **(Foreslået af to eksperter)**

Molbæk, M. (red.), (2014) *Deltagelse og forskellighed, en grundbog om inklusion og specialpædagogik i lærerpraksis*, I-bog/Systi

Denne bog er skrevet til den ny lærereuddannelse LU13 og det obligatoriske modul om "Inkluderende specialpædagogik. Bogen er opbygget således, at der til hvert af kompetencemålene i modulet er skrevet et kapitel. Herudover der et kapitel om praktik og et om bacheloropgaven, begge kapitler er relateret til specialpædagogik. Forfatterne er undervisere med mange års erfaring fra feltet og alle tre har undervist eller underviser lige fra læreruddannelsesniveau til masterniveau. Bogen er en i-bog med mange muligheder for at følge læsning op med interaktiv søgning og studiearbejde med bogens mange studiespørgsmål, henvisninger, cases og lignende udfordringer. **(Foreslået af 2 eksperter)**

Morin, A. (2011) 'Samarbejde om inklusion'. I; Højholt, C. (red), *Børn i vanskeligheder – Samarbejde på tværs*. Dansk Psykologisk forlag.

Forfatterne i denne antologi har fulgt børn i vanskeligheder på tværs af deres liv blandt andet i skoler, SFO, specialklasser, familieklasser og en døgninstitution for familier. I bogen fremlægges eksempler på børnenes perspektiver, hverdagsliv, engagementer og fællesskaber og de voksnes samarbejdsprocesser, tværfaglige møder og visitationsprocesser. På den baggrund diskuteres spørgsmål som: Hvordan kan professionelle interventioner organiseres, så de styrker børns liv og læring på tværs af deres liv? Hvordan får indsatserne betydning i børns liv og familiers liv og de fællesskaber, de deltager i? Hvordan skal vi beskrive den faglig-

hed, der knytter sig til at arbejde med forandringer i fællesskaber? Børn i vanskeligheder henvender sig til pædagoger, lærere, psykologer, socialrådgivere, embedsmænd, forskere og studerende, der beskæftiger sig med problematikker omkring børn og deres forældre. Antologien indeholder følgende artikler: Børn i vanskeligheder – en introduktion af Charlotte Højholt, Faglighed og Fællesskaber – i relation til arbejdet med børn i vanskeligheder af Charlotte Højholt, Børneperspektiver fra grænselandet mellem folkeskole og specialklasse af Maja Røn Larsen, Samarbejde om inklusion af Anne Morin, Muligheder i familierarbejde set fra børns og forældres hverdagsliv af Dorte Kousholt, Pædagogisk dokumentation mellem kategorier og kreativitet af Tine Jensen, Visitationsprocesser – som betingelse for at arbejde med børn i vanskeligheder af Maja Røn Larsen, Forskningsamarbejde og gensidige læreprocesser af Charlotte Højholt og Dorte Kousholt

---

Morken, I. (2012) *Normalitet og avvik. Spesialpedagogiske utfordringer - en innføring*, Oslo: Cappelen Akademisk Forlag. 165 sider.

Boken handler om spesialpedagogikk som fag og satsningsområde. Hva er spesialpedagogisk virksomhet og hva er fagets begrunnelse? Nye utfordringer og problemstillinger innenfor faget aktualiseres av: -idealene om inkludering og tilpasset opplæring - det moderne, flerkulturelle samfunnet - etterlysning av et samfunnsperspektiv og en mer relasjonell forståelse av funksjonshemming - krav om vitenskapeliggjøring og større rom for fagkritikk. Forfatteren utfordrer det diagnostisk perspektivet der vanskeligstilte grupper danner utgangspunktet for innføring i spesialpedagogikk. Han retter søkelyset mot spesialpedagogiske utfordringer og dilemmaer, og stiller grunnleggende spørsmål uten å gi enkle svar. Boken er skrevet for studenter i spesialpedagogikk og pedagogikk, for lærere og spesialpedagoger og for alle som er opptatt av opplæring, inkludering, mangfold og normalitet.

Nevøy, A., Rasmussen, A., Ohna, S.E., Barrow, T. (2014) Nordic Upper Secondary School: Regular and Irregular Programmes – or Just One Irregular School for All? In U. Blossing, G. Imsen & L. Moos (Eds.), *The Nordic Education Model. 'A School for All' Encounters Neo-Liberal Policy*. Dordrecht: Springer.

The Nordic vision of an upper secondary school for all faces major challenges. Particularly the high number of students leaving school with no formal qualification raises political and public concerns. To meet and reduce the dropout problem, a range of targeted and irregular programs are offered. This study examines irregular programs and how their educational purposes play into the construction of a school for all. Three cases of irregular programs are presented and analyzed: Schools of Production in Denmark, Alternative strand of courses with extended workplace practice in Norway and (the Individual program and) the Introduction program in Sweden. A cross-case analysis suggests that the intent to prevent dropout by means of irregular programs are tenuous. Upon completion, students do not hold an upper secondary qualification. Indications of some students continuing in and graduating from regular upper secondary school do not obliterate the fact that too many do not. They enter the dropout category. Moreover, the authors argue that the educational purpose is the Achilles heel of the irregular programs; their averred educational roles and worth are encapsulated by structures and discourses of inferior students. Rather than offering conditions for a 'good education', the question is raised whether the irregular programs constitute 'the moment when education retracts'. If all students are to participate in a just and responsive education, the authors advocate transcending the distinction between regular and irregular programs, thus constructing an irregular school where student differences are acknowledged and addressed.

Nielsen, C. (2005) *Mellan fakticitet och projekt: läs- och skrivsvårigheter och strävan att övervinna dem*. Gothenburg Studies in Educational Sciences / Acta Universitatis Gothoburgensis, ISBN 9789173465397 https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/8472/1/gupea_2077_8472_1.pdf

In today's society we regard it as a human right to be literate and literacy abilities are regarded as crucial; as a learning tool in education, and at work as a natural part of daily routines. We also need, as members of a democratic society, to keep ourselves informed and to be able to participate in and exert an influence upon the democratic process. Finally, we read and write for our own pleasure, growth and development. Since these abilities are understood to be so important, much attention is paid to them in schools, higher education, and in general public debate. Dyslexia is a well-known phenomenon and help and assistance is offered to pupils and students who experience difficulties with reading and writing. However, those who do not learn to read and write like other people have to work much harder and often with very little pay-off for their endeavors. This study investigates how people with reading and writing difficulties experience their difficulties and how they strive to overcome them. Nine persons, ranging in age from eight to 53, participated in the study over a period of 18 months. The main method of data production has been semi-structured interviews. The study has a phenomenological life world approach, which indicates that subject and world are regarded an inseparable whole. Facticity, as it is understood in this study, is constituted by the world into which we are born, with its historical and cultural traditions, but also by the situation in which we find ourselves; as man or woman, poor or rich, young or old. We finally carry our facticity in our own lived bodies with its prerequisites for our encounters with the world. Projects, in this study, refer to the subject's ability to transcend facticity, to learn, to go beyond the given and to create something new. The results show that people with reading and writing difficulties *actively strive* to overcome their difficulties, in accordance with their own abilities and conditions. The study also shows that the struggle with literacy tells a person who she is but, at the same time, the way she looks at herself also affects the ways in which she tackles literacy problems. The encounter is *mutually dependent* on the subject and the world. Literacy in today's society appears to be an *existential* issue, although the nature of this issue differs in different periods of life. The participants learn in *meaningful situations*, which involve three aspects of meaning: learning as a *joint venture*, learning an *interesting content* and learning for *one's own sake*. Lived time and lived space are also shown to be of great importance. To be able to learn, people build *shelters* around themselves. They also need to be permitted their *own time* to be able to learn.

Nielsen, B. (2013) *Læringsmål og Læringsmåder – undervisningsdifferentiering I praksis*. Gyldendal

Læringsmål og læringsmåder handler om undervisningsdifferentiering i praksis. Bogen beskriver tre hovedspor: Læringsmål – om at formulere tydelige mål for, hvad eleverne skal lære i det enkelte undervisningsforløb. Elevforudsætninger – om hvordan elevernes forskellige forudsætninger, også fra livet uden for skolen, har betydning for, hvordan de lærer i skolen. Læringsmåder – om hvordan oplæg, opgaver, tekster mm. kan varieres, så de passer til såvel læringsmålene som elevers forskellige forudsætninger og måder at lære på. Bogen indeholder også spørgsmål til refleksion over praksis og en praktisk oversigt, man kan bruge, når man planlægger undervisning med tydelige læringsmål og differentiering.

Nilholm, C. (2010) *Perspektiver på specialpædagogik*. Forlaget Klim

'Perspektiver på specialpædagogik' omhandler en række grundlæggende spørgsmål inden for det specialpædagogiske område: Hvad forstår vi ved ulighed og afvigelse? Hvad betyder det at diagnosticere et barn med vanskeligheder? Er der i det hele taget behov for en særlig pædagogik, eller kan den almindelige pædagogik udvikles til at håndtere og rumme de specielle børn? Hvordan man svarer på spørgsmål som disse afhænger af, hvilket perspektiv man anlægger på specialpædagogik.

I bogen præsenteres tre forskellige perspektiver: den kompensatoriske, den kritiske og det såkaldte dilemmaperspektiv. Der er mange myter og meninger om, hvordan specialpædagogik bør bedrives. Bogen lægger op til en kritisk diskussion af, hvorvidt specialpædagogik bør betragtes under en medicinsk/psykologisk vinkel, hvor der kræves fortsat "behandling", eller om der er andre muligheder. Ved at eksemplificere fx synet på læsevanskeligheder, bliver det muligt at overveje egen specialpædagogisk praksis i et mere kritisk perspektiv - gerne samfundskritisk. Dermed også diskussionen af, om skolen skal være "for alle", og om lighed involverer andre måder at betragte specialpædagogik på - for eksempel hvilke dilemmaer det rejser.

Nilholm, C. & Göransson, K. (2013). *Inkluderande undervisning – vad kan man lära av forskningen?* FoU-skrift nr 3. Specialpedagogiska Skolmyndigheten

Rapporten "Inkluderande undervisning – vad kan man lära av forskningen?" presenterar studier om inkludering och för ett resonemang om hur forskning kan förstås och blir relevant i den praktiska skolvardagen. Vad är inkludering och hur går det till? Vilka problem finns när begreppet ska omsättas i skolans praktik? Hur kan man beforska ett så komplext område? De frågorna lyfts i rapporten av författarna Claes Nilholm professor i pedagogik med inriktning mot specialpedagogik, och Kerstin Göransson, docent i specialpedagogik. Idag ställer skollagen höga krav på att skollära och lärare är väl förtrogna med vetenskapliga studier. Kravet på att verksamheternas innehåll ska bygga på forskning och beprövad erfarenhet innebär att vetenskapliga studier ska finnas tillgängliga för den praktik som berörs. Ambitionen med den här kunskapssammanställningen är att på ett lättillgängligt, men inte förenklat sätt, redogöra för ett antal vetenskapliga studier som har det gemensamma att de studerat inkluderande undervisning. Utgångspunkten i rapporten är forskningen kring inkludering. Den vänder sig i första hand till skolans praktiker; pedagoger, specialpedagoger, skollära och även skolpolitiker. Ambitionen är att koppla rapporten till skolans uppdrag att verksamheten ska vila på forskning och beprövad erfarenhet. Tanken är att de som läser rapporten ska få en möjlighet att ta till sig forskning i frågan, och koppla det sin egen praktik. Den kan till exempel vara ett studiematerial för ett lärarlag i följe Claes Nilholm.

Osler, A. & Starkey, H. (2010) *Teachers and Human Rights Education*. Stoke on Trent: Trentham Books

This heartfelt, thoughtful, articulate debate on human rights education focuses on the need to integrate HRE into the global school curriculum. Osler & Starkey's literate and highly readable book moves the debate to the forefront of educational philosophy and practice. Their critique of common models of education for national citizenship emphasizes the political dimension of global pedagogical practices. They urge

teachers to engage more openly with the political dimension of education by insisting that democracy must be promoted alongside human rights education. By discussing a variety of recent theoretical developments, the book provides a deeper insight into the nature of human rights for women and children, and how these rights are eschewed in politics and in educational practice. These academic discussions are related to contemporary political and educational issues: multiculturalism, national identity, citizenship education. Osler & Starkey propose that teachers can be instrumental in the application of human rights principles by creating parameters for young citizens to live in just, peaceful and diverse global societies. Their work serves as a methodical and well-researched treatise which seeks to provoke teachers and educational systems to recognize and to promote our shared humanity. - *Citizenship, Social and Economics Education*. This book is a delight: readable, comprehensive, committed and stimulating. It gives a solid grounding in a topic which inspires students around the world if taught in the right way. If you are interested in doing that, buy it. - *London Review of Education*. Although primarily intended as a text for postgraduate studies, it contains food for thought and practical information equally useful for classroom teachers - *Teaching Citizenship*

Paideia 5/13 (2013) Tema: Inklusion

Indholdsfortegnelse: Ledare: Inkludering i den pædagogiske praktiken – ett nordiskt perspektiv 4, Inklusion i Danmark – hvilke konsekvenser har begrebsdefinitioner for den pædagogiske praksis? Af *Ole Hansen og Lars Qvortrup*; Inkludering och skolans osäkerheter– att stödja professionella att lära af *Per Skoglund*, Excel-lens, likvärdighet och fokus på lärande– ett finländskt perspektiv på inkludering af *Kristina Ström*, Norsk skole anno 2013 Økende ekskludering under dekke av inkludering? Af *Kari Nes*; Vardagsanknytning i biologiböcker af *Maria Ferlin*; Tid til undervisning og læring – kvantitet og kvalitet , kommentar af *Niels Egelund*. Se mere på følgende link http://www.tangora.dafolo.dk/Filer/OnlineShop/PDF/7193-5_Indhold_og_forord.pdf

---

Persson, B. og Persson, E. (2013) *Inklusion og målopfyldelse – udvikling for alle elever*. Frederikshavn: Dafolo A/S

Inklusion og målopfyldelse - udvikling for alle elever Skolerne i den svenske kommune Essunga har gennemført et pædagogisk udviklingsprojekt med fokus på inklusion. Det har resulteret i både større trivsel og bemærkelsesværdigt gode faglige resultater hos eleverne. I denne bog beskrives og kommenteres udviklingen og de indsatsområder, som ledelse, lærere, forældre og elever har fokuseret på. De professionelle har i fællesskab ladet sig inspirere af pædagogisk forskning og har dermed opnået et fælles fagligt sprog og et solidt inkluderende værdigrundlag at drive skole ud fra. Særlige fokusområder som fx relationsorienteret klasseledelse, teamsamarbejde, tolærerordning, motivation og forældresamarbejde er nogle af grundstenene i forandringsarbejdet. Her er inspiration at hente til en mere inkluderende skole, der sikrer både faglig og social udvikling for alle. 'Jeg er overbevist om, at vi med stor fordel kan skele til vores svenske naboer, for resultaterne fra forandringsarbejdet er - efter min mening - bemærkelsesværdige. Derfor kan jeg meget varmt anbefale bogen til alle med interesse for skoleudvikling og inklusion.' Læs hele anmeldelsen fra 'Folkeskolen' "En lille svensk kommune har flyttet sig fra den absolutte bund til toppen af ranglisterne. Samtidig har de indført fuld inklusion. Alt sammen for samme budget. Og metoderne er så enkle, at alle kunne gøre det – det handler nemlig først og fremmest om en ændring i læreres, forældres og elevs motivation, for-

tæller en forsker, der har fulgt forløbet. 'Læs hele artiklen med Bengt Persson i 'Folkeskolen' (**Foreslået af 2 eksperter**)

Ratner, H. (2013) *Inklusion – Dilemmaer i organisation, profession og praksis*. Akademiske Forlag

Inklusion er en af det danske skolesystems største og vigtigste udfordringer. Opgaven er kompleks, fordi viden, politik og pædagogik skaber hver deres ramme for, hvordan inklusionsarbejdet kan foregå. Skoleledere og lærere møder en række udfordringer i praksis; nye forventninger til refleksion og forandring – og dermed også elevkonflikter, professionel afmagt og ressourcekrævende handleplaner. Det handler med andre ord også om at læreren er nødt til at gentænke sin egen professionalisme. Tidligere kunne den samme lærer relativt nemt få udredt et barn i PPR men nu er forpligtigelsen i højere grad at fokusere på det læringsmiljøet og det stiller læreren over for andre krav. Med afsæt i aktørnetværksteori tilbyder denne bog indsigt i, hvordan organisation, profession og praksis sættes på spil i arbejdet med inklusion. En større bevidsthed om inklusionens dilemmaer, udfordringer og muligheder vil hjælpe praktikere til at arbejde strategisk og pædagogisk med inklusion uden at blive fanget i stereotype modsætninger mellem ideal og virkelighed.

Skaalvik E. M. & Skaalvik, S. (2007) *Skolens læringsmiljø, selvopfattelse, motivation og læringsstrategier*, Akademisk Forlag.

Skolens læringsmiljø handler om læring og betingelser for læring. Bogen belyser læring fra forskellige perspektiver og giver en indføring i de mest centrale teorier. Forfatterne viser, hvilken betydning elevernes selvopfattelse har både for deres motivation og læring, for de valg, de træffer, og for deres psykiske og emotionelle reaktioner. Med det udgangspunkt diskuteres centrale spørgsmål knyttet til læringsmiljø, læringsstrategier og organisering af undervisning. Bogen inddrager mange teorier og forskningsresultater på området. Det kan umiddelbart lyde tungt, men bogen er skrevet i et let tilgængeligt sprog, og teorierne anskueliggøres ved klare, gode eksempler. Forfatterne lægger mest vægt på, hvordan læringsmiljøet i skolen tilrettelægges for at opnå en optimal personligheds- og adfærdsudvikling hos børnene. Budskabet er, at eleverne kommer med evner, viden, holdning og værdier. Det er så skolens opgave at tilrettelægge læringsmiljøet, så disse egenskaber udvikles. Forfatterne omtaler bl.a. fem forskellige teorier om læring. Disse teorier anskueliggøres som sagt ved klare eksempler. De beskriver, hvordan vores selvopfattelse og vores ønske om at udfylde en bestemt social rolle påvirker vores adfærd, præstationer og motivation. Bogen har et helt afsnit med teorier om, hvordan vores erfaringer i sociale sammenhænge og i samspil med andre påvirker vores selvopfattelse og forventninger til egen mestringsevne. Det er en bog, som samler og giver et overblik over, hvad læringsmiljø betyder. Dette tydeliggøres også ved en litteraturoversigt på 21 sider til yderligere inspiration.

Slee, R. (2013) *How do we make inclusion happen when exclusion is a political predisposition?* Volume 17, Issue 8 International Journal of Inclusive education

Convening a conference under the banner: Making Inclusion Happen, reminds us that the struggle for disabled people's rights to the minimum expectations of citizenship; access to education, work, housing, health care, civic connection remains urgent. Notwithstanding the hard fought for United Nations, human rights charters and national legislation around the world, declaring legal commitment to rid ourselves of discrimination on the grounds of disability, these landmark civil rights achievements will not in and of themselves rid us of exclusion. We can test this proposition simply by considering the caveats, conditions and exemptions in legislation such as Disability Discrimination Acts and international charters such as the recent United Nations Convention on the Rights of Disabled Persons and its Optional Protocol.

Sousa, D.M. (ed.) (2009) *Mind, Brain, and Education*. IN Solution Tree Press, (ikke mindst Immordino-Yangs bidrag chap 4) *The Role of Emotion and Skilled Intuition in Learning*

Mind, Brain, and Education: Neuroscience Implications for the Classroom is the sixth book in the Leading Edge™ series. The Leading Edge series unites education authorities from around the globe and asks them to confront the important issues that affect teachers and administrators the issues that profoundly impact student success. *Mind, Brain, and Education* is a landmark publication in the emerging science of educational neuroscience. The leading researchers who contribute to the volume use neuroscience's growing knowledge of how the brain functions and develops to explore the field's implications for pedagogy and the classroom. The contributors investigate such questions as the following: - What are the neurological foundations of learning and of individual differences in learning? - How did educators get involved with neuroscience, and where might this involvement lead? - What does neuroscience reveal about the brain's ability to use written and spoken language, to use mathematics, and to think creatively? - How can educational neuroscience improve the teaching of these abilities?

Søndergaard, D. M. (2012): *Bullying and social exclusion anxiety in schools*; In: *British Journal of Sociology of Education*, 33(3): 355-391

In this article, I develop a new conceptual framework, a new thinking technology, for understanding the bullying that takes place between children in schools. In addition, I propose a new definition of bullying. This new thinking technology reflects a shift in focus from individual characteristics to the social processes that may lead to bullying. The social approach theories bullying as one of many reactions to particular kinds of social insecurity. The concepts I develop include *the necessity of belonging*, *social exclusion anxiety* and *the production of contempt and dignity by both children and adults*. I also draw on Judith Butler's concept of *abjection*. In the last part of the article, I employ Karen Barad's theory of agential realism, focusing specifically on her concept of *intra-acting enacting forces*. The entry to the theoretical development is based on empirical data generated in Denmark during a comprehensive five-year study of bullying.

Tangen, R. (2012) *Elevers skolelivskvalitet*. I: E. Befring og R. Tangen (red.). Spesialpedagogikk. Oslo: Cappelen Damm Akademisk. (Kap. 7, s. 151-169)

Kapitlet behandler elevers skolelivskvalitet som en side ved utdanningskvalitet og presenterer en forskningsbasert modell som forståelsesramme og redskap for å undersøke elevers skolelivskvalitet. Hoveddimensjonene i KART-modellen er: Kontroll – Arbeid – Relasjoner – Tid. Modellen er basert på studier av elevers egne erfaringer generelt og erfaringer hos elever som møter vansker i skoleliv og læring spesielt. Reidun Tangen arbejder med skolelivskvalitet for elever som et flerdimensionelt begrep og diskuterer forskjellige andre teoretiske vinkler på begrebet. Begrebet er centralt for at forstå elevenes hverdagsliv i skolen og måden de klarer seg på.

Tetler, S. m.fl. (2011) *Inkluderet i skolens læringsfællesskab? En fortløbende problemidentifikations- og problemløsningsstrategi*. Frederikshavn. Dafolo

”Inkluderet i skolens læringsfællesskaber?” er erfaringerne fra et treårigt utviklingsforløb, der udspringer af Rita-projektet, Forløbet drejede sig om integration af elever med høretab dvs. inklusion af elever med særlige behov i skolens klasser. Inklusion diskuteres i rapporten i forhold til fire diskurser – en pragmatisk, en økonomisk, en etisk og en politisk. Beskrivelsen og diskussionen af det konkrete forløb består af syv artikler skrevet i løbet af inklusionsforløbet med fokus på forskellige temaer og problemstillinger. Bogen er en introduktion til brugen af elevdeltagelsesprofiler (EDP), et redskab der hjælper læreren til at danne sig et overblik over klassen som helhed med særligt fokus på hvordan elever med ekstra behov for støtte fagligt og socialt, indgår i læringsfællesskabet. EDP består af faserne observation, problemidentifikation og problemløsning. I bogen får man udover en gennemgang af faserne ligeledes eksempler på, hvordan materialet kan anvendes i forhold til syv elev eksempeler.

(Foreslået af 2 eksperter)

Tetler, S. (2000) *Imellem integration og inklusion: om nødvendigheden af at udvikle rummelighedens didaktik*. ph.d.-afhandling. Danmarks Lærerhøjskole

Hoveddelen af afhandlingen udgøres af en feltanalyse af fire konkrete integrationsprojekter, som de formede sig i skoleåret 1994/95. Målsætningen i alle disse projekter er at integrere grupper af elever med særlige behov, enten i rene integrationsklasser eller som såkaldte tvillingeklasser, dvs. mere fragmenteret. I afhandlingen peges der på fire dilemmaer som lærerne står i deres arbejde med at integrere. Det er dilemmaer som hvordan man kan tage hensyn både til den enkelte elevs forskellighed og særlige behov og til gruppens fællesskab, hvordan man fremmer elevernes udvikling af gensidige sociale relationer, samtidig med, at de respekterer hinandens forskellighed, hvordan man tilpasser den enkelte elev til skolens virksomhed og samtidig laver fornyende og differentieret undervisning, der er tilpasset den enkelte elev, hvordan forholdet mellem de almindelige faglærere og speciallæreren gøres frugtbar og medfører en fælles pædagogik. En vigtig pointe i Susan Tetlers konklusioner er, at aktiviteter ved integration af et enkelt barn sjældent tilrettelægges, så klassens øvrige elever inddrages i integrationsbestrebelsene. Det bliver støtte-læreren, der må kompensere. Når man derimod søger at integrere en gruppe af elever, er der i højere grad lagt op til at man foretager mere grundlæggende forandringer, da det er sværere at overse og udelukke en

hel gruppe af børn med særlige behov. I sin afhandling skelner Susan Tetler mellem integration og inklusion. Hun forstår betegnelsen *integration* som en tendens til at fokusere på den enkelte elevs handicap og grad og samtidig mest handle om den fysiske placering af eleven. Den integrerede elev skal tilpasse sig og indrette sig efter skolen, klassen og den almindelige undervisningsform. Ved *inklusion* handler det derimod om, hvilke forandringer skolen må foretage for at kunne rumme alle elever på en måde, der er meningsfuld for den enkelte.

Thornberg, R. (2009) *Ett resursteamets samverkan med skola, elever och föräldrar – förtjänster, hinder och utmaningar*. Linköpings universitet, Institutionen för beteendevetenskap och lärande, PiUS – Pedagogik i utbildning och skola

Under året 2006 slöt Omsorgsnämnden och Barn- och ungdomsnämnden i Linköpings kommun ett samverkansavtal som innebar ett inrättande av ett resursteam bestående av specialpedagoger och socialarbetare i syfte att utveckla och effektivisera kommunens insatser beträffande utformandet av olika former av stöd till barn, unga och deras föräldrar. Resursteamets främsta mål är att öka andelen elever som fullföljer sina studier inom den ordinarie skolan. Syftet med denna studie är att undersöka och beskriva resursteamets, lärares, rektorers, elevers och föräldrars föreställningar om vad som gynnar och missgynnar en framgångsrik samverkan och mot bakgrund av det generera en teoretisk modell om mångprofessionell samverkan mellan skolpersonal och resurspersoner i arbetet med elever som utmanar skolan. Sammanlagt 30 personer deltog i utvärderingen. Fyra elever i åldern 15-16 år samt sju föräldrar intervjuades. Åtta lärare och sju rektorer deltog i fokusgrupper. De fyra medarbetarna i resursteamet utgjorde en egen fokusgrupp. Analysen resulterade i en grundad teori i form av en modell över synkronisering av resurser. Synkronisering hänvisar till processer som inkluderar och koordinerar olika resurser (dvs. individer, kunskaper, kompetenser och hjälp- och stödsatser) så att de integreras och samverkar tillsammans för att utveckla elever positivt. Osynkronisering refererar till processer som motverkar integrering, samordning och koordinering av resurser i rörelse mot elevens positiva utveckling. Resultatet och modellen diskuteras bl.a. i relation till professionsfrågor, social identitetsteori, lärares betydelsefulla roll i processen, konsultation, forskning om lärarelevrelationer samt relationsarbetet med föräldrar.

Vislie, L. (2003) *Inkluderende opplæring: Idégrunnlag og politikk. Utopi-realistet? Spesialpedagogikk*, nr. 6/03 ss 4-14

Norge har tradisjoner for en skole for alle. Dette er vår styrke, men kan også være en svakhet når en ikke klarer de utfordringene det er å justere eller fornye denne modellen etter hvert som verden forandrer seg. Inkluderende opplæring representerer et perspektivskifte i spesialpedagogikken. Her blir dette perspektivskiftet diskutert, blant annet i forhold til internasjonal utvikling, og det blir sett på hvilke muligheter vi har for å realisere en inkluderende opplæring her i landet. Hun skriver bl.a. at den misforståede integrering som har fået gjennomslagskraft i den norske skole skal ses på baggrund af at midlerne bliver givet til at identificere og registrere elever med spesielle læringsbehov. For de fleste er konsekvensen at de bliver sendt tilbage til den almindelige klasse men nu med et stempel som "vanskelig" eller "dum" og med enkelte ekstra timer. Dermed er artiklen et bidrag i en debat om visioner og politik. **(Forslået af 2 eksperter)**

Weiss, M. P. and Lloyd, J. (2003) Conditions for Co-teaching: Lessons from a case-study. *Teacher's Education and Special Education: The Journal of the Teacher Education. Division of the Council for Exceptional Children* 2003, vol. 26, No. 1, (27 – 41). USA

Co-teaching—general and special education teachers teaching together in a general education classroom—is frequently offered as a means of promoting inclusion of students with disabilities in the general education curriculum but few researchers have examined the context in which special educator co-teach. Six special educators at the middle school and high school level were observed and interviewed in their co-taught classrooms. Using grounded theory methods for data analysis, a description of the roles the special educators took in the co-taught classrooms, the influences upon those roles, and the reasons these teachers participated in co-teaching was developed. These special educators took on roles ranging from providing support to the general educator to team teaching, some of which deviated a great deal from the co-teaching literature. Knowledge of content, attitude of the general educator, and scheduling issues influenced the roles that each teacher took and most teachers felt pressured by administrators, other professionals, and the community to participate in co-teaching without much support. These results raise questions about what the expectations are of co-teaching from both administrative and teacher perspectives and what teachers need in order to implement co-teaching programs.

Young, H. L. & Gaughan, E. (2010) A Multiple Method Longitudinal Investigation of Pre-referral Intervention Team Functioning: Four Years in Rural Schools. Alfred University, USA. P.106-138. *Journal of Educational and Psychological Consultation*. 20. USA.

Qualitative and quantitative methods were used to examine a four year program designed to improve the effectiveness of prereferral intervention teams in rural schools. Quantitative data (basic descriptive) were collected regarding referrals, recommendations, and outcomes. Team meetings were audiotaped and coded to yield qualitative data about the problem-solving processes used and the ecological focus of the statements. Results suggested that the program yielded positive effects, such as a shift from teachers selecting outside interventions to implementing within-classroom interventions, increased follow-up, and increased utilization of objective evaluation methods. Qualitative results suggested that teams focused on a variety of factors and used problem-solving processes. This study provides an example of an effective way to collaborate with schools to improve the functioning of prereferral teams. Teams are most likely to be successful when they invest in training, have administrative support, operate with multidisciplinary membership, and adhere to a consultative model with a structured problem-solving process.

Bilag 4 Litteratur anbefalet af ph. d-studerende

Alfabetisk orden efter titel

Hertz, S. (2010) ADHD – selve forkortelsen forstyrrer vores nysgerrighed. I: *Pædagogisk Psykologisk Tidsskrift*, nr. 4.

Denne artikel tager udgangspunkt i, at begreberne psykisk sygdom og handicap ikke får øje på børns og unges invitationer til deres omgivelser. Diagnoser har udelukkende karakter af udvalgte øjeblikbilleder – og på trods af dette, er der i forbindelse med ADHD opstået alle medbetydningerne af handicap, genetisk betinget sygdom og mangeltilstand. Baseret på et udviklingssyn, der fremhæver børns og unges uanede udviklingsmuligheder, forholder artiklen sig til de opgaver, som i de konkrete sammenhænge og også på et overordnet samfundsmæssigt plan presser sig på. Faglige strategier forbundet med kompensation beskrives som ikke tilstrækkeligt udviklingsfremmende. Artiklen argumenterer for at møde børnene, de unge og også hinanden med insisterende nysgerrighed. Der er samtidig behov for ændring af det eksisterende visitationssystem baseret på det beskrevne udviklingssyn.

Niemiec, P. og Ryan, R. M (2009) *Autonomy, Competence, and Relatedness in the Classroom. Applying self-determination theory to educational practice*. Theory and Research in Education, Sage Publications

Self-determination theory (SDT) assumes that inherent in human nature is the propensity to be curious about one's environment and interested in learning and developing one's knowledge. All too often, however, educators introduce external controls into learning climates, which can undermine the sense of relatedness between teachers and students, and stifle the natural, volitional processes involved in high-quality learning. This article presents an overview of SDT and reviews its applications to educational practice. A large corpus of empirical evidence based on SDT suggests that both intrinsic motivation and autonomous types of extrinsic motivation are conducive to engagement and optimal learning in educational contexts. In addition, evidence suggests that teachers' support of students' basic psychological needs for autonomy, competence, and relatedness facilitates students' autonomous self-regulation for learning, academic performance, and wellbeing. Accordingly, SDT has strong implications for both classroom practice and educational reform policies.

Ritchie, T. (2013) *De mange veje mod inklusion*. Værløse: Billesø og Baltzer

Inklusion er blevet et uomgængeligt begreb i den pædagogiske debat i Danmark i dag, og ifølge lovgivning på området er kommunerne forpligtet til at arbejde med inklusion i deres institutioner. Som følge af denne nationale satsning er der opstået et stort behov for viden og kompetencer, således at personalet i institutionerne bliver i stand til at løfte opgaven. I denne forbindelse har pædagoger længe efterlyst metoder og konkrete tilgange, der kan bruges til fremme inklusion. Derfor denne bog, som henvender sig til pædagoger, pædagogstuderende, daginstitutionsledere, studerende i efter- og videreuddannelsesforløb og andre, der interesserer sig for inklusion og dens implementering i praksis. I bogen præsenteres en række metoder

og konkrete tilgange, som kan bruges til at fremme udvikling af inkluderende miljøer i daginstitutioner. Ud fra en række temaer og med afsæt i forskellige teoretiske tilgange giver konkrete bud på, hvordan man som pædagog kan arbejde på metodeniveau med inklusion i praksis.

Gilliam, L. (2009) *De umulige børn og det ordentlige menneske: identitet, ballade og muslimske fællesskaber blandt etniske minoritetsbørn.* Aarhus Universitetsforlag. Århus

De umulige børn og det ordentlige menneske handler om etniske minoritetsbørns identitetserfaringer i den danske folkeskole. Afhandlingen viser, at de etniske minoritetsbørn - stik imod skolens og lærernes intentioner om integration - oplever, at der er et skarpt skel mellem danskere og etniske minoriteter. Børnene føler, at den danske og andre nationale identiteter er hinandens modsætninger, og at de etniske minoritetsbørn laver ballade og er dårlige elever, hvorimod danske børn opfører sig pænt og er dygtige elever. Men hvorfor bliver nationale og religiøse identiteter så vigtige i folkeskolen? Og hvorfor ender især muslimske drenge i kategorien som skolens ballademagere? Disse spørgsmål besvarer bogen gennem en analyse af skoleinstitutionen og børns identitetsopbygning omkring fællesskaber og kulturelle former. Her bliver det tydeligt, hvordan den danske folkeskoles ideal om "det ordentlige menneske" bringer begreberne om køn, nationaliteter og religion ind i samspillet mellem børn og lærere på en måde, som ikke fremmer integration. Kunne erstattes af den korte udgave i artiklerne:

Gilliam, L. 2007: „Identitet, ballade og muslimske fællesskaber blandt etniske minoritets elever“, side 61-69 i Dansk Pædagogisk Tidsskrift, 4, 2007.

Gilliam, L. 2008: „bøvl og ballade - når børn obstruerer læreres projekt“, side 77-93 i krejsler, john og moos, leif (red.): klasseledelse, Dafolo

---

Samuelsson, m.fl.(2012) *Dysleksi og andre vanskeligheder med skriftsproget*, Dansk psykologisk forlag,

Op mod 15 % af eleverne forlader grundskolen uden tilstrækkelige læse- og skrivefærdigheder. Dysleksi og andre vanskeligheder med skriftsproget giver et overblik over den nyeste forskning på området og bidrager med ideer til, hvordan man som lærer kan tilpasse sin undervisning til de børn og unge, som oplever vanskeligheder. Bogens 18 kapitler giver en bred og lettilgængelig gennemgang af en lang række problemstillinger, der har med læse- og skrivevanskeligheder at gøre. Der er et særligt fokus på forholdet mellem årsager, konsekvenser og pædagogiske tiltag. Det beskrives bl.a., hvad dysleksi er, hvad der kan forårsage dysleksi, hvordan man kan kortlægge og udrede læse- og skrivevanskeligheder, og hvordan man kan kompensere for vanskeligheder med skriftsproget. De fleste af de myter, der findes omkring læse- og skrivevanskeligheder, bliver også taget op. Intervention og specialpædagogiske tiltag har fået deres eget kapitel, og dette tema har i øvrigt en central plads i de fleste af bidragene. Bogen er skrevet af anerkendte svenske lærere og forskere med særlig viden om dysleksi og andre vanskeligheder med skriftsproget. De svenske forhold kan i de fleste tilfælde overføres direkte til danske forhold. Hvor det er relevant, har Lis Pøhler som bogens pædagogiske konsulent inddraget danske forhold i fremstillingen. Den brede indfaldsvinkel og den tydelige tilknytning til forskningen gør bogen anvendelig inden for mange uddannelser og professioner og giver undervisere på alle niveauer indsigt i den nyeste forskning om læse- og skrivevanskeligheder.

Pianta, R. C. (1999) *Enhancing Relationships between Children and Teachers*. American Psychological Association

Teaching children involves more than knowing your subject and being able to maintain control of a class. Every child that comes into the classroom is unique. All have different home environments, ethnic backgrounds, abilities, and learning styles. And every child develops a different relationship with the teacher. *Enhancing Relationships between Children and Teachers* focuses on the complexity of the child-teacher relationship and how school psychologists and counselors can help teachers to understand the myriad factors involved in their classroom relationships. Pianta uses systems theory to discuss the multiple factors in child-teacher relationships and integrates school, clinical, and developmental psychology. The book is organized according to the ever-expanding circle of systems discussed: from the individual child's personality as a "system" to the individual child-teacher relationship, multiple relationships in the classroom, and finally school policy's influence on the child-teacher relationship. Clear, informative text and rich case examples show how to apply this approach for improving child-teacher relationships in any classroom situation and make this an invaluable read for all helping professionals working with children. Og materialet CLASS [Classroom Assessment Scoring System](#)), som Pianta har udviklet, tilgængeligt her: [Teachstone](#),

---

Højholt, C. (2011) *Faglighed og fællesskaber i relation til arbejdet med børn i vanskeligheder*. I; Højholt, C. (red), *Børn i vanskeligheder – Samarbejde på tværs*. Dansk Psykologisk forlag.

Forfatterne i denne antologi har fulgt børn i vanskeligheder på tværs af deres liv blandt andet i skoler, SFO, specialklasser, familieklasser og en døgninstitution for familier. I bogen fremlægges eksempler på børnenes perspektiver, hverdagsliv, engagementer og fællesskaber og de voksnes samarbejdsprocesser, tværfaglige møder og visitationsprocesser. På den baggrund diskuteres spørgsmål som: Hvordan kan professionelle interventioner organiseres, så de styrker børns liv og læring på tværs af deres liv? Hvordan får indsætterne betydning i børns liv og familiers liv og de fællesskaber, de deltager i? Hvordan skal vi beskrive den faglighed, der knytter sig til at arbejde med forandringer i fællesskaber? Børn i vanskeligheder henvender sig til pædagoger, lærere, psykologer, socialrådgivere, embedsmænd, forskere og studerende, der beskæftiger sig med problematikker omkring børn og deres forældre. Antologien indeholder følgende artikler: Børn i vanskeligheder – en introduktion af Charlotte Højholt, Faglighed og Fællesskaber – i relation til arbejdet med børn i vanskeligheder af Charlotte Højholt, Børneperspektiver fra grænselandet mellem folkeskole og specialklasse af Maja Røn Larsen, Samarbejde om inklusion af Anne Morin, Muligheder i familiearbejde set fra børns og forældres hverdagsliv af Dorte Kousholt, Pædagogisk dokumentation mellem kategorier og kreativitet af Tine Jensen, Visitationsprocesser – som betingelse for at arbejde med børn i vanskeligheder af Maja Røn Larsen, Forskningsamarbejde og gensidige læreprocesser af Charlotte Højholt og Dorte Kousholt.

McDermott, R.P. (1996) *Hvordan indlæringsvanskeligheder skabes for børn*. I: Højholt, C. & G. Witt (red): *Skolelivets socialpsykologi*. København: Unge Pædagoger.

Denne tekst har fået karakter af at være en vigtig grundlagstekst i specialpædagogik, fordi den med et close up på en enkelt elev i vanskeligheder repræsenterer et paradigmeskift væk fra et stærkt individfokus til et bredere relationelt og systemisk perspektiv. I artiklen, der er resultatet af et forskerteams observationer og analyser fremlægges et perspektiv, hvor det dokumenteres at skolen som system selv er med til at "udstille" elever i vanskeligheder. På den måde repræsenterer denne artikel et perspektiv der stadig i forhold til

artiklens alder, kan være en øjenåbner for studerende. McDermott peger på det problematiske i klassificeringer af et barn ud fra kompetencer. Han bruger en case "Adam" og viser, at et barn altid er i samspil med sine omgivelser. Adam beskrives i forskellige situationer som testsituationer, i klassen og i en fritidsklub. Det viser sig fx at hans læsekompetence er helt forskellig i disse tre forskellige kontekster. I testsituationer og i klasseværelset kan Adam ikke læse. Men i klubben viser han, at han kan koncentrere sig og kan læse med hjælp. Det kan være, når der skal laves mad efter opskrifter. f.eks. når han skal bage kage, kan han godt med støtte fra en kammerat få læst en opskrift. Dermed viser McDermott gennem denne case, hvordan forskellige situationer og forskellige kontekster har stor betydning for børns præstationer.

Dagkas, S. & Armour, K. (2012) *Inclusion and exclusion through youth sport*. New York: Routledge

Focusing on youth sport as a touchstone sector of sport in society, this book examines the theoretical and empirical bases of arguments for the role of sport in social inclusion agendas. Authors are drawn from around the world and offer critical perspectives on assumptions underpinning the bold claims made about the power of sport. This book represents the most up-to-date and authoritative source of knowledge on inclusion and exclusion in youth sport. As such, it is essential reading for those who want to use sport to 'make a difference' in young people's lives. It is, therefore, recommended for students, researchers, policy makers and practitioners working in sports development, sports coaching, sport studies or physical education. Nyere antologi, der indeholder artikler om mange af de emner (køn, etnicitet, handicap m.m.), der gennem tiderne internationalt har haft et centralt fokus i forskningen omkring inklusion i idrætsundervisningen, og af mange af de centrale forskere inden for dette emne.

Carrington, S. (1999) *Inclusion needs a different school culture*. International Journal of Inclusive Education, 257-268.

Teachers' beliefs and values are affecting the emerging organizational paradigm called inclusive education. A social constructivist perspective on teachers' beliefs acknowledges that teachers have their ideals and this knowledge influences their actions in the implementation of inclusive schooling. This happens within a social and cultural context of the school and the community. This paper addresses a critical aspect of the changes needed for the development of inclusive schooling and the associated professional development for teachers.

Hedegaard-Sørensen, L. (2013) *Inkluderende Special pædagogik, situeret professionalisme og procesdidaktik i undervisningssituationer*, Akademisk Forlag.

Visionen om den inkluderende skole er ved at blive til virkelighed. Børn, som tidligere har været placeret i specialpædagogiske læringsmiljøer, overføres til almenpædagogiske læringsmiljøer. Og børn med funktionsnedsættelser skal undervises og lære på lige fod med andre elever i folkeskolens læringsfællesskaber. Denne bog præsenterer en pædagogisk og didaktisk tilgang til inklusion, der inddrager specialpædagogisk viden, der tidligere primært hørte specialpædagogiske institutioner til. Der er ikke tale om specialpædagogiske teorier og modeller, der kompenserer for 'mangler' hos fx diagnosticerede børn, men om en

mangfoldighed af teorier og vidensformer, der udfoldes i praksissituationer. Forfatteren viser, hvordan lærere med afsæt i deres egen praksis kan udvikle en procesdidaktisk kompetence, der gør det muligt at håndtere komplicerede læringssituationer for alle børn. Med eksempler fra fire forskellige læringsmiljøer - en folkeskole, en specialklasse, en specialskole og en lilleskole - demonstrerer hun, hvordan lærerteamet kan udvikle en situeret professionalisme og procesdidaktisk kompetence gennem refleksion over egne praksisfortællinger. Dermed giver bogen læseren en grundlæggende indsigt i en inkluderende specialpædagogik, der imødekommer flere elever – med eller uden diagnoser. Bogen er henvendt til lærere i praksis og til det specialpædagogiske kompetenceområde i den nye læreruddannelse. Lotte Hedegaard-Sørensen er ph.d., lektor og har igennem en årrække forsket og undervist i inkluderende læringsmiljøer. **(Forslået af 2 ph.d.stud.)**

Engsig, T.T. (2012) *Inkluderende støtteforanstaltninger. Veje til oplevet inklusion*. UCN Seriehæfte nr. 5. Frederikshavn: Dafolo

Artiklen sætter spørgsmålstegn ved den antagelse, at en reduktion i henvisningen til specialundervisning i folkeskolens almenundervisning er ækvivalent med øget inklusion. Gennem en sondring mellem en kvantitativ eller administrativ forståelse af inklusion samt en psykologisk - eller kvalitativ - forståelse af inklusionsbegrebet, hvor fokus er på den subjektive og oplevede side af inklusionen, advokeres der i artiklen for et behov for yderligere generering af viden i forhold til inkluderende støtteforanstaltningers betydning for elevers læringsudbytte, deltagelsesmuligheder og oplevelse af inklusion.

Tetler, S. m.fl. (2011) *Inkluderet i skolens læringsfællesskab? En fortløbende problemidentifikations- og problemløsningsstrategi*. Frederikshavn: Dafolo

”Inkluderet i skolens læringsfællesskaber?” er erfaringerne fra et treårigt udviklingsforløb, der udspringer af Rita-projektet, Forløbet handler om integration af elever med høretab dvs. inklusion af elever med særlige behov i skolens klasser. Inklusion diskuteres i rapporten i forhold til fire diskurser - en pragmatisk, en økonomisk, en etisk og en politisk. Beskrivelsen og diskussionen af det konkrete forløb består af syv artikler skrevet i løbet af inklusionsforløbet med fokus på forskellige temaer og problemstillinger. Bogen er en introduktion til brugen af elevdeltagelsesprofiler (EDP), et redskab der hjælper læreren til at danne sig et overblik over klassen som helhed med særligt fokus på hvordan elever med ekstra behov for støtte fagligt og socialt, indgår i læringsfællesskabet. EDP består af faserne observation, problemidentifikation og problemløsning. I bogen for man udover en gennemgang af faserne ligeledes eksempler på hvordan materialet kan anvendes i forhold til syv elever. **(Foreslået af 2 ph.d.stud.)**

Ratner, H. (2013) *Inklusion – Dilemmaer i organisation, profession og praksis*. Akademiske Forlag

Inklusion er en af det danske skolesystems største og vigtigste udfordringer. Og opgaven er kompleks, fordi viden, politik og pædagogik skaber hver deres ramme for, hvordan inklusionsarbejdet kan foregå. Skoleledere og lærere møder en række udfordringer i praksis; nye forventninger til refleksion og forandring – og dermed også elevkonflikter, professionel afmagt og ressourcekrævende handleplaner. Det handler med

andre ord også om at læreren er nødt til at gentænke sin egen professionalisme. Tidligere kunne den samme lærer relativt nemt få udredt et barn i PPR men nu er forpligtigelsen i højere grad at fokusere på det læringsmiljøet og det stiller læreren over for andre krav. Med afsæt i aktørnetværksteori tilbyder denne bog indsigt i, hvordan organisation, profession og praksis sættes på spil i arbejdet med inklusion. En større bevidsthed om inklusionens dilemmaer, udfordringer og muligheder vil hjælpe praktikere til at arbejde strategisk og pædagogisk med inklusion uden at blive fanget i stereotype modsætninger mellem ideal og virkelighed.

Næsby, T. & Qvortrup, L. (red.). (2012) *"Inklusion – Er du med? Om inklusion i dagtilbud og skole"*. Seriehæfte no. 5. november. 2012. UCN. Books on Demand.

Artiklerne i dette nummer af UCN's seriehæfter er forfattet af forskere og ph.d.-studerende i LSP - Laboratorium for forskningsbaseret skoleudvikling og pædagogisk praksis. Hæftet handler denne gang om et af tidens varme emner: inklusion, et begreb, som også LSP-gruppen i såvel studier, forskning og projekter i samarbejde med praksis er optaget af. Hvad er LSP? En afgørende forudsætning for at sikre et samfund baseret på menneskelig, demokratisk og materiel rigdom er et moderne, velfungerende uddannelsessystem. Et moderne uddannelsessystem er baseret på viden. Derfor producerer LSP forskningsbaseret viden om dagtilbud, grundskoler og ungdomsuddannelser - om klasseledelse, fagdidaktik, specialpædagogik, skoleledelse, læring, pædagogik, inklusion osv. Men forskningsbaseret viden virker kun, hvis den kan bruges. Derfor knytter LSP forskningsviden, professionsviden og praksisviden sammen, for nøglen til gode dagtilbud, grundskoler og ungdomsuddannelser er lærere, pædagoger og ledere, der ved, hvad der virker i skolens daglige liv, og som har indsigt og autoritet til at omsætte denne viden til praktisk pædagogisk arbejde.

Jönhill, J. I. (2012) *Inklusion och exklusion. En distinktion som gör skillnad i det mångkulturella samhället*.

Malmö: Liber Är social integration möjlig - eller ens önskvärd? I den här boken argumenteras för ett paradigmskifte inom samhällsvetenskapen - från den tidigare dominerande tanken om social integration till ett fokus på inklusion/exklusion. Det handlar nämligen om att vi alla kontinuerligt ingår i samhället, men samtidigt är antingen inkluderade i eller exkluderade ur ett otal olika delar i samhället. Vårt samhälle skiljer sig från tidigare samhällen genom att inte ha en vertikal (uppifrån-och-ned) skiktning av samhället som helhet, utan en funktionell differentiering. Författaren visar hur man kan ha stor nytta av formanalys och systemteori i studiet av samhället. Han tar också upp paradoxen att vi å ena sidan har att göra med en global värld - en enda värld, en kommunikativ enhet - och å andra sidan en mosaik av sociala nätverk och grupper som präglas av skillnader och mångfald. Hur går det ihop? Det här är en bok för dig som vill ta del av sociologiska perspektiv på, och reflektera kring vad som menas med, likhet respektive olikhet och vad det innebär att vara delaktig i sociala sammanhang respektive leva i "utanförskap". Vem är till exempel "främling" i ett globalt, mångkulturellt samhälle? Och hur kan samhället hantera mångfaldsfrågor? **(Foreslået af 2 ph.d.stud.)**

Schmidt, M. C. S. 2011 *Klasseledelse og fag – at skabe klassekultur gennem fagdidaktiske valg*, Dafolo, 2011.

Antologien *Klasseledelse og fag - at skabe klassekultur gennem fagdidaktiske valg* sætter fokus på, hvordan lærerens fagdidaktiske valg er medskabere af klassekulturen i klasseværelset. Klasseledelse handler bl.a. om lærerens evne til at skabe en positiv, dialogisk og inkluderende klassekultur. Og hvert fag i grundskolen har sine særlige tilgange til udvælgelse af indhold og organisationsformer, og disse tilgange påvirker relationerne mellem eleverne og mellem lærer og elever. Antologien stiller skarpt på, hvordan klasseledelse kan forstås inden for de forskellige fag, og hvordan inklusion skal ses i denne sammenhæng. Et gennemgående tema i bogen er, at normer og værdier i klassen kommer til at påvirke både elevernes holdninger til det faglige arbejde og til hinanden. Kapitlerne inspirerer til, hvordan man som lærer i forskellige fag konkret kan arbejde hen imod en fællesskabsorienteret klassekultur til glæde for alle elever i skolen. *Klasseledelse og fag - at skabe klassekultur gennem fagdidaktiske valg* tager udgangspunkt i konkrete casebeskrivelser fra grundskolen, og synliggør derudfra fagets udfordringer i forhold til klasseledelse. Bogen henvender sig til undervisere og studerende på grund-, efter- og videreuddannelse og til lærere og skoleledere.

Elbro, C.(2007) *Læsevanskeligheder*, Gyldendal.

Her findes et samlet forskningsbaseret overblik over læse- og skrivevanskeligheder, hvad de skyldes, og hvad man kan gøre ved dem. Bogen handler om ordblindhed, vanskeligheder med sprogforståelse i læsning og sammensatte sproglige vanskeligheder i læsning. Elbros hensigt er ikke at udarbejde en manual for den konkrete undervisning. Han vil i stedet formidle forskningens indsigt i, hvad læsevanskeligheder kan være, hvad de skyldes, hvordan de opdages og forebygges, og hvad man kan gøre for at reducere dem. Det er ikke holdninger og synspunkter, men derimod forskningsresultater, der bør udpege retningen for at forstå og reagere på læsevanskeligheder. Der er to hovedkomponenter i læsefærdighed: afkodning (identifikation af de enkelte ord) og sprogforståelse (gendannelse af tekstens forestillingsindhold på basis af de afkodede ord). Det er disse to komponenter, læreren skal vurdere. Elbro konkretiserer det ved at vise fire elever med læsevanskeligheder af forskellige årsager. En er ordblind. En anden er ordblind og har sammensatte sproglige vanskeligheder. osv. Ordblindhed fylder 85 procent af siderne i bogen, mens vanskeligheder med sprogforståelsen i læsning får de sidste 15 procent.

Ferrari, M. & H., McBride. (2011a): Mind, Brain and Education: The Birth of a New Science. Learning Landscapes. Side 85-100. Vol.5, nr. 1, Autum 2011

In this paper, we examine the history of the emerging discipline of Mind, Brain, and Education (MBE) and explore the benefits as well as the difficulties involved in integrating Neuroscience into educational policy and practice. We examine the power of neuroscience to impact practice and document the rise of neuromyths. History is on the side of the new discipline of MBE, but there is still much important work to be done to make neuroscientific findings accessible, comprehensible, and relevant to educators.

Sousa, D. M.(2011): *Mind, Brain and Education: The Impact of Educational Neuroscience*. Learning Landscapes. Side 37-44. Vol.5. nr. 1. Autum 2011

Researchers have now acquired so much information about how the brain learns that a new academic discipline has been born, called “educational neuroscience” or “mind, brain, and education science.” This field explores how research findings from neuroscience, education, and psychology can inform our understandings about teaching and learning, and whether they have implications for educational practice. This interdisciplinary approach ensures that recommendations for applying these findings to instructional practices have a foundation in solid scientific research. It also ensures that teachers are working smarter, not harder. This article discusses some of those exciting applications.

Ozlem E. & R. S. Savage (2012) Moving forward in inclusive education research, *International Journal of Inclusive Education*, 16:2, 221-233

This paper aims to address conceptual and methodological challenges of doing research in the field of inclusive education and revisit school effectiveness research literature to inform future research. First, we present the rationale for inclusive education and briefly review the evolution of special needs education. Then, we discuss limitations of current research on inclusive education. Next, we present school- and classroom-level findings of school effectiveness research to highlight how it can influence the inclusive education research agenda. We conclude by presenting future directions for research. Erten og Savages artikel præsenterer en række centrale metodologiske og konceptuelle vanskeligheder i forhold til forskning i inklusion - to områder der ofte volder lærerstuderende vanskeligheder i forhold til inklusion. Desuden påpeger de vigtigheden af, at få elevernes stemmer i spil.

Hay, P. & Hunter, L. (2006) Please, Mr. Hay, what are my poss(abilities)?: legitimation of ability through physical education practices. *Sport, education and society*. 11 (3) 293-310

En øjenåbner for mig (Mette Munk Jensen). Inklusion og eksklusion ses i dette perspektiv i lyset af den værdi en persons habitus tilskrives i idrætsundervisningen, og i hvilken grad de dispositioner der konstituerer habitus er attraktive (og dermed kan fungere som kapital) for lærere og eleverne i idrætsundervisningen. Inklusion og eksklusion forhandles altså gennem den (u)overensstemmelse, der eksisterer mellem de dispositioner, der karakteriserer habitus og de værdier, der definerer idrætsundervisningen. Da idrætslæreren gennem sine pædagogiske og didaktiske valg i høj grad er med til at forme disse værdier, mener jeg indsigterne fra denne artikel er vigtig i forståelsen af lærerens egen rolle i inklusions- og eksklusionsprocesserne i idrætsundervisningen.

Von Seelen, J., Læring (2012) *Praksis og kvalitet i idrætsundervisningen*. Ph.d.afhandling, Institut for idræt, Syddansk Universitet

Denne afhandling søger at udvikle en dybere forståelse af de mekanismer og bagvedliggende processer, der er styrende for praksis i idrætstimerne i konkrete og faktiske idrætsklasser. Den handler om, hvordan praksis opstår, og hvordan denne påvirkes af hhv. lærerne og eleverne. Der er specielt fokus på de idrætsusikre elevers muligheder for at deltage aktivt i idrætstimerne, og hvordan disse elever kan opnå et positivt læringsudbytte. I sidste instans er formålet med afhandlingen at

opbygge en teori og en referenceramme, der kan hjælpe lærere, elever og skoleledere med at kvalificere idrætstimerne. Afhandlingen starter med en gennemgang af idrætsfagets historie i Danmark samt en præsentation af de danske og internationale studier med relevans for denne afhandling. Denne afsøgning af hvad vi allerede ved og ikke ved, leder frem til afhandlingens forskningsspørgsmål. Afhandlingen besvarer tre forskningsspørgsmål. (i) Hvordan opstår klassens praksis gennem lærernes og elevernes meningsforhandling? (ii) Hvilke typer praksisser påvirker de idrætsusikre elevers deltagelse i en hhv. positiv og negativ retning? (iii) Hvad er de væsentligste muligheder og barrierer for, at idrætstimerne bliver afviklet med høj kvalitet? Disse tre forskningsspørgsmål besvares vha. fem casebeskrivelser efterfulgt af en diskussion. National forskning af nyere dato. Praktiske strategier, der er direkte anvendelige for nuværende og kommende idrætslærere, der arbejder med inklusion i idrætsundervisningen - et særligt fokus på de såkaldte "idrætssvage elever".

Larsen, M. R. (2011) *Samarbejde og strid om børn i vanskeligheder – organisering af specialindsatser i skolen*. Ph.d. afhandling. Roskilde Universitet.

Afhandlingen handler om det sammensatte felt omkring børn i vanskeligheder i skolen - et felt, der i afhandlingen navngives: "Grænselandet mellem folkeskole og specialskole". Den tager udgangspunkt i den problematik, der knytter sig til, at vi indimellem organiserer hjælp til børn i vanskeligheder, på måder, der ser ud til at belaste børnene yderligere. I afhandlingen afsøges det, hvordan og med hvilke begrundelser dette sker. Dermed fokuserer afhandlingen på det sammensatte felt, hvor både børn, forældre, folkeskolelærere, speciallærere og -pædagoger, psykologer og embedsmænd, fra hver deres forskellige positioner, med hver deres opgaver og betingelser bidrager til at udvikle forskellige forståelser af og indsatser til børn i vanskeligheder, de børn, der i det kommunale regi kaldes "børn med særlig behov". Hvis man ønsker artikler kan følgende anbefales. Man kan med fordel i stedet læse Maja Røn: enten hendes artikel i 'børn i vanskeligheder' om visitationsprocesser, eller den beslægtede artikel i DPT sidste år "inklusion og diagnostiske udredninger - en analyse" (december 2012)

Palludan, C. (2012) *Skolestart – et følsomt forældrearbejde*. I: Dannesboe, K, Kryger, N, Ravn, B og Palludan C (2012a): *Hvem sagde samarbejde? Et hverdagslivsstudie af skole-hjem-relationer*. Aarhus Universitetsforlag

Skole-hjem-samarbejde opfattes ofte som noget, der udspiller sig mellem skolens og hjemmets voksne ikke mindst ved de årlige skole-hjem-samtaler. Bogen *Hvem sagde samarbejde?* udfordrer denne forståelse ved at udforske relationerne mellem skole og hjem som en del af hverdagslivet og ud fra et barndoms- og familieperspektiv. Undersøgelsen bygger på etnografiske feltarbejder og interviewstudier i klasserum og lærerværelser, i spisekøkkener og børneværelser og på skolevejen. I tre delstudier med fokus på hhv. ind- og udskoling og folkeskolens mellemtrin analyseres tendenser, variationer og paradokser i de processer, hvor skole og hjem mødes - og muligvis samarbejder. *Hvem sagde samarbejde?* giver indblik i, hvor forskelligt familier oplever og håndterer skolens krav og forventninger. Med sit fokus på hverdagslivets udfordringer synliggør bogen de udfordringer, skole-hjem-samarbejdet rummer for både børn, unge og forældre.

Stichweh, R. (2002) *Strangers, Inclusions and Identities*. Soziale Systeme no. 8 vol. 1

The paper examines from a historical and theoretical point of view the interrelation between the sociological theory of inclusion and exclusion and the classical sociology of the stranger. Inclusion / exclusion is a new theoretical perspective which mirrors the increasing prominence of communication in modern social systems and the pluralization of reference systems in which any psychic system in modern society is involved. Sociological theorizing on inclusion / exclusion thinks about how social systems include persons via addresses and the formation of expectations or exclude them by not creating addresses and expectations referring to them. In contradistinction to this general analytics of inclusion / exclusion, the sociology of the stranger theorizes a special case. It belongs to those corpora of sociological theorizing closely coupled with a historical semantics which we find in nearly every society we know anything about. There are at least three important social structural premises of the sociology of the stranger: participation in social systems is thought as membership; social systems are characterized by social closure; and, finally, persons as members are compact social objects, unifying diverse participations from a core identity attributed to persons. As all these three characteristics are no longer valid in modern society, the paper postulates that the sociology of the stranger and the analytics of inclusion / exclusion are successive historical models for the participation of psychic systems in society. From this results the concluding discussion of structural changes in concepts of identity. Identities in modern society are characterized by atomization; they are decoupled from authenticity; they are multiple identities, all of which imply part-time engagements. The network metaphor is interpreted as an apt description of these transformations. All these changes in identity concepts are related to a societal structure in which the participation of persons is particularized by multiple inclusions

---

Ainscow, M. (2007) Taking an inclusive turn. *Journal of Research in Special Education Needs*

This special edition of the journal focuses on what is, arguably, the biggest challenge facing education systems, that of developing practices that will reach out to those learners who are failed by existing arrangements. Specifically, the papers look at ways of using the views of stakeholders in order to move schools and other centres of learning in a more inclusive direction. My own contribution is to provide an overall context for the ideas presented by the authors. I do this by first reflecting on what inclusion in education means and then outlining my own thoughts on what research suggests about strategies for moving thinking and practice forward. This leads me to stress the importance of evidence as a 'lever for change' (Ainscow, 2005, p. 111).

McDermott, R., Goldman, S., & Varenne, H. (2006) The cultural work of learning disabilities. *Educational Researcher*, 35.(6)12.

Culturally and educationally, the United States specializes in the production of kinds of persons described first by ethnic, racial, and linguistic lines and second by supposed mental abilities. Overlaps between the two systems of classification are frequent, systematically haphazard, and often deleterious. An examination of classrooms around the country shows shifting currents of concern and tension, that invite the attribution of labels for mental and/or minority-group status. This article introduces a language for a cultural analysis-a

language of people interpreting the interpretations of others-and pursues an example from a classroom where both the good sense and the dangers of categories for learning-disabled and minority-group status are on display.

Black-Hawkins, K. (2010) The Framework for Participation: a research tool for exploring the relationship between achievement and inclusion in schools, *International Journal of Research & Method in Education*, 33:1, 21-40

This article examines the Framework for Participation: a research tool established to support a recently completed study. The research was undertaken to explore the relationship between achievement and inclusion because head teachers and teachers in some schools continue to resist becoming more inclusive in their student intake on the grounds that doing so has a negative effect on the academic achievement of other students and will lower overall standards. Embedded in these professional concerns are a number of assumptions about the nature of educational inclusion and achievement, as well as how they affect each other and how they might be measured. Therefore, the aim of the research was to gain a nuanced understanding of the relationship between inclusion and achievement. As part of this work, the Framework was devised, providing a valuable structure for the collection, analysis, and presentation of detailed qualitative and quantitative data within a multi-site case study approach. The article explores the development of the Framework's principles, purposes, and structure, and describes how it was used in the project. In doing so, it examines ways in which the use of the Framework in case study research is methodologically distinct from other studies with similar concerns and interests.

Farrell, P. (2000) The impact of research on developments in inclusive education, *International Journal of Inclusive Education*, 4:2, 153-162

This paper begins with a brief review of the development of the concept of inclusive education and then discusses the case for inclusion both from a human rights and empirical perspective. This is followed by an analysis of some of the key areas for research on inclusion and a discussion of the relevant findings. The paper ends with a summary of main conclusions from studies on inclusion and sets out an agenda for research into the new millennium. Farrells artikel er ved at være en ældre sag, men han påpeger en række fundamentale områder i forbindelse med inklusionsforskningen

---

Wubbels, T. og Brekelsmans, M(2005) *Two decades of research on teacher-student relationships in class. International Journal of Educational Research*, volume: 43

This paper reports on results of research from a 25-year program of studies investigating teacher-student relationships in secondary classrooms. The authors review the research that examines teaching from an interpersonal perspective using a communicative systems approach and propose a model to describe teacher-student relationships in terms of teacher behavior. The studies used the Questionnaire on Teacher

Interaction (QTI) to collect data on students' and teachers' perceptions of the teacher–student relationship. The authors review studies showing that teacher–student relationships appropriate for high student outcomes are characterized by a rather high degree of teacher influence and proximity towards students. Studies on non-verbal behavior and the spatial position of the teacher in the class support the need for beginning teachers to portray the image of an experienced teacher whenever they address the class as a group. The paper concludes that the QTI is a useful research tool, but research on the QTI as a feedback instrument for teachers is insufficient to prove its usefulness.

Dyssegaard, C. B og Larsen, M. S. (2013) *Viden om inklusion*. Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning

I den danske folkeskole er der i de seneste 2-3 år kommet et betydeligt fokus på inklusion. Lovgivningsmæssigt kan dette ses i gennemførelse af en lovændring pr. august 2012 om øget inklusion med en ny afgrænsning af specialundervisningen. Forud for denne var der i 2011 indgået en aftale mellem Kommunernes Landsforening og regeringen om at øge andelen af elever, der inkluderes i den almindelige undervisning. Efterfølgende er der etableret et nationalt rådgivningsteam, der skal hjælpe kommunerne med inklusionsindsatsen. Endvidere er der etableret et nationalt Ressourcecenter for Inklusion og Specialundervisning. Formålet med denne publikation er at undersøge den eksisterende forskning om inklusion for at finde ud af, hvilke strategier for inklusion der har positive virkninger. Dette kræver indsigt i, hvad effekten af de anvendte strategier er. Man taler også om, om man 'med evidens' kan påvise fremgangsmåder, der fremtræder som mere velbegrundede at anvende end andre. Det er dette ønske om indsigt i forskningen om inklusion, som var udgangspunktet for denne undersøgelse. Opgaven har derfor været at afdække hvilke strategier, primærforskningen har vist, der virker bedst i inklusionsmæssig henseende.

Vi har løst denne opgave ved at stille nedenstående spørgsmål til den eksisterende forskning:

Hvad er effekten af, at man inkluderer børn med særlige behov i grundskolens almindelige undervisning, og hvilke pædagogiske metoder anvendt hertil viser sig at have positiv effekt? Læs mere om den arbejds metode, som Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning anvender, på s. 45.

Holmgaard, Aa.(2007) *Viljen til læsning*, ph.d. afhandling

Afhandling belyser fænomenet læsevanskeligheder ud fra et erfaringsperspektiv. Det empiriske grundlag er en interviewundersøgelse blandt 58 elever foretaget på en specialefterskole for unge med svære læsevanskeligheder. Afhandlingens empiriske grundlag er en interviewundersøgelse blandt 58 unge på en efterskole for unge med svære læsevanskeligheder. Afhandlingen indledes med en redegørelse for, hvorledes fænomenet læsevanskeligheder opfattes og beskrives i en etableret dansk læsepædagogisk tradition. Blandt de forskellige læsepædagogiske positioner forekommer forskellige definitioner af fænomenet læsning og forskellige definitioner af vanskeligheder. Afhandlingens spørgsmål undersøges i 8 udvalgte temaer og konklusionen viser at de unge primært har erfaringer med læsevanskeligheder i det sociale rum blandt andre børn. De tegn på læsevanskeligheder der beskrives i samtalerne, relateres hovedsagelig til forholdet mellem dem selv og andre. Læsevanskeligheder er et socialt fænomen, der har afgørende dannelsesmæssig betydning for den enkelte.

Alfabetisk orden efter forfatter

Ainscow, M. (2007). Taking an inclusive turn. *Journal of Research in Special Education Needs*

This special edition of the journal focuses on what is, arguably, the biggest challenge facing education systems that of developing practices that will reach out to those learners who are failed by existing arrangements. Specifically, the papers look at ways of using the views of stakeholders in order to move schools and other centres of learning in a more inclusive direction. My own contribution is to provide an overall context for the ideas presented by the authors. I do this by first reflecting on what inclusion in education means and then outlining my own thoughts on what research suggests about strategies for moving thinking and practice forward. This leads me to stress the importance of evidence as a 'lever for change' (Ainscow, 2005, p. 111).

Black-Hawkins. K (2010) The Framework for Participation: a research tool for exploring the relationship between achievement and inclusion in schools, *International Journal of Research & Method in Education*, 33:1, 21-40

This article examines the Framework for Participation: a research tool established to support a recently completed study. The research was undertaken to explore the relationship between achievement and inclusion because head teachers and teachers in some schools continue to resist becoming more inclusive in their student intake on the grounds that doing so has a negative effect on the academic achievement of other students and will lower overall standards. Embedded in these professional concerns are a number of assumptions about the nature of educational inclusion and achievement, as well as how they affect each other and how they might be measured. Therefore, the aim of the research was to gain a nuanced understanding of the relationship between inclusion and achievement. As part of this work, the Framework was devised, providing a valuable structure for the collection, analysis, and presentation of detailed qualitative and quantitative data within a multi-site case study approach. The article explores the development of the Framework's principles, purposes, and structure, and describes how it was used in the project. In doing so, it examines ways in which the use of the Framework in case study research is methodologically distinct from other studies with similar concerns and interests.

Carrington, S. (1999) Inclusion needs a different school culture. *International Journal of Inclusive Education*, 257-268.

Teachers' beliefs and values are affecting the emerging organizational paradigm called inclusive education. A social constructivist perspective on teachers' beliefs acknowledges that teachers have their ideals and this knowledge influences their actions in the implementation of inclusive schooling. This happens within a social and cultural context of the school and the community. This paper addresses a critical aspect of the changes needed for the development of inclusive schooling and the associated professional development for teachers.

Dagkas, S. & Armour, K. (2012) *Inclusion and exclusion through youth sport*. New York: Routledge

Focusing on youth sport as a touchstone sector of sport in society, this book examines the theoretical and empirical bases of arguments for the role of sport in social inclusion agendas. Authors are drawn from around the world and offer critical perspectives on assumptions underpinning the bold claims made about the power of sport. This book represents the most up-to-date and authoritative source of knowledge on inclusion and exclusion in youth sport. As such, it is essential reading for those who want to use sport to 'make a difference' in young people's lives. It is, therefore, recommended for students, researchers, policy makers and practitioners working in sports development, sports coaching, sport studies or physical education. Nyere antologi, der indeholder artikler om mange af de emner (køn, etnicitet, handicap m.m.), der gennem tiderne internationalt har haft et centralt fokus i forskningen omkring inklusion i idrætsundervisningen, og af mange af de centrale forskere inden for dette emne.

Dyssegaard, C. B og Larsen, M. S. (2013) *Viden om inklusion*. Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning

I den danske folkeskole er der i de seneste 2-3 år kommet et betydeligt fokus på inklusion. Lovgivningsmæssigt kan dette ses i gennemførelse af en lovændring pr. august 2012 om øget inklusion med en ny afgrænsning af specialundervisningen. Forud for denne var der i 2011 indgået en aftale mellem Kommunernes Landsforening og regeringen om at øge andelen af elever, der inkluderes i den almindelige undervisning. Efterfølgende er der etableret et nationalt rådgivningsteam, der skal hjælpe kommunerne med inklusionsindsatsen. Endvidere er der etableret et nationalt Ressourcecenter for Inklusion og Specialundervisning. Formålet med denne publikation er at undersøge den eksisterende forskning om inklusion for at finde ud af, hvilke strategier for inklusion der har positive virkninger. Dette kræver indsigt i, hvad effekten af de anvendte strategier er. Man taler også om, om man 'med evidens' kan påvise fremgangsmåder, der fremtræder som mere velbegrundede at anvende end andre. Det er dette ønske om indsigt i forskningen om inklusion, som var udgangspunktet for denne undersøgelse. Opgaven har derfor været at afdække hvilke strategier, primærforskningen har vist, der virker bedst i inklusionsmæssig henseende.

Vi har løst denne opgave ved at stille nedenstående spørgsmål til den eksisterende forskning:

Hvad er effekten af, at man inkluderer børn med særlige behov i grundskolens almindelige undervisning, og hvilke pædagogiske metoder anvendt hertil viser sig at have positiv effekt?

Læs mere om den arbejdsmetode, som Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning anvender, på s. 45.

Elbro, C.(2007) *Læsevanskeligheder*, Gyldendal.

Her findes et samlet forskningsbaseret overblik over læse- og skrivevanskeligheder, hvad de skyldes, og hvad man kan gøre ved dem. Bogen handler om ordblindhed, vanskeligheder med sprogforståelse i læsning og sammensatte sproglige vanskeligheder i læsning. Elbros hensigt er ikke at udarbejde en manual for den konkrete undervisning. Han vil i stedet formidle forskningens indsigt i, hvad læsevanskeligheder kan være, hvad de skyldes, hvordan de opdages og forebygges, og hvad man kan gøre for at reducere dem. Det er ikke holdninger og synspunkter, men derimod forskningsresultater, der bør udpege retningen for at forstå og reagere på læsevanskeligheder.

Der er to hovedkomponenter i læsefærdighed: afkodning (identifikation af de enkelte ord) og sprogforståelse (gendannelse af tekstens forestillingsindhold på basis af de afkodede ord). Det er disse to komponenter, læreren skal vurdere. Elbro konkretiserer det ved at vise fire elever med læsevanskeligheder af forskellige årsager. En er ordblind. En anden er ordblind og har sammensatte sproglige vanskeligheder. Osv. Ordblindhed fylder 85 procent af siderne i bogen, mens vanskeligheder med sprogforståelsen i læsning får de sidste 15 procent.

Engsig, T.T. (2012) *Inkluderende støtteforanstaltninger. Veje til oplevet inklusion*. UCN Seriehæfte nr. 5. Frederikshavn: Dafolo

Artiklen sætter spørgsmålstegn ved den antagelse, at en reduktion i henvisningen til specialundervisning i folkeskolens almenundervisning er ækvivalent med øget inklusion. Gennem en sondring mellem en kvantitativ eller administrativ forståelse af inklusion samt en psykologisk - eller kvalitativ - forståelse af inklusionsbegrebet, hvor fokus er på den subjektive og oplevede side af inklusionen, advokeres der i artiklen for et behov for yderligere generering af viden i forhold til inkluderende støtteforanstaltningers betydning for elevers læringsudbytte, deltagelsesmuligheder og oplevelse af inklusion.

Farrell, P. (2000) The impact of research on developments in inclusive education, *International Journal of Inclusive Education*, 4:2, 153-162

This paper begins with a brief review of the development of the concept of inclusive education and then discusses the case for inclusion both from a human rights and empirical perspective. This is followed by an analysis of some of the key areas for research on inclusion and a discussion of the relevant findings. The paper ends with a summary of main conclusions from studies on inclusion and sets out an agenda for research into the new millennium. Farrells artikel er ved at være en ældre sag, men han påpeger en række fundamentale områder i forbindelse med inklusionsforskningen

---

Ferrari, M. & Hazel, M. (2011a): Mind, Brain and Education: The Birth of a New Science. Learning Landscapes. Side 85-100. Vol.5, nr. 1, Autum 2011

In this paper, we examine the history of the emerging discipline of Mind, Brain, and Education (MBE) and explore the benefits as well as the difficulties involved in integrating Neuroscience into educational policy and practice. We examine the power of neuroscience to impact practice and document the rise of neuromyths. History is on the side of the new discipline of MBE, but there is still much important work to be done to make neuroscientific findings accessible, comprehensible, and relevant to educators.

Gilliam, L. (2009): *De umulige børn og det ordentlige menneske: identitet, ballade og muslimske fællesskaber blandt etniske minoritetsbørn*. Aarhus Universitetsforlag. Århus.

De umulige børn og det ordentlige menneske handler om etniske minoritetsbørns identitetserfaringer i den danske folkeskole. Den viser, at de etniske minoritetsbørn - stik imod skolens og lærernes intentioner om integration - oplever, at der er et skarpt skel mellem danskere og etniske minoriteter. Børnene føler, at den danske og andre nationale identiteter er hinandens modsætninger, og at de etniske minoritetsbørn laver ballade og er dårlige elever, hvorimod danske børn opfører sig pænt og er dygtige elever. Men hvorfor bliver nationale og religiøse identiteter så vigtige i folkeskolen? Og hvorfor ender især muslimske drenge i kategorien som skolens ballademagere? Disse spørgsmål besvarer bogen gennem en analyse af skoleinstitutionen og børns identitetsopbygning omkring fællesskaber og kulturelle former. Her bliver det tydeligt, hvordan den danske folkeskoles ideal om "det ordentlige menneske" bringer begreberne om køn, nationaliteter og religion ind i samspillet mellem børn og lærere på en måde, som ikke fremmer integration. Kunne erstattes af

Gilliam, L. 2007: „Identitet, ballade og muslimske fællesskaber blandt etniske minoritets elever“, side 61-69 i *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, 4, 2007.

Gilliam, L. 2008: „bøvl og ballade - når børn obstruerer læreres projekt“, side 77-93 i b.krejsler, john og moos, leif (red.): *klasseledelse, dafo*

Hay, P. & Hunter, L.(2006). *Please, Mr. Hay, what are my poss(abilities)?: legitimation of ability through physical education practices*. *Sport, education and society*. 11 (3) 293-310

En øjenåbner for mig (Mette Munk Jensen). Inklusion og eksklusion ses i dette perspektiv i lyset af den værdi en persons habitus tilskrives i idrætsundervisningen, og i hvilken grad de dispositioner der konstituerer habitus er attraktive (og dermed kan fungere som kapital) for lærere og eleverne i idrætsundervisningen. Inklusion og eksklusion forhandles altså gennem den (u)overenstemmelse, der eksisterer mellem de dispositioner, der karakteriserer habitus og de værdier, der definerer idrætsundervisningen. Da idrætslæreren gennem sine pædagogiske og didaktiske valg i høj grad er med til at forme disse værdier, mener jeg indsigterne fra denne artikel er vigtig i forståelsen af lærerens egen rolle i inklusions- og eksklusionsprocesserne i idrætsundervisningen.

Hedegaard-Sørensen, L. (2013) *Inkluderende Special pædagogik, situeret professionalisme og procesdidaktik i undervisningssituationer*, Akademisk Forlag.

Beskrivelse: Visionen om den inkluderende skole er ved at blive til virkelighed. Børn, som tidligere har været placeret i specialpædagogiske læringsmiljøer, overføres til almenpædagogiske læringsmiljøer. Og børn med funktionsnedsættelser skal undervises og lære på lige fod med andre elever i folkeskolens læringsfællesskaber. Denne bog præsenterer en pædagogisk og didaktisk tilgang til inklusion, der inddrager specialpædagogisk viden, der tidligere primært hørte specialpædagogiske institutioner til. Der er ikke tale om specialpædagogiske teorier og modeller, der kompenserer for 'mangler' hos fx diagnosticerede børn, men om

en mangfoldighed af teorier og vidensformer, der udfoldes i praksissituationer. Forfatteren viser, hvordan lærere med afsæt i deres egen praksis kan udvikle en procesdidaktisk kompetence, der gør det muligt at håndtere komplicerede læringsituationer for alle børn. Med eksempler fra fire forskellige læringsmiljøer - en folkeskole, en specialklasse, en specialskele og en lilleskole - demonstrerer hun, hvordan lærerteamet kan udvikle en situeret professionalisme og procesdidaktisk kompetence gennem refleksion over egne praksisfortællinger. Dermed giver bogen læseren en grundlæggende indsigt i en inkluderende specialpædagogik, der imødekommer flere elever – med eller uden diagnoser. Bogen er henvendt til lærere i praksis og til det specialpædagogiske kompetenceområde i den nye læreruddannelse. Lotte Hedegaard-Sørensen er ph.d., lektor og koordinator for masteruddannelsen i specialpædagogik på Institut for Uddannelse og Pædagogik ved Århus Universitet. Hun har igennem en årrække forsket og undervist i inkluderende læringsmiljøer. Hun har de senere år udført en række empiriske studier med fokus på læreres kompetence i komplicerede undervisningssituationer i almen- og specialpædagogiske læringsmiljøer. **(Forslået af 2 ph.d.stud.)**

Hertz, S. (2010). ADHD – selve forkortelsen forstyrrer vores nysgerrighed. I: Pædagogisk Psykologisk Tidsskrift, nr. 4.

Denne artikel tager udgangspunkt i, at begreberne psykisk sygdom og handicap ikke får øje på børns og unges invitationer til deres omgivelser. Diagnoser har udelukkende karakter af udvalgte øjebliksbilleder – og på trods af dette er der i forbindelse med ADHD opstået alle medbetydningerne af handicap, genetisk betinget sygdom og mangeltilstand. Baseret på et udviklingssyn, der fremhæver børns og unges uanede udviklingsmuligheder, forholder artiklen sig til de opgaver, som i de konkrete sammenhænge og også på et overordnet samfundsmæssigt plan presser sig på. Faglige strategier forbundet med kompensation beskrives som ikke tilstrækkeligt udviklingsfremmende. Artiklen argumenterer for at møde børnene, de unge og også hinanden med insisterende nysgerrighed. Der er samtidig behov for ændring af det eksisterende visitationssystem, baseret på det beskrevne udviklingssyn.

Holmgaard, Aa.(2007) *Viljen til læsning*, ph.d. afhandling

Afhandling belyser fænomenet læsevanskeligheder ud fra et erfaringsperspektiv. Det empiriske grundlag er en interviewundersøgelse blandt 58 elever foretaget på en specialefterskole for unge med svære læsevanskeligheder. Afhandlingens empiriske grundlag er en interviewundersøgelse blandt 58 unge på en efterskole for unge med svære læsevanskeligheder. Afhandlingen indledes med en redegørelse for, hvorledes fænomenet læsevanskeligheder opfattes og beskrives i en etableret dansk læsepædagogisk tradition. Blandt de forskellige læsepædagogiske positioner forekommer forskellige definitioner af fænomenet læsning og forskellige definitioner af vanskeligheder. Afhandlingens spørgsmål undersøges i 8 udvalgte temaer og konklusionen viser at de unge primært har erfaringer med læsevanskeligheder i det sociale rum blandt andre børn. De tegn på læsevanskeligheder der beskrives i samtalerne, relateres hovedsagelig til forholdet mellem dem selv og andre. Læsevanskeligheder er et socialt fænomen, der har afgørende dannelsesmæssig betydning for den enkelte.

Højholt, C. (2011) Faglighed og fællesskaber i relation til arbejdet med børn i vanskeligheder. I; Højholt, C. (red), *Børn i vanskeligheder – Samarbejde på tværs*. Dansk Psykologisk forlag.

Forfatterne i denne antologi har fulgt børn i vanskeligheder på tværs af deres liv blandt andet i skoler, SFO, specialklasser, familieklasser og en døgninstitution for familier. I bogen fremlægges eksempler på børnenes perspektiver, hverdagsliv, engagementer og fællesskaber og de voksnes samarbejdsprocesser, tværfaglige møder og visitationsprocesser. På den baggrund diskuteres spørgsmål som: Hvordan kan professionelle interventioner organiseres, så de styrker børns liv og læring på tværs af deres liv? Hvordan får indsatserne betydning i børns liv og familiers liv og de fællesskaber, de deltager i? Hvordan skal vi beskrive den faglighed, der knytter sig til at arbejde med forandringer i fællesskaber? Børn i vanskeligheder henvender sig til pædagoger, lærere, psykologer, socialrådgivere, embedsmænd, forskere og studerende, der beskæftiger sig med problematikker omkring børn og deres forældre. Antologien indeholder følgende artikler: Børn i vanskeligheder – en introduktion af Charlotte Højholt, Faglighed og Fællesskaber – i relation til arbejdet med børn i vanskeligheder af Charlotte Højholt, Børneperspektiver fra grænselandet mellem folkeskole og specialklasse af Maja Røn Larsen, Samarbejde om inklusion af Anne Morin, Muligheder i familiearbejde set fra børns og forældres hverdagsliv af Dorte Kousholt, Pædagogisk dokumentation mellem kategorier og kreativitet af Tine Jensen, Visitationsprocesser – som betingelse for at arbejde med børn i vanskeligheder af Maja Røn Larsen, Forskningsamarbejde og gensidige læreprocesser af Charlotte Højholt og Dorte Kousholt.

Jönhill, J. I. (2012) *Inklusion och exklusion. En distinktion som gör skillnad i det mångkulturella samhället*.

Malmö: Liber

Är social integration möjlig - eller ens önskvärd? I den här boken argumenteras för ett paradigmskifte inom samhällsvetenskapen - från den tidigare dominerande tanken om social integration till ett fokus på inklusion/exklusion. Det handlar nämligen om att vi alla kontinuerligt ingår i samhället, men samtidigt är antingen inkluderade i eller exkluderade ur ett otal olika delar i samhället. Vårt samhälle skiljer sig från tidigare samhällen genom att inte ha en vertikal (uppifrån-och-ned) skiktning av samhället som helhet, utan en funktionell differentiering. Författaren visar hur man kan ha stor nytta av formanlys och systemteori i studiet av samhället. Han tar också upp paradoxen att vi å ena sidan har att göra med en global värld - en enda värld, en kommunikativ enhet - och å andra sidan en mosaik av sociala nätverk och grupper som präglas av skillnader och mångfald. Hur går det ihop?

Det här är en bok för dig som vill ta del av sociologiska perspektiv på, och reflektera kring vad som menas med, likhet respektive olikhet och vad det innebär att vara delaktig i sociala sammanhang respektive leva i "utanförskap". Vem är till exempel "främling" i ett globalt, mångkulturellt samhälle? Och hur kan samhället hantera mångfaldsfrågor? **(Foreslået af 2 ph.d.stud.)**

Larsen, M. R. (2011) *Samarbejde og strid om børn i vanskeligheder – organisering af specialindsatser i skolen*. Ph.d. afhandling. Roskilde Universitet.

Afhandlingen handler om det sammensatte felt omkring børn i vanskeligheder i skolen - et felt, der i afhandlingen navngives: "Grænselandet mellem folkeskole og specialskole". Den tager udgangspunkt i den problematik, der knytter sig til, at vi indimellem organiserer hjælp til børn i vanskeligheder, på måder, der ser ud til at belaste børnene yderligere. I afhandlingen afsøges det, hvordan og med hvilke begrundelser

dette sker. Dermed fokuserer afhandlingen på det sammensatte felt, hvor både børn, forældre, folkeskolelærere, speciallærere og -pædagoger, psykologer og embedsmænd, fra hver deres forskellige positioner, med hver deres opgaver og betingelser bidrager til at udvikle forskellige forståelser af og indsatser til børn i vanskeligheder, de børn, der i det kommunale regi kaldes "børn med særlig behov". Man kan med fordel i stedet læse Maja Røn: enten hendes artikel i 'børn i vanskeligheder' om visitationsprocesser, eller den beslægtede artikel i DPT sidste år "inklusion og diagnostiske udredninger - en analyse" (december 2012)

McDermott, R.P. (1996) *Hvordan indlæringsvanskeligheder skabes for børn*. Side 81 - 116 i: Højholt, C. (red) *Skolelivets socialpsykologi*. Unge Pædagoger.

Denne tekst har fået karakter af at være en vigtig grundlagstekst i specialpædagogik, fordi den med et close up på en enkelt elev i vanskeligheder repræsenterer et paradigmeskift væk fra et stærkt individfokus til et bredere relationelt og systemisk perspektiv. I artiklen, der er resultatet af et forskerteams observationer og analyser fremlægges et perspektiv, hvor det dokumenteres at skolen som system selv er med til at "udstille" elever i vanskeligheder. På den måde repræsenterer denne artikel et perspektiv der stadig i forhold til artiklens alder, kan være en øjenåbner for studerende. McDermott peger på det problematiske i klassificeringer af et barn ud fra kompetencer. Han bruger en case "Adam" og viser at et barn altid er i samspil med sine omgivelser. Adam beskrives i forskellige situationer som testsituationer, i klassen og i en fritidsklub. Det viser sig fx at hans læsekompetence er helt forskellig i disse tre forskellige kontekster. I testsituationer og i klasseværelset kan Adam ikke læse. Men i klubben viser han, at han kan koncentrere sig og kan læse med hjælp. Det kan være når der skal laves mad efter opskrifter. f.eks. når han skal bage kage, kan han godt med støtte fra en kammerat få læst en opskrift. Dermed viser McDermott gennem denne case hvordan forskellige situationer og forskellige kontekster har stor betydning for børns præstationer.

McDermott, R., Goldman, S., & Varenne, H. (2006). *The cultural work of learning disabilities*. *Educational Researcher*, 35(6), 12.

Culturally and educationally, the United States specializes in the production of kinds of persons described first by ethnic, racial, and linguistic lines and second by supposed mental abilities. Overlaps between the two systems of classification are frequent, systematically haphazard, and often deleterious. An examination of classrooms around the country shows shifting currents of concern and tension that invite the attribution of labels for mental and/or minority-group status. This article introduces a language for a cultural analysis—a language of people interpreting the interpretations of others—and pursues an example from a classroom where both the good sense and the dangers of categories for learning-disabled and minority-group status are on display.

Niemiec, P & Ryan, Richard M: *Autonomy, Competence, and Relatedness in the Classroom. Applying self-determination theory to educational practice*. Theory and Research in Education, Sage Publications 2009.

Self-determination theory (SDT) assumes that inherent in human nature is the propensity to be curious about one's environment and interested in learning and developing one's knowledge. All too often, however, educators introduce external controls into learning climates, which can undermine the sense of relatedness between teachers and students, and stifle the natural, volitional processes involved in high-quality learning. This article presents an overview of SDT and reviews its applications to educational practice. A large corpus of empirical evidence based on SDT suggests that both intrinsic motivation and autonomous types of extrinsic motivation are conducive to engagement and optimal learning in educational contexts. In addition, evidence suggests that teachers' support of students' basic psychological needs for autonomy, competence, and relatedness facilitates students' autonomous self-regulation for learning, academic performance, and wellbeing. Accordingly, SDT has strong implications for both classroom practice and educational reform policies.

Næsby, T. & Qvortrup, L. (red.). (2012) "Inklusion – Er du med? Om inklusion i dagtilbud og skole". Seriehæfte no. 5. november 2012. UCN. Books on Demand.

Artiklerne i dette nummer af UCN's seriehæfter er forfattet af forskere og ph.d.-studerende i LSP - Laboratorium for forskningsbaseret skoleudvikling og pædagogisk praksis. Hæftet handler denne gang om et af tidens varme emner: inklusion, et begreb, som også LSP-gruppen i såvel studier, forskning og projekter i samarbejde med praksis er optaget af. Hvad er LSP? En afgørende forudsætning for at sikre et samfund baseret på menneskelig, demokratisk og materiel rigdom er et moderne, velfungerende uddannelsessystem. Et moderne uddannelsessystem er baseret på viden. Derfor producerer LSP forskningsbaseret viden om dagtilbud, grundskoler og ungdomsuddannelser - om klasseledelse, fagdidaktik, specialpædagogik, skoleledelse, læring, pædagogik, inklusion osv. Men forskningsbaseret viden virker kun, hvis den kan bruges. Derfor knytter LSP forskningsviden, professionsviden og praksisviden sammen, for nøglen til gode dagtilbud, grundskoler og ungdomsuddannelser er lærere, pædagoger og ledere, der ved, hvad der virker i skolens daglige liv, og som har indsigt og autoritet til at omsætte denne viden til praktisk pædagogisk arbejde.

Ozlem E. & R. S. Savage (2012) Moving forward in inclusive education research, *International Journal of Inclusive Education*, 16:2, 221-233

This paper aims to address conceptual and methodological challenges of doing research in the field of inclusive education and revisit school effectiveness research literature to inform future research. First, we present the rationale for inclusive education and briefly review the evolution of special needs education. Then, we discuss limitations of current research on inclusive education. Next, we present school- and classroom-level findings of school effectiveness research to highlight how it can influence the inclusive education research agenda. We conclude by presenting future directions for research. Erten og Savages artikel præsenterer en række centrale metodologiske og konceptuelle vanskeligheder i forhold til forskning i inklusion - to områder der ofte volder lærerstuderende vanskeligheder i forhold til inklusion. Desuden påpeger de vigtigheden af, at få elevernes stemmer i spil.

Palludan, C (2012) Skolestart – et følsomt forældrearbejde. I: Dannesboe, K, Kryger, N, Ravn, B og Palludan C (2012a): *Hvem sagde samarbejde? Et hverdagslivsstudie af skole-hjem-relationer*. Aarhus Universitetsforlag

Skole-hjem-samarbejde opfattes ofte som noget, der udspiller sig mellem skolens og hjemmets voksne ikke mindst ved de årlige skole-hjem-samtaler. Bogen, *Hvem sagde samarbejde?* udfordrer denne forståelse ved at udforske relationerne mellem skole og hjem som en del af hverdagslivet og ud fra et barndoms- og familieperspektiv. Undersøgelsen bygger på etnografiske feltarbejder og interviewstudier i klasserum og lærerværelser, i spisekøkkener og børneværelser og på skolevejen. I tre delstudier med fokus på hhv. ind- og udskoling og folkeskolens mellemtrin analyseres tendenser, variationer og paradokser i de processer, hvor skole og hjem mødes - og muligvis samarbejder. *Hvem sagde samarbejde?* giver indblik i, hvor forskelligt familier oplever og håndterer skolens krav og forventninger. Med sit fokus på hverdagslivets udfordringer synliggør bogen de udfordringer, skole-hjem-samarbejdet rummer for både børn, unge og forældre.

Patten, K. E. (2011): *The Somatic Appraisal Model of Affect: Paradigm for Educational Neuroscience and Neuropedagogy*. Educational Neuroscience. Initiatives and Emerging Issues. Edt. By Patten, Kathrya E. And Bampbell, Stephen R. Wiley-Blackwell.

This chapter presents emotion as a function of brain-body interaction, as a vital part of a multi-tiered phylogenetic set of neural mechanisms, evoked by both instinctive processes and learned appraisal systems, and argues to establish the primacy of emotion in relation to cognition. Primarily based on Damasio's somatic marker hypothesis, but also incorporating elements of Lazarus' appraisal theory, this paper presents a neuropedagogical model of emotion, the somatic appraisal model of affect (SAMA). SAMA identifies quintessential components, facets, and functions of affect necessary to provide a new domain, namely educational neuroscience, with a basis on which to build a dynamic model of affect serving to critique traditional cognitivist-oriented curricula and instruction, and to inform an alternative: neuropedagogy.

Pianta, R. C. (1999). *Enhancing Relationships between Children and Teachers*. American Psychological Association.

Teaching children involves more than knowing your subject and being able to maintain control of a class. Every child that comes into the classroom is unique. All have different home environments, ethnic backgrounds, abilities, and learning styles. And every child develops a different relationship with the teacher. *Enhancing Relationships Between Children and Teachers* focuses on the complexity of the child-teacher relationship and how school psychologists and counselors can help teachers to understand the myriad factors involved in their classroom relationships. Pianta uses systems theory to discuss the multiple factors in child-teacher relationships and integrates school, clinical, and developmental psychology. The book is organized according to the ever-expanding circle of systems discussed: from the individual child's personality as a "system" to the individual child-teacher relationship, multiple relationships in the classroom, and finally school policy's influence on the child-teacher relationship. Clear, informative text and rich case examples

show how to apply this approach for improving child-teacher relationships in any classroom situation and make this an invaluable read for all helping professionals working with children.– Og materialet CLASS ([Classroom Assessment Scoring System](#)), som Pianta har udviklet, tilgængeligt her: [Teachstone](#),

---

Ratner, H. (2013) *Inklusion – Dilemmaer i organisation, profession og praksis*. Akademiske Forlag

Inklusion er en af det danske skolesystems største og vigtigste udfordringer. Opgaven er kompleks, fordi viden, politik og pædagogik skaber hver deres ramme for, hvordan inklusionsarbejdet kan foregå. Skoleledere og lærere møder en række udfordringer i praksis; nye forventninger til refleksion og forandring – og dermed også elevkonflikter, professionel afmagt og ressourcekrævende handleplaner. Det handler med andre ord også om at læreren er nødt til at gentænke sin egen professionalisme. Tidligere kunne den samme lærer relativt nemt få udredt et barn i PPR men nu er forpligtigelsen i højere grad at fokusere på det læringsmiljøet og det stiller læreren over for andre krav. Med afsæt i aktørnetværksteori tilbyder denne bog indsigt i, hvordan organisation, profession og praksis sættes på spil i arbejdet med inklusion. En større bevidsthed om inklusionens dilemmaer, udfordringer og muligheder vil hjælpe praktikere til at arbejde strategisk og pædagogisk med inklusion uden at blive fanget i stereotype modsætninger mellem ideal og virkelighed.

Ritchie, T. (2013) *De mange veje mod inklusion*. Værløse: Billesø og Baltzer

Inklusion er blevet et uomgængeligt begreb i den pædagogiske debat i Danmark i dag, og ifølge lovgivning på området er kommunerne forpligtet til at arbejde med inklusion i deres institutioner. Som følge af denne nationale satsning er der opstået et stort behov for viden og kompetencer, således at personalet i institutionerne bliver i stand til at løfte opgaven. I denne forbindelse har pædagoger længe efterlyst metoder og konkrete tilgange, der kan bruges til fremme inklusion. Derfor denne bog, som henvender sig til pædagoger, pædagogstuderende, daginstitutionsledere, studerende i efter- og videreuddannelsesforløb og andre, der interesserer sig for inklusion og dens implementering i praksis. I bogen præsenteres en række metoder og konkrete tilgange, som kan bruges til at fremme udvikling af inkluderende miljøer i daginstitutioner. Ud fra en række temaer og med afsæt i forskellige teoretiske tilgange giver konkrete bud på, hvordan man som pædagog kan arbejde på metodeniveau med inklusion i praksis.

Samuelsson, m.fl.(2012) *Dysleksi og andre vanskeligheder med skriftsproget*, Dansk psykologisk forlag,

Op mod 15 % af eleverne forlader grundskolen uden tilstrækkelige læse- og skrivefærdigheder. Dysleksi og andre vanskeligheder med skriftsproget giver et overblik over den nyeste forskning på området og bidrager med ideer til, hvordan man som lærer kan tilpasse sin undervisning til de børn og unge, som oplever vanskeligheder. Bogens 18 kapitler giver en bred og lettilgængelig gennemgang af en lang række problemstillinger, der har med læse- og skrivevanskeligheder at gøre. Der er et særligt fokus på forholdet mellem årsager, konsekvenser og pædagogiske tiltag. Det beskrives bl.a., hvad dysleksi er, hvad der kan forårsage dysleksi, hvordan man kan kortlægge og udrede læse- og skrivevanskeligheder, og hvordan man kan kompensere for vanskeligheder med skriftsproget. De fleste af de myter, der findes omkring læse- og skrivevanske-

ligheder, bliver også taget op. Intervention og specialpædagogiske tiltag har fået deres eget kapitel, og dette tema har i øvrigt en central plads i de fleste af bidragene. Bogen er skrevet af anerkendte svenske lærere og forskere med særlig viden om dysleksi og andre vanskeligheder med skriftsproget. De svenske forhold kan i de fleste tilfælde overføres direkte til danske forhold. Hvor det er relevant, har Lis Pøhler som bogens pædagogiske konsulent inddraget danske forhold i fremstillingen. Den brede indfaldsvinkel og den tydelige tilknytning til forskningen gør bogen anvendelig inden for mange uddannelser og professioner og giver undervisere på alle niveauer indsigt i den nyeste forskning om læse- og skrivevanskeligheder.

Schmidt, M. C. S. 2011 *Klasseledelse og fag – at skabe klassekultur gennem fagdidaktiske valg*, Dafolo, 2011.

Antologien *Klasseledelse og fag - at skabe klassekultur gennem fagdidaktiske valg* sætter fokus på, hvordan lærerens fagdidaktiske valg er medskabere af klassekulturen i klasseværelset. Klasseledelse handler bl.a. om lærerens evne til at skabe en positiv, dialogisk og inkluderende klassekultur. Og hvert fag i grundskolen har sine særlige tilgange til udvælgelse af indhold og organisationsformer, og disse tilgange påvirker relationerne mellem eleverne og mellem lærer og elever. Antologien stiller skarpt på, hvordan klasseledelse kan forstås inden for de forskellige fag, og hvordan inklusion skal ses i denne sammenhæng. Et gennemgående tema i bogen er, at normer og værdier i klassen kommer til at påvirke både elevernes holdninger til det faglige arbejde og til hinanden. Kapitlerne inspirerer til, hvordan man som lærer i forskellige fag konkret kan arbejde hen imod en fællesskabsorienteret klassekultur til glæde for alle elever i skolen. *Klasseledelse og fag - at skabe klassekultur gennem fagdidaktiske valg* tager udgangspunkt i konkrete casebeskrivelser fra grundskolen, og synliggør derudfra fagets udfordringer i forhold til klasseledelse. Bogen henvender sig til undervisere og studerende på grund-, efter- og videreuddannelse og til lærere og skoleledere.

Sousa, D. M. (2011): *Mind, Brain and Education: The Impact of Educational Neuroscience*. LEARNING Landscapes. Side 37-44. Vol.5, nr. 1, Autum 2011

Researchers have now acquired so much information about how the brain learns that a new academic discipline has been born, called “educational neuroscience” or “mind, brain, and education science.” This field explores how research findings from neuroscience, education, and psychology can inform our understandings about teaching and learning, and whether they have implications for educational practice. This interdisciplinary approach ensures that recommendations for applying these findings to instructional practices have a foundation in solid scientific research. It also ensures that teachers are working smarter, not harder. This article discusses some of those exciting applications.

Stichweh, R. (2002): Strangers, Inclusions and Identities. Soziale Systeme no 8 vol 1

The paper examines from a historical and theoretical point of view the interrelation between the sociological theory of inclusion and exclusion and the classical sociology of the stranger. Inclusion / exclusion is a new theoretical perspective which mirrors the increasing prominence of communication in modern social systems and the pluralization of reference systems in which any psychic system in modern society is involved. Sociological theorizing on inclusion / exclusion thinks about how social systems include persons via addresses and the formation of expectations or exclude them by not creating addresses and expectations referring to them. In contradistinction to this general analytics of inclusion / exclusion, the sociology of the stranger theorizes a special case. It belongs to those corpora of sociological theorizing closely coupled with a historical semantics which we find in nearly every society we know anything about. There are at least three important social structural premises of the sociology of the stranger: participation in social systems is thought as membership; social systems are characterized by social closure; and, finally, persons as members are compact social objects, unifying diverse participations from a core identity attributed to persons. As all these three characteristics are no longer valid in modern society, the paper postulates that the sociology of the stranger and the analytics of inclusion / exclusion are successive historical models for the participation of psychic systems in society. From this results the concluding discussion of structural changes in concepts of identity. Identities in modern society are characterized by atomization; they are decoupled from authenticity; they are multiple identities, all of which imply part-time engagements. The network metaphor is interpreted as an apt description of these transformations. All these changes in identity concepts are related to a societal structure in which the participation of persons is particularized by multiple inclusions.

Tetler, S. m.fl. (2011) *Inkluderet i skolens læringsfællesskab? En fortløbende problemidentifikations- og problemløsningsstrategi*. Frederikshavn: Dafolo

"Inkluderet i skolens læringsfællesskaber?" er erfaringerne fra et treårigt udviklingsforløb, der udspringer af Rita-projektet, Forløbet handler om integration af elever med høretab dvs. inklusion af elever med særlige behov i skolens klasser. Inklusion diskuteres i rapporten i forhold til fire diskurser - en pragmatisk, en økonomisk, en etisk og en politisk. Beskrivelsen og diskussionen af det konkrete forløb består af syv artikler skrevet i løbet af inklusionsforløbet med fokus på forskellige temaer og problemstillinger. Bogen er en introduktion til brugen af elevdeltagelsesprofiler (EDP), et redskab der hjælper læreren til at danne sig et overblik over klassen som helhed med særligt fokus på hvordan elever med ekstra behov for støtte fagligt og socialt, indgår i læringsfællesskabet. EDP består af faserne observation, problemidentifikation og problemløsning. I bogen for man udover en gennemgang af faserne ligeledes eksempler på hvordan materialet kan anvendes i forhold til syv elever. **(Foreslået af 2 ph.d.stud.)**

Von Seelen, J., *Læring (2012) Praksis og kvalitet i idrætsundervisningen*. Ph.d.afhandling, Institut for idræt, Syddansk Universitet

Denne afhandling søger at udvikle en dybere forståelse af de mekanismer og bagvedliggende processer, der er styrende for praksis i idrætstimerne i konkrete og faktiske idrætsskoler. Den handler om, hvordan praksis opstår, og hvordan denne påvirkes af hhv. lærerne og eleverne. Der er

specielt fokus på de idrætsusikre elevers muligheder for at deltage aktivt i idrætstimerne, og hvordan disse elever kan opnå et positivt læringsudbytte. I sidste instans er formålet med afhandlingen at opbygge en teori og en referenceramme, der kan hjælpe lærere, elever og skoleledere med at kvalificerer idrætstimerne. Afhandlingen starter med en gennemgang af idrætsfagets historie i Danmark samt en præsentation af de danske og internationale studier med relevans for denne afhandling. Denne afsøgning af hvad vi allerede ved og ikke ved, leder frem til afhandlingens forskningsspørgsmål. Afhandlingen besvarer tre forskningsspørgsmål. (i) Hvordan opstår klassens praksis gennem lærernes og elevernes meningsforhandling? (ii) Hvilke typer praksisser påvirker de idrætsusikre elevers deltagelse i en hhv. positiv og negativ retning? (iii) Hvad er de væsentligste muligheder og barrierer for, at idrætstimerne bliver afviklet med høj kvalitet? Disse tre forskningsspørgsmål besvares vha. fem casebeskrivelser efterfulgt af en diskussion. National forskning af nyere dato. Praktiske strategier der er direkte anvendelige for nuværende og kommende idrætslærere, der arbejder med inklusion i idrætsundervisningen - et særligt fokus på de såkaldte "idrætssvage elever".

Wubbels, T. & Brekelsmans, M: *Two decades of research on teacher-student relationships in class*. International Journal of Educational Research, volume: 43 (2005)

This paper reports on results of research from a 25-year program of studies investigating teacher–student relationships in secondary classrooms. The authors review the research that examines teaching from an interpersonal perspective using a communicative systems approach and propose a model to describe teacher–student relationships in terms of teacher behavior. The studies used the Questionnaire on Teacher Interaction (QTI) to collect data on students’ and teachers’ perceptions of the teacher–student relationship. The authors review studies showing that teacher–student relationships appropriate for high student outcomes are characterized by a rather high degree of teacher influence and proximity towards students. Studies on non-verbal behavior and the spatial position of the teacher in the class support the need for beginning teachers to portray the image of an experienced teacher whenever they address the class as a group. The paper concludes that the QTI is a useful research tool, but research on the QTI as a feedback instrument for teachers is insufficient to prove its usefulness.

Bilag 5 Litteratur fremkommet ved bibliotekssøgning

Følgende titler er indskrevet i nedenstående kategorier:

- Review
- Grundlagsforståelser
- Samarbejde
- Faglige problematikker
- Redskaber til undersøgelse af praksis
- Andre disciplinære perspektiver; herunder almenpædagogiske
- Antologi
- Curriculum

1. Review

Titel: Specialklasser i folkeskolen: på vej mod mere inkluderende

Læringsmiljøer

Emner: folkeskolen; specialundervisning; specialklasser; inklusion; undervisning; samarbejde

Indhold: Undersøgelsen belyser hvordan skolerne kan skabe fælles undervisning og læringsmuligheder for eleverne på tværs af almen- og specialklasser, og hvordan lærerne på skoler med specialklasser kan samarbejde om inklusionsopgaven

Målgruppe: for lærere

Af: Danmarks Evalueringsinstitut

Udgiver: Danmarks Evalueringsinstitut

Udgivelsesår: 2013

Titel: Indsatser for inklusion i folkeskolen

Af: Danmarks Evalueringsinstitut

Emner: inkluderende pædagogik; den inkluderende skole; pædagogisk arbejde; specialpædagogik; inklusion; folkeskolen

Udgiver: Danmarks Evalueringsinstitut

Udgivelsesår: 2011

Titel: Alle børns deltagelse i læringsfællesskaber: en model for systematisk udvikling og evaluering af lokale indsatser i dagtilbud, skole og SFO : evalueringsrapport

Af: Danmarks Evalueringsinstitut

Emner: folkeskolen; daginstitutioner; skolefritidsordninger; undervisning; læring; inklusion; inkluderende pædagogik; pædagogisk udviklingsarbejde; skoleudvikling; evaluering Fagligt niveau: Fagligt niveau

Udgiver: Danmarks Evalueringsinstitut

Udgivelsesår: 2012

Titel: Effekt og pædagogisk indsats ved inklusion af børn med særlige behov i grundskolen. Systematisk review

Forfattere:

Camilla Brørup Dyssegaard, Michael Søgaard Larsen & Neriman Tiftikçi

Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning, 2013

http://edu.au.dk/fileadmin/edu/Udgivelser/Clearinghouse/Review/review_inklusion_2013.pdf?utm_medium=email&utm_campaign=Vellykket%20inklusion%20forudstter%20specialviden%20hos%20lirerne&utm_content=Vellykket%20inklusion%20forudstter%20specialviden%20hos%20lirerne+Preview+CID_b2f6ddc4063d62506d0a50b08a53b7bd&utm_source=Campaign%20Monitor&utm_term=Effekt%20og%20pdagogisk%20indsats%20ved%20inklusion%20af%20brn%20med%20srlige%20behov%20i%20grundskolen%20Systematisk%20review

Titel: Viden om inklusion Forfatter: Dyssegaard, Camilla Brørup Larsen, Michael Søgaard

Årstall: 2013 Trykt: København : Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning/ Institut for Uddannelse og Pædagogik, Aarhus Universitet ISBN: 978-87-7684-937-5 Noter: Formålet med publikasjonen er å undersøke den eksisterende forskningen om inkludering med den hensikt å finne ut av hvilke strategier for inkludering som har positive virkninger.

http://edu.au.dk/fileadmin/edu/Udgivelser/Clearinghouse/Viden_om/VidenInklusion.pdf

2. Grundlagsforståelser

- **Samfundsmæssig- sociologisk**

Titel: Specialpedagogik i ideologi, teori och praktik: att bygga broar

Af: Ann Ahlberg

(Se overfor

Sprog: Svensk

Udgiver: Liber

Udgivelsesår: 2013

Emner: Filosofisk- etisk- rettigheds perspektiv; Problemforståelser

Titel: Specialpædagogik

Emner: specialpædagogik; inkluderende pædagogik; inklusion; elevplaner;

elever; læring Udgiver: Foreningen for Grundskoleforskning, DPU

Udgivelsesår: 2009

Omfang: 64 s

Emner: specialpædagogik; inkluderende pædagogik; inklusion; elevplaner; elever; læring

Titel: Fællesskabets pædagogik: inklusion med glæde

Af: Anne Linder, Jesper Gregersen

Bidrag: tekst: Anne Linder, Jesper Gregersen

Emner: pædagogisk arbejde; inklusion; inkluderende pædagogik

Indhold: Med udgangspunkt i modellen "Inklusionshuset" gives et overblik over de væsentlige inklusionselementer i dagtilbud og skole, ikke mindst i spændingsfeltet mellem individet og fællesskabet. Hertil præ-

senteres 23 værktøjer, der understøtter implementering af den inkluderende pædagogik på ledelses-, individ- og teamniveau

Målgruppe: for lærere, for pædagoger

Udgiver: Dafolo

Udgivelsesår: 2013

Titel: Hjerte og intellekt i undervisningen af børn og unge med handicap: historier om møder og antimøder: livsprojektet og den pædagogiske omsorg

Af: Luciano Rondanini

Bidrag: tekst: Luciano Rondanini; redaktører: Benedikte Vilslev Petersen,

Erik Mørk Pedersen; oversætter: Erik Mørk Pedersen

Emner: inkluderende pædagogik; den inkluderende skole; pædagogisk arbejde; specialpædagogik; inklusion; folkeskolen; handicappede

Indhold: Forfatter med 30 års erfaring som lærer med inklusion af elever med handicap, fortæller hvordan netop de elever, kan udvikle medmenneskelige værdier, accept og dialog hos alle i klassen. Bogen giver bud på hvordan skolen kan forbedres i arbejdet med inklusion af elever med handicap

Serie: Pædagogik til tiden, 35

Målgruppe: for læreruddannelse

Udgiver: Klim

Udgivelsesår: 2012

Titel: Inklusion - fra skole til samfund

Af: Erik Pedersen (f. 1955)

Bidrag: tekst: Erik Pedersen (f. 1955)

Emner: inkluderende pædagogik; den inkluderende skole; pædagogisk arbejde;

specialpædagogik; inklusion; folkeskolen

Indhold: Forfatteren argumenterer for, at samfundet skal inkludere alle mennesker i et godt voksenliv, og derfor også inkludere næsten alle børn i folkeskolen, og gennemgår tre forskellige grunde til, hvorfor inklusion er en vanskelig opgave

Udgiver: Frydenlund

Udgivelsesår: 2012

Titel: Inkluderende specialpædagogik: en grundbog: specialpædagogik i et inkluderende uddannelsesperspektiv

Af: Kaj Struve

Bidrag: tekst: Kaj Struve

Udgiver: SpecialPædagogisk Forlag

Udgivelsesår: 2013

Titel: En inkluderende skole?

Af: Mirjam Harkestad Olsen, Mirjam Harkestad Olsen

Emner: inkludering; inklusion; folkeskolen; læringsmiljø; specialpædagogik Fagligt niveau: Fagligt niveau

Referencer: Med litteraturhenvisninger

Bidrag: tekst: Mirjam Harkestad Olsen

Sprog: Norsk

Udgiver: Cappelen Damm Akademisk
Udgave: 1. udgave
Udgivelsesår: 2013

Thomas Nordahl og Rune Sarromaa Hausstätter
Spesialundervisningens forutsetninger, innsatser og resultater Situasjonen til elever med særskilte behov for opplæring i grunnskolen under Kunnskapsløftet
Høgskolen i Hedmark
Rapport nr. 9 – 2009

Hege Knudsmoen, Lars Arild Myhr,
Inger Vigmostad, Ann Margareth Aasen,
Thomas Nordahl og Kjersti Sørmoen Håland
Det må være rom for begge deler Forskningsarbeid – med rom for alle og blikk for den enkelte
Høgskolen i Hedmark
Oppdragsrapport nr. 3 – 2012
http://brage.bibsys.no/hhe/bitstream/URN:NBN:no-bibsys_brage_30858/3/opprapp03_2012.pdf

Ann Margareth Aasen, Anne Kostøl,
Thomas Nordahl og Dordy Wilson
«Onger er rare» Evaluering av spesialundervisning i Østre Toten kommune
Høgskolen i Hedmark
Rapport nr. 4 – 2010

Specialpedagogisk forskning. En mångfasetterad utmaning.
2009

http://brage.bibsys.no/hhe/bitstream/URN:NBN:no-bibsys_brage_13510/1/rapp04_2010.pdf

Samlingsverk (redaktörskap) (övrigt vetenskapligt)abstractI denna bok vävs teoretiska och metodologiska frågeställningar samman med resultaten från ett antal studier inom det specialpedagogiska forskningsområdet. Studierna utgår alla från den forskningsplattform som utarbetats vid den specialpedagogiska forskningsmiljön vid Göteborgs universitet där begreppen delaktighet, kommunikation lärande och inkludering är centrala

3. Samarbejde

Titel: Effekter af specialundervisningen: pædagogiske vilkår i komplicerede læringsituationer og elevernes faglige, sociale og personlige resultater

Af: Niels Egelund, Susan Tetler, Grete Liv Andersen

Bidrag: Niels Egelund & Susan Tetler (red.) ; forfattere: Grete Liv Andersen m. fl.

Udgiver: Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag

Udgivelsesår: 2009

Emner: specialpædagogik; specialundervisning

Titel: Det inkluderende klassefællesskab?: en diagnostik af styringen i klasserummet

Af: Kirsten Jespersen, Københavns Universitet. Videnskabsbutikken

Udgiver: Videnskabsbutikken

Udgivelsesår: 2008

4. Praksisnær(god praksis)

A) Generelle inklusionsperspektiver

- **Pædagogiske – didaktiske**

Titel: Inkluderende pædagogik: den svære vej fra idealer til praksis

Af: Camilla Brørup Dyssegaard

Bidrag: tekst: Camilla Brørup Dyssegaard

Emner: inkluderende pædagogik; den inkluderende skole; pædagogisk arbejde; specialpædagogik; specialundervisning; børn med særlige behov; inklusion; folkeskolen

Indhold: Anvisning på at nå frem til den inkluderende skole samt de parametre, som kan være med til både at fremme eller hæmme processen samt de pædagogiske parters betydning for udviklingen

Serie: Viden om skolen

Målgruppe: for lærere, for pædagoger, for skoleledere

Udgiver: Dafolo

Udgivelsesår: 2011

Titel: Deltagelse og forskellighed - - en grundbog om inklusion og specialpædagogik i lærerpraksis

Af: Mette Molbæk, Lotte Hedegaard-Sørensen og Christian Quvang

En grundbog til den ny læreruddannelse LU13 og 10 ECTS modulet i Lærerens Grundfaglighed. Kapitlerne relaterer direkte til kompetencemålene i bekendtgørelsen. Bogen omfatter bl.a. en præsentation af relevant lovstof på skoleområdet mv.

Udgiver Systeme

Udgivelsesår: 2014

Titel: Inklusion: ideal og virkelighed

Af: Kaj Struve

Bidrag: tekst: Kaj Struve; redaktør: Åge Rokkjær

Emner: pædagogik; specialpædagogik; folkeskolen; inkluderende pædagogik; inklusion; daginstitutioner; socialpædagogik

Udgiver: ViaSysteme

Udgivelsesår: 2009

Omfang: 190 sider

Titel: Inkluderende specialpædagogik: procesdidaktik og situeret professionalismisme i undervisningen
Af: Lotte Hedegaard-Sørensen
Bidrag: tekst: Lotte Hedegaard-Sørensen
Emner: inkluderende pædagogik; specialpædagogik; inklusion; børn med særlige behov; folkeskolen
Serie: Professionsserien
Målgruppe: for lærere, for læreruddannelse, for specialpædagoger, for specialpædagogisk uddannelse
Udgiver: Akademisk Forlag
Udgivelsesår: 2013

Titel: Skrivelyst i et specialpædagogisk perspektiv
Bidrag: redaktører: Sigrid Madsbjerg, Kirsten Friis (f. 1959-03-28)
Emner: skrivevanskeligheder; skrivelyst; skrivning; skrivefærdighed; skriveundervisning; skrivepædagogik; specialpædagogik; specialundervisning
Målgruppe: for lærere, for læreruddannelse, for læsekonsulenter, for læsevejledere
Udgiver: Dansk Psykologisk Forlag
Udgivelsesår: 2012

Titel: Specialpædagogik - teori og praksis
Bidrag: redaktører: Vibeke Boelt, Martin Jørgensen (f. 1943), Torben Nørregaard Rasmussen; bidrag: Rasmus Alenkær m. fl.
Emner: specialpædagogik; specialundervisning; folkeskolen; inklusion
Serie: Teori og praksis (Århus), 3. bog
Målgruppe: for lærere, for læreruddannelse
Udgiver: Kvan
Udgivelsesår: 2011

Titel: En skole uden ekskludering?: lærerens italesættelser af ideologien "En skole uden ekskludering"
Af: Heiðrún Ólöf Jónsdóttir
Udgiver: Danmarks Pædagogiske Universitetsskole ved Aarhus Universitet
Udgivelsesår: 2008

Titel: Inklusion i skolen: praksisnær guide til fællesskaber
Af: Kitt Boel
Bidrag: tekst: Kitt Boel m. fl.; illustrator: Peter Westenholz
Emner: folkeskolen; inklusion; den inkluderende skole; undervisning
Målgruppe: for lærere, for pædagoger
Udgiver: Dansk Psykologisk Forlag
Udgivelsesår: 2013

Titel: Perspektiver på specialpædagogik
Af: Claes Nilholm

Emner: specialpædagogik; pædagogisk teori; pædagogik
Målgruppe: for diplomuddannelse, for læreruddannelse idrag: tekst: Claes Nilholm; oversætter: Ib Høy Hansen
Udgiver: Klim
Udgivelsesår: 2010

- **Organisatoriske**

Titel: Inklusion og målopfyldelse: udvikling for alle elever
Af: Bengt Persson (f. 1949), Elisabeth Persson
Bidrag: tekst: Bengt Persson (f. 1949), Elisabeth Persson; bearbejder: Ole Hansen (f. 1944-07-04) ; oversætter: Kåre Dag Jensen
Emner: Sverige; Essunga; folkeskolen; inklusion; undervisning; den inkluderende skole; skoleudvikling
Indhold: Skolerne i den svenske kommune Essunga har gennemført et pædagogisk udviklingsprojekt med fokus på inklusion, som har resulteret i både større trivsel og gode faglige resultater hos eleverne. I bogen beskrives og kommenteres udviklingen og de indsatsområder som ledelse, lærere, forældre og elever har fokuseret på
Serie: Inkluderende læringsfællesskaber
Målgruppe: for lærere, for læreruddannelse, for skoleledere Fagligt niveau: Fagligt niveau
Udgiver: Dafolo
Udgivelsesår: 2013

Titel: Det inkluderende klassefællesskab?: en diagnostik af styringen i klasserummet
Af: Kirsten Jespersen, Københavns Universitet. Videnskabsbutikken
Udgiver: Videnskabsbutikken
Udgivelsesår: 2008

Titel: Klasseledelse og fag: at skabe klassekultur gennem fagdidaktiske valg
Bidrag: redaktør: Maria-Christina Secher Schmidt; bidrag: Thomas Binderup m. fl.
Udgiver: Dafolo
Udgivelsesår: 2011

Titel: Børn i vanskeligheder: samarbejde på tværs
Bidrag: redaktør: Charlotte Højholt
Emner: børn; fællesskab; samarbejde; forældresamarbejde; daginstitutioner; inkluderende pædagogik; pædagogisk arbejde; specialpædagogik; truede børn
Indhold: En række forskere har fulgt børn i vanskeligheder på tværs af deres liv blandt andet i skoler, SFO, specialklasser, familieklasser mm. Der fremlægges eksempler på børnenes perspektiver, hverdagsliv, engagementer og fællesskaber og de voksnes samarbejdsprocesser Fagligt niveau: Fagligt niveau
Udgiver: Dansk Psykologisk Forlag
Udgivelsesår: 2011
Omfang: 248 sider

Titel: Ledelse i en inkluderende skole
Af: Anna Marie Illum
Bidrag: tekst: Anna Marie Illum m. fl.; redaktører: Evy Stokholm, Bjarne Nielsen, Signe Holm-Larsen; illustrator: Annette Carlsen

Emner: den inkluderende skole; skoleledelse; ledelse; folkeskolen; inklusion
Samhørende: Inklusion i klassens fællesskab, Ledelse i en inkluderende skole
Målgruppe: for skoleledere
Udgiver: Dafolo
Udgivelsesår: 2011

Titel: Inklusion: dilemmaer i organisation, profession og praksis
Af: Helene Ratner
Bidrag: tekst: Helene Ratner
Emner: inklusion; den inkluderende skole; pædagogik; organisation; aktør-netværksteori; folkeskolen
Målgruppe: for lærere, for skolekonsulenter, for skoleledere Fagligt niveau: Fagligt niveau
Udgiver: Akademisk Forlag

Titel: Inklusion i klassens fællesskab
Af: Rune Barslund
Bidrag: tekst: Rune Barslund m. fl.; redaktører: Evy Stokholm, Bjarne Nielsen, Signe Holm-Larsen; illustrator: Annette Carlsen
Emner: specialundervisning; inklusion; folkeskolen; den inkluderende skole
Samhørende: Inklusion i klassens fællesskab, Ledelse i en inkluderende skole
Målgruppe: for lærere
Udgiver: Dafolo
Udgivelsesår: 2011

Titel: Plads til alle: specialpædagogik i normalundervisning
Af: Nis Christensen (f. 1944-04-17)
Bidrag: tekst: Nis Christensen (f. 1944-04-17) ; tegner: Mie Frey Damgaard; redaktør: Erik Bjerre
Emner: specialpædagogik; inkluderende pædagogik; undervisning; specialundervisning; inklusion; folkeskolen
Indhold: Viser hvordan man kan integrere viden og aspekter fra specialpædagogikken i normalundervisningen for at opnå den nødvendige opkvalificering og professionalisering af undervisningen i en mere inkluderende skole
Målgruppe: for lærere, for pædagoger, for skoleledere
Udgiver: Pind og Bjerre
Udgivelsesår: 2012

Titel: Ett resursteams samverkan med skola, elever och föräldrar: förtjänster, hinder och utmaningar
Thornberg, Robert, (författare)
Linköpings universitet Institutionen för beteendevetenskap och lärande. Avdelningen för pedagogik och didaktik i utbildning och skola (PeDiUS).
Linköpings universitet Utbildningsvetenskap.
ISBN 978-91-7393-599-9

Linköping : Linköping University Electronic Press, 2009
Svenska 195 s.
<http://liu.diva-portal.org/smash/get/diva2:375352/FULLTEXT01>

B) Specifikke perspektiver

- **Tosprogede**

(ingen titler udvalgt)

- **Adfærdsproblematikker**

Titel: Problemløsende inklusion: viden og værktøjer til inklusion af børn og unge med ADHD og andre kognitive forstyrrelser

Af: Jenny Bohr

Bidrag: tekst: Jenny Bohr; illustratører: Jenny Bohr, Elin Kromann, Niels Villum Petersen

Emner: ADHD; adfærdsforstyrrelser; opmærksomhedsforstyrrelse; skoleelever; folkeskolen; inklusion; børn

Indhold: Teoretisk perspektiv på, hvordan børn og unge med ADHD og andre kognitive forstyrrelser og særlige udfordringer bedst hjælpes, og giver samtidig en lang række praktiske råd, eksempler og værktøjer til at bringe disse teorier ind i en pædagogisk/lærerfaglig hverdag

Målgruppe: for lærere, for pædagoger

Udgiver: ViaSysteme

Udgivelsesår: 2013

Titel: At blive en del af fællesskabet: - En teoretisk undersøgelse af, hvorvidt Classroom management metoden kan fremme inklusionen af børn med ADHD i folkeskolen = To become part of the community. - A theoretical study concerning whether the Classroom management method can promote inclusion of children with ADHD in the Danish schools

Af: Katrine Månsson

Bidrag: Af Katrine Månsson

Indhold: Teoretisk perspektiv på, hvordan børn og unge med ADHD og andre kognitive forstyrrelser og særlige udfordringer bedst hjælpes, og giver samtidig en lang række praktiske råd, eksempler og værktøjer til at bringe disse teorier ind i en pædagogisk/lærerfaglig hverdag

Udgiver: Psykologisk Institut, Aarhus Universitet

Udgivelsesår: 2008

Titel: Alle sammen: social inklusion af børn med ADHD i skolens fællesskaber

Bidrag: tekst: illustratør: Michael Pedersen

Emner: ADHD; adfærdsforstyrrelser; opmærksomhedsforstyrrelse; skoleelever; folkeskolen; inklusion; børn

Indhold: Metoder og ideer til arbejdet med social inklusion af børn med ADHD med udgangspunkt i henholdsvis de pædagogiske fællesskaber, klassefællesskaber og forældrefællesskaber

Serie: Inkluderende læringsfællesskaber

Målgruppe: for lærere, for pædagoger

Udgiver: Dafolo

Udgivelsesår: 2013

Titel: Bevar roen: en metodehåndbog til inklusion af børn med ADHD

Af: Charlotte Andersen (1973-07-05)

Bidrag: tekst: Charlotte Andersen (1973-07-05) ; illustrator: Michael Pedersen

Emner: ADHD; adfærdsforstyrrelser; opmærksomhedsforstyrrelse; skoleelever; folkeskolen; inklusion; børn

Indhold: Vejledning til de lærere og pædagoger, der skal inkludere et barn med diagnosen ADHD i skolens og klassens fællesskab

Serie: Inkluderende læringsfællesskaber

Målgruppe: for lærere, for pædagoger

Udgiver: Dafolo

Udgivelsesår: 2012

- **Indlæringsproblematikker**

(ingen titler udvalgt)

5. Faglige problematikker

Titel: Folkeskolens organisering af specialpædagogisk støtte: om deltagelses- og læringsmuligheder for elever i (matematik)faglige vanskeligheder

Af: Mette Saaby Nielsen

Udgiver: Danmarks Pædagogiske Universitetsskole

Udgivelsesår: 2008

Titel: Inklusion i interaktiv deltagelse i folkeskolen: et forskningsprojekt om køn, teknologi og læring: IN-DELTA

Bidrag: tekst: Tine Jensen (f. 1965), Jo Krøjer, Kirsten Grønbæk Hansen

Udgiver: Institut for Psykologi og Uddannelsesforskning, Roskilde Universitet

Udgivelsesår: 2010

6. Redskaber til undersøgelse af praksis

Titel: Inkluderet i skolens læringsfællesskab? en fortløbende problemidentifikations- og løsningsstrategi

Af: Susan Tetler

Bidrag: tekst: Susan Tetler m. fl.

Emner: specialpædagogik; specialundervisning; børn med særlige behov; inklusion; folkeskolen

Indhold: Introduktion til brugen af elevdeltagelsesprofiler (EDP), et redskab der hjælper læreren til at danne sig et overblik over klassen som helhed med særligt fokus på hvordan elever med ekstra behov for støtte fagligt og socialt, indgår i læringsfællesskabet

Serie: Specialpædagogik i tiden
Målgruppe: for lærere, for læreruddannelse
Udgiver: Dafolo
Udgivelsesår: 2011

Titel: Barn och elever i svårigheter: en pedagogisk utmaning

Af: Claes Nilholm

Emner: Elever med særskilda behov; Specialpedagogik; Pedagogisk psykologi; børn i vanskeligheder; børn med særlige behov; elever; skoleelever; førskolebørn; indskoling; børnehaver; børnehaveklasser; individualisering; pædagogik; evidens; forebyggende arbejde; magt; undervisning; specialpædagogik; specialundervisning; diagnoser; Aspergers; autisme; ADHD; medikalisering; DSM IV-TR; funktionsforstyrrelser; inklusion; læreplaner; Specialundervisning; Special education; Educational psychology

Sprog: Svensk

Udgiver: Studentlitteratur

Udgivelsesår: 2012

7. Andre disciplinære perspektiver; herunder almenpædagogiske

Titel: Livet i skolen: grunnbok i pedagogikk og elevkunnskap: undervisning og læring. 1

Af: Terje Manger (1950-)

Bidrag: Terje Manger .... et al.

Emner: Læring; Pedagogikk; Undervisning; pedagogikk; undervisning; lærere; klasseledelse; læring; elever; mestring; lærerprofesjonalitet; lærer; elev; inkludering; atferdsteori; operant; betingning; motivasjon; sosialisering; profesjonalitet; lærerrollen

Sprog: Norsk

Udgiver: Fagbokforlaget

Udgave: 2. utg

Udgivelsesår: 2013

Titel: Didaktik: lærerfaglighed, skole og læring

Bidrag: redaktører: Thyge Winther-Jensen, Signe Holm-Larsen; bidrag: Jeppe Bundsgaard m. fl.

Emner: didaktik; undervisning; pædagogik

Målgruppe: for folkeskolen, for læreruddannelse

Udgiver: U Press

Udgivelsesår: 2013

Titel: Tidlig innsats - bedre læring for alle?

Af: Sven Nilsen, Halvor Bjørnsrud

Bidrag: Halvor Bjørnsrud og Sven Nilsen (red.)

Emner: børn; børnehalebørn; førskolebørn; børnehaver; indskoling; skolebørn; inklusion; inkluderende undervisning; inkluderende skoler; tidlig indsats; klasseledelse; mestring; mobning; pædagoger; lærere; specialpædagoger; specialpædagogik; specialundervisning; Norge

Sprog: Norsk

Udgiver: Cappelen Damm
Udgivelsesår: 2012

Titel: Inklusionens didaktik

Af: Anne Marie Østergaard (f. 1954-11-02), Grethe Kjær (f. 1952-01-11)

Bidrag: tekst: Anne Marie Østergaard (f. 1954-11-02), Grethe Kjær (f.1952-01-11) ; forord: Susan Tetler

Emner: skoleelever; folkeskolen; didaktik; inklusion; den inkluderende skole

Indhold: Med udgangspunkt i forskning og praksiseksempler konkretiseres inklusionsbegrebet, og det beskrives hvorledes skoleledelsen kan skabe de bedste rammer for inklusion på skolen og hvordan den enkelte lærer kan forløse inklusionsidealet i klasserummet

Serie: Inkluderende læringsfællesskaber

Målgruppe: for lærere, for skoleledere

Udgiver: Dafolo

Udgivelsesår: 2013

8. Curriculum

Titel: Indikatorer: udvikling af indikatorer for inkluderende undervisning i Europa

Af: European Agency for Development in Special Needs Education

Bidrag: redaktører: M. Kyriazopoulou, H. Weber ; oversætter: Anita Strandsbjerg

Udgiver: European Agency for Development in Special Needs Education

Udgivelsesår: 2009

Titel: Inkluderende undervisning i europæiske læreruddannelser: udfordringer og muligheder

Af: European Agency for Development in Special Needs Education

Bidrag: redaktør: Verity Donnelly

Udgiver: Det Europæiske Agentur for Udvikling af Undervisning af Personer med Særlige Behov

Udgivelsesår: 2011

Titel: Lærerarbeid for tilpasset opplæring : tilrettelegging for læring og utvikling

Bidrag: redaktører: Halvor Bjørnsrud, Svend Nilsen

Emner: norskfaget; Norge; undervisning; undervisningsdifferentiering; specialundervisning; inklusion; læring; elevvurdering; elevsamtaler; lærerteam; matematikundervisning; interaktive tavler

Indhold: Artikler om tilpasset undervisning i det norske skolesystem, som agerer i forhold til læreplanen Kunnskapsløftet

Målgruppe: for lærere, for læreruddannelse, for skoleledere Fagligt niveau: Fagligt niveau

Referencer: Med litteraturhenvisninger

Sprog: Norsk

Udgiver: Gyldendal akademisk

Udgivelsesår: 2011

Omfang: 232 sider

Titel: Stå opp, stå ut, stå kvar: lärande, specialpedagogik och förändringsarbete

Af: Fredrik Ahlén

Emner: Bestsköv; läring; specialpædagogik; forebyggelse; forandringsarbejde; deltagelse; samarbejde; inklusion; skole; skoleelever; børn; unge; pædagogik; til lærere; til undervisere; til pædagoger

Sprog: Svensk

Udgiver: Norstedt

Udgivelsesår: 2011

Omfang: 128 s.

Titel: Särskolans verksamhet: uppdrag, pedagogik och bemötande

Af: Katarina Florin, Ann-Katrin Swärd

Bidrag: Ann-Katrin Swärd, Katarina Florin

Emner: specialpædagogik; specialundervisning; pædagogik; specialsoler; inklusion; skoleformer; skoler; skoesystemer; normalitet; afvigelser; forældresamarbejde; børn; skoleelever; skoleerfaringer; lærere; specialpædagoger; dilemmaer; pædagogisk værktøj; Sverige; Specialpedagogik; Särskolan

Sprog: Svensk

Udgiver: Studentlitteratur

Udgivelsesår: 2011

Titel: Veiledning i tilpasset opplæring : arbeidsmåter - fra oppskrift til refleksjon

Af: Unn Stålsett, Marit Storhaug, Ruth Sandal

Bidrag: Unn Stålsett, Marit Storhaug og Ruth Sandal (red.)

Emner: skole; børn; differentieret undervisning; læring; elevdeltagelse; klasseundervisning; klasseledelse; lærende organisation; lærere; Norge; tilpasset opplæring metodikk verkstedpedagogikk elevtilpasset læringsmiljø storyline ikt prosjektarbeid bifrost evaluering inkludering individuell undervisning differensiering skolen spesialundervisningSprog: Norsk

Udgiver: Fagbokforlaget

Udgivelsesår: 2009

Titel: Skolebasert vurdering som profesjonell arbeidsform

Af: Bjørn Sigmund Nilsen, Bjørn Overland

Bidrag: Bjørn Sigmund Nilsen og Bjørn Overland

Emner: børn; skoleledere; lærere; elever; forældre; skoler; kvalitet i undervisningen; skoleudvikling; evaluering; skolebaserede vurderinger; kvalitet; tilpasset oplæring; inklusion; lærende organisationer; pædagogik; inkludering; aktionslæring; skolevurdering; skolevirksomhed skoleutvikling; lærende organisasjoner; læringsmiljø; kvalitetsvurdering; undervisning; Norge

Sprog: Norsk

Udgiver: Fagbokforlaget

Udgivelsesår: 2009

9. Antologi

Titel: Specialpædagogik. En grundbog.
Bidrag: redaktører: Susan Tetler og Søren Langager
Udgiver: Hans Reitzels Forlag
Udgivelsesår: 2009

Titel: Specialpædagogik: en grundbog
Bidrag: redaktører: Jørgen Christiansen (f. 1958-04-20), Brian Degn
Mårtensson, Torben Pedersen (f. 1972-07-01) ; medredaktør: Kamma Lund Jensen
Emner: specialpædagogik; specialundervisning; folkeskolen
Målgruppe: for diplomuddannelse, for læreruddannelse
Udgiver: Hans Reitzel
Udgivelsesår: 2011

Tittel: **Spesialpedagogikk / Edvard Befring og Reidun Tangen (red.)** Det er registrert følgende artikler/bok-
kapitler Forfatter: Befring, Edvard 1936- (Redaktør, Forfatter (forord), Forfatter)
Tangen, Reidun 1946- (Redaktør, Forfatter (forord), Forfatter)
Årstall: 2012 Trykt: [Oslo] : Cappelen Damm akademisk ISBN: 978-82-02-35226-4, h. Utgave: 5. utg. Sidetall:
726 s. : ill. Emner: Education, Special | Spesialpedagogikk | Spesialundervisning | Sjeldne funksjonshemnin-
ger | Hørselshemmede | Språkvansker | Synsvansker | Lesevansker | Utviklingshemmede | Autisme |
Emosjonelle vansker | Matematikkvansker | Skrivevansker | Sosiale vansker Noter: Nkr 668.00
1. utg. Oslo : Cappelen akademisk, 2001

Titel: Den inkluderende skole : en grundbog
Af: Rasmus Alenkær, Mel Ainscow
Bidrag: af Rasmus Alenkær (red.) ; skrevet af ... Mel Ainscow m. fl.
Emner: den inkluderende skole; undervisning; folkeskolen
Indhold: I en primært teoretisk optik stilles der skarpt på begrebet "den
inkluderende skole"
Samhørende: Den inkluderende skole, Den inkluderende skole i praksis, Den
inkluderende skole i et ledelsesperspektiv
Udgiver: Frydenlund
Udgivelsesår: 2008

Titel: Den inkluderende skole i praksis
Af: Rasmus Alenkær
Bidrag: Rasmus Alenkær (red.) ; skrevet af ... Rasmus Alenkær m. fl.
Emner: den inkluderende skole; undervisning; folkeskolen
Indhold: Om den inkluderende folkeskole med fokus på inklusionsarbejdet i praksis
Samhørende: Den inkluderende skole, Den inkluderende skole i praksis, Den inkluderende skole i et ledel-
sesperspektiv
Målgruppe: for lærere, for læreruddannelse, for psykologer, for pædagoger, for pædagoguddannelse, for
Udgiver: Frydenlund
Udgivelsesår: 2008

Bilag 6 Professionshøjskolernes FoU produktion

Referencerne nedenfor er fundet frem gennem søgning i professionshøjskolernes portal for vidensproduktion: UC-viden. Der er søgt på begreberne "undervisningsdifferentiering", "inklusion i skolen", "inklusion" fra 2004 og frem. Fokus har altså været inklusion og differentiering i en skolekontekst. Der er dog undtagelser, idet nogle projekter også omhandler det pædagogiske arbejde, herunder arbejdet med forældrene. Det er udelukkende større udviklings- eller forskningsprojekter, der er udvalgt. Mere information om selve søgningen kan findes i afsnittet om metode i hovedrapporten.

VIA

4 svar på folkeskolens udfordringer - projekt professionsløftskole

Johannesen, R., Lorentzen, R. F., Lau, D., Molbæk, M., Andersen-Mølgaard, H., Laursen, P. F. & (2010)
Projekt: Anvendt forskning

I 2010 indledte Professionshøjskolerne VIA, UCC og Metropol et nyt, ambitiøst samarbejde med AU, Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU) om at udvikle svar på og til fremtidens skole. Samarbejdet er konkretiseret i et konsortium (4-10 konsortiet), der ønsker at skabe skoleudvikling ved at samle og samtænke læreruddannelser, forskningsmiljøer og folkeskoler på en helt ny måde. Målet er at tilvejebringe ny viden, der har fremadrettet betydning for fornyelse af skolen og læreruddannelsens praksis, samt nye former for efter- og videreuddannelse for lærere i skolen. Dette sker gennem forskningsbaserede undersøgelser i skolen. Projektet er konkretiseret omkring temaerne 1) Fagligt kvalitetsløft og elevernes alsidige udvikling 2) Klasseledelse 3) Skoleledelse og organisationsudvikling.

Delprojekt inklusions/eksklusionsmekanismer

Johansen, K. B., Troelsen, C. & Albæk, A. M. (2010)

Et udviklingsprojekt. Projektet havde bl.a. til formål at analysere inklusions- og eksklusionsprocesser i pædagogiske sammenhænge og på den baggrund generere viden og udvikle pædagogisk praksis som inkluderende pædagogisk praksis. Den viden som projektet har produceret er en generel viden om inklusion

---

Evaluering af inklusionstiltag, Silkeborg Kommune

Lund, J. H. (2012-)

Projektet evaluerer Silkeborg Kommunes arbejde med inklusion blandt andet rammesat af et mindset for inklusion. Der er tale om en kvalitativ evaluering baseret på interview af medarbejdere, forældre og elever. Projektet slutter 2014.

Inkluderende læringsmiljøer

Skibsted, E. B. & Jensen, E. S. (2010)

Projektet er blevet til i et samarbejde mellem VIA's Videnscenter for skole- og institutionsstudier og Århus Kommunes Videnscenter for rådgivning & specialpædagogik. Formålet er at udvikle og kvalificere inkluderende læringsmiljøer i udvalgte institutioner på skole- og klubområdet. Projektet giver med andre ord indblik i en mere generel tænkning i forhold til læringsmiljøer mere end i forhold til fag. Udviklingsprojekt.

Æstetik som metode til en inkluderende pædagogisk praksis

Svendsen, S og Kusk H.

Projektet beskæftiger sig med at igangsætte, udvikle nye vidensformer, analysere og vurdere æstetiske udtryk, som metode til en inkluderende pædagogisk praksis. At iagttage og beskrive hvordan inkluderende og æstetisk praksis, påvirker hinanden gensidigt. Projektet leverer udviklingsbaseret viden om inklusion i et mere generelt perspektiv og som et princip.

.

UCN : Ingen angivet produktioner inden for søgningen.

UCC

Undervisning i læseforståelse (2011)

Lene Herholdt og Fie Højrup

Undervisning i læseforståelse. Rapport over et treårigt projekt med casestudier i Helsingør og Ishøj. Nationalt videncenter for Læsning. Projektet er specifikt interesseret i børns læsning og de metoder som kan skabes gennem en udviklingsbaseret viden.

Læseforståelser i fag og udvikling af læsevejledere rollen som medpraktiker i et aktionslæringsforløb i Gladsaxe (2011).

Susanne Arne Hansen

Udviklingsprojektet beskæftiger sig med, hvordan læsevejlederrollen kan udvikles gennem et aktionslæringsforløb således, at børns læsning i forskellige fag kan understøttes. Fx i fag som matematik og dermed inkluderer børnene fagligt i undervisningen. Fokus er med læsevejlederrollen som medpraktiker.

<http://www.ucc.dk/publBic/dokumenter/videreuddannelse/projekter/Laesevejlederen-som-medpraktiker-laeseforstaaelse-i-fag/laesevejlederenmedpraktiker.pdf>

København - Turbodansk(2011)

http://www.ucc.dk/public/dokumenter/videreuddannelse/projekter/Turbodansk-skal-vi-bare-droppe-teksterne/Rapport_8.pdf

Projektet viser, hvordan man kan lære børn dansk på kort tid ud fra særlige principper.

Projektet har fokus på læsning og læsningsmetoder i et differentieret perspektiv på tværs af flere fag og giver indblik i, hvordan disse metoder kan implementeres i praksis.

Undervisningsdifferentiering i danskuddannelserne (2010).

Tove Rasmussen

UCC rapport. En mindre rapport om hvordan man i undervisningen af elever med dansk som andetsprog kan differentiere sprogundervisningen. Projektets vidensproduktion er dermed rettet særligt mod denne gruppe elever.

Inklusionsindsatser på børne-ungeområdet i Ballerup Kommune. Følgeforskningsrapport.(2011) UCC

Bendtzen R. A: Krogh T.K. Skjelboe. H og Willumsen. J.

Denne rapport er opdelt i to delrapporter, Projekt A og Projekt B, der kan læses uafhængigt af hinanden. Projekt A omhandler følgeforskningsprojektet 'Inklusionsformidleruddannelsens betydning for udvikling af inkluderende praksis', der har til formål at undersøge Ballerup Kommunes og Professionshøj-skolen UCC's samarbejde om inklusionsformidleruddannelsen som led i udviklingen af inkluderende praksis på børne- og unge området. Formålet med projekt A er at undersøge inklusionsformidleruddannelsens betydning for udvikling af den inkluderende praksis i Ballerup Kommune.

Projekt B omhandler PPR's indsats med udvikling af 'Det Pædagogiske Notat' som et pædagogisk analyseredskab til udvikling af inkluderende praksis. Formålet med Projekt B er at undersøge, hvordan Ballerup kommunes skoler arbejder med 'Det Pædagogiske Notat' og dette arbejdes betydning for udvikling af inkluderende praksis.

"Inklusionens didaktik". (2008) Statusrapport om inkluderende læringsmiljøer i område 9, udarbejdet af Videncenter for Pædagogisk Udvikling. Bendix-Olsen, K. (m.fl.): Århus Kommune og Nationalt Videncenter for Inklusion og Eksklusion. Marts.

Projektet er beskrevet i bogen "Inklusionens didaktik" og beskrives i formålet således:

Med afsæt i forskning og succesfulde praksiseksempler konkretiseres inklusionsbegrebet ved at bryde det ned i centrale byggesten og beskrive de nødvendige stilladser, som skal til, for at inklusionen lykkes.

UC Lillebælt

Inclusive and coherent learning (2012-)

Schwartz, Ida

Et samarbejdsprojekt mellem Island og Danmark. Hovedformålet med projektet er at undersøge, hvordan såvel ledere af det administrative niveau som professionelle praktikere tilrettelægger inspirerende og motiverende læringsmiljøer for børn i alderen 5-8 år. Det teoretiske fundament er den inkluderende og anerkendende pædagogik, som tager afsæt i at børn lærer bedst, når de indgår i differentierede fællesskaber og ud fra et børneperspektiv er ligeværdige og betydningsfulde. Fokus for projektet er derfor udvekslinger af erfaringer og ideer på tværs af landegrænser mellem Danmark og Island. Særligt ønskes fokus på, hvordan professionelle voksne i børnehaver og skoler samarbejder for at understøtte børns overgange mellem forskellige tilbud med henblik på at tilrettelægge en sammenhængende hverdag, hvor undervisning og pædagogiske aktiviteter er en integreret helhed. Endvidere ønskes fokus på, hvordan professionelle involverer forældre og børn i at skabe meningsfulde sammenhænge i overgangene mellem forskellige tilbud. Ved projektets afslutning vil de deltagende institutioner have en større forståelse for og flere færdigheder i at skabe et godt miljø i børnenes hverdag.

Trim(2013)

Würtz, Michael Bjørn

Hvordan udvikler vi i folkeskolen en ny praksis, som i større grad end nu, tager udgangspunkt i det enkelte barns læringsforudsætninger og derigennem fremmer inklusionen af børn med specielle behov? Det skal et nyt Kids n' Tweens projekt "TRIM" i Laboratorium for Krop og Bevægelse komme med svar på. Virksomheden Innovoid, Børnenes Kontor, fysioterapeuterne i specialrådgivningen i Esbjerg Kommune, UCL og Institut for Idræt og Biomekanik ved SDU har netop holdt opstarts workshop. Samarbejdet skal munde ud i en 'mock-up' af et træningsredskab, som ved at kombinere leg og læring skal gøre det sjovt for børn 3-6 år med spastiske lammelser at træne bestemte bevægelser. På den måde øges deres mobilitet og selvværd og dermed deres skoleparathed.

Metropol

Søgningen pegede her på, at inden for undervisningsdifferentiering eller inklusion omhandler projekterne på Metropol, erhvervsuddannelserne. Nedenstående er et eksempel på tematikken. Der findes ingen tilgængelige titler om inklusion i forhold til skolen.

Rød, gul og grøn. En metode til undervisningsdifferentiering der virker(2011). Århus nationalt center for erhvervspædagogik. Svejgaard K. L.

Alle elever er forskellige og har forskellige behov i undervisningssituationen. Det er en kendt del af lærerens dagligdag. I gennem en årrække har lektor Karin Løvenskjold Svejgaard - i samarbejde med en række lærere på ungdomsuddannelserne - udarbejdet en metode til undervisningsdifferentiering. Metoden er velafprøvet og virker. Rød, gul og grøn, en metode til undervisningsdifferentiering, der virker er en konkret introduktion til, hvad metoden går ud på og hvordan man anvender metoden

UCSJ

Demonstrationsskoleforsøgsprojektet. Inklusion og differentiering i digitale læringsmiljøer (2013-)

Hansbøl. M. Projekt slutter først i 2015.

Dette udviklings- og forskningsprojekt er en del af Undervisningsministeriets Demonstrationsskoleforsøgsprojekter. Det drejer sig om en interventionsstudie med 6 udvalgte folkeskoler over 2 år. Flere UC'er deltager fx UCC, Metropol m.fl.

UCsyd

”Review Inkluderende forældresamarbejde – en refleksionsmodel for udøvende professionelle”(2013)

Af Anette Nielsen, Doris Overgaard Nielsen og Christian Quvang; Nationalt Videncenter for Inklusion og Eksklusion. Publiceret af NUBU (Nationalt Videncenter om Udsatte Børn og Unge)

Fra Introduktionen: Samarbejdet med forældre er en helt central opgave i velfærdsprofessioner som eks. lærere, pædagoger, socialrådgivere, sygeplejersker, psykologer. Med dette review og den bagvedliggende undersøgelse er det hensigten, dels at tilvejebringe et overblik over skandinavisk forskning i dette tema, dels at pege på en række mulige fremtidige felter, hvor der er behov for udvikling af nye praksisformer og nye didaktikker i forældresamarbejdet. I indsatsen for øget inklusion i velfærdsprofessionerne har det vist sig, at netop forældresamarbejdet er et afgørende omdrejningspunkt for indsatser i dagtilbud, skole mv., samtidig med at dette felt syntes at være et noget underprioriteret felt i professionsudøvelsen.¹ Andre præmisser for dette review i form af eks. EVA undersøgelser, KL undersøgelser, forskning udført af NVIE samt andre NVIE undersøgelser, er med til at definere vores udgangspunkt og har derved en vis indflydelse på vores forforståelse af- og raffineringen af søgekriterier. ² Ifølge opdragsgiveren NUBU er opgaven, i følge beskrivelsen i projektansøgningen, at producere et overblik over relevant forskning i samarbejdet med forældre om inklusion for udsatte børn og unge formuleret i følgende forventning:

”Et review i artikelform, på baggrund af søgning i Nordiske undersøgelser og litteratur med flg. Keywords (samt nærliggende begreber) Inklusion, udsatte børn og unge, sat sammen med forældresamarbejde (til brug for bl.a. NUBU andre oversigter)”. Dette fremkomne review er baseret på- og inddrager undersøgelser, forskning, empirisk forskning, aktionsforskning og praksisforskning publiceret indenfor de sidste fem år og dækker dermed perioden fra år 2007 til 2012. Artiklerne, der er omfattet af dette review, er geografisk og sprogligt afgrænset til alene at omfatte det skandinaviske sprogområde og dermed norske, svenske og danske databaser. Artiklerne kan referere til alle typer forskning; fra kvantitative til kvalitative, fra evidensbaserede til deskriptive osv.

”MAN SKAL HANDLE FØR MÆLKEN BLI'R SUR!

Forskningsrapport vedr. en undersøgelse af den professionelle indsats betydning for inklusion i KRYDS feltet mellem særlige og almene behov” (2011)

Af Anette Nielsen og Christian Quvang. Forskningsprojektet er finansieret af Servicestyrelsen og udført af NVIE, UC Syddanmark.

Fra rapportens resumé: Denne undersøgelse beskæftiger sig med mekanismer og indikatorer, der har betydning for, om professionelle indsatser virker inkluderende eller ekskluderende i KRYDS feltet mellem specielle og almene indsatser for børn og unge. Undersøgelsen er finansieret af Servicestyrelsens forskningsmidler til kvalificering af undervisningen på Børn – og Ungediplomuddannelsen. Rapporten falder i 4 dele:

Del 1, hvor der etableres et videnskabsteoretisk design, der er egnet til at indfange kompleksiteten i undersøgelsesfeltet. Der tages her udgangspunkt i en kritisk realistisk videnskabsteoretisk tilgang suppleret med et hermeneutisk tolkende blik for at indfange både de horisontale indikatorer og de dybereliggende vertikale strukturer og mekanismer. Feltet afgrænses i forhold til et implementerings- og et medborgerperspektiv, som danner udgangspunkt for udvælgelsen og indsamlingen af empirien og den tolkende/analyserende del. Empirien er indsamlet i 2 kommuner; en stor kommune og en mindre. Der er foretaget i alt 15 forældreinterviews og 4 fokusgruppeinterviews med hhv. ledere og medarbejdere i de 2 kommuner.

Del 2, omhandler lovgivningen i feltet og de 2 kommuners børn- og ungepolitik. Med udgangspunkt i love og bekendtgørelser på forskellige områder har vi udført en diskursanalyse af tre relevante lovgivningskomplekser italesættelse af børnene. Denne diskursanalyse viser, at der er markant forskel på, hvordan de tre lovområder fremstiller og forstår børn og unge.

Del 3, omfatter en tolkning og analyse af det empiriske materiale. Forældreinterviewene er analyseret ud fra Honneths teori om anerkendelse i forhold til et medborgerperspektiv. Fokusgruppeinterviewene er analyseret ud fra en kombination af implementeringsteorier, bl.a. Lipsky. Forældreinterviewene og fokusgruppeinterviewene er herefter trianguleret i en hermeneutisk tolkning og reproduceret ved hjælp af Van Ginneps og Turners teori om ritualer.

Del 4, indeholder konklusion og perspektivering. Ud fra ovennævnte tolkninger og analyser kan vi konkludere, at der er rigtig mange mekanismer på spil i feltet og rigtig mange indikatorer for inklusion og eksklusionsmekanismer i feltet.

”Magleblikundersøgelsen” - Innovative modeller for eksperter - i nye faglige, inklusionsfremmende samarbejdsformer i skolen(2009)

Af Christian Quvang og John Willumsen. Nationalt Videncenter for Inklusion og Eksklusion.

Fra rapportens resumé: Projektet er finansieret af Undervisningsministeriet. Det tager udgangspunkt i behovet for en udvikling af samarbejdet mellem eksperter i og omkring PPR og lærere/pædagoger, som i det daglige varetager arbejdet med eleverne fra indskoling til udskoling omkring op-gaven med forebygge i retning af ’mindre specialpædagogik – mere inklusion’. Der samarbejdes med Maglebliskolen og med PPR i Halsnæs kommune. Der er fra skolen et ønske om, at skolens vellykkede arbejde med at udvikle en pædagogisk praksis i mere inkluderende retning og med at udvikle innovative modeller for samarbejde, bliver nærmere systematisk beskrevet både med hensyn til udviklingen af arbejdsformer på skolen og samarbejdsformer med PPR og øvrige eksperter. Projektet skal afdække, hvad det mere præcist skal til – personligt, fagligt, institutionelt – for at udvikle en pædagogisk innovativ strategi, hvor ressourcerne kommer til børnene. Og dels skal det medvirke til en systematisering af denne viden på kommunalt, regionalt og landsplan. Af undersøgelsen fremgår, at Maglebliskolens inklusionsklasserække er et godt eksempel på,

hvordan en udvikling af inkluderende praksis i skolen og i SFO kan udvikles lokalt som en mangfoldighed af praksisfællesskaber med udviklingsorienteret ledelse og et godt samarbejde. Inklusionsklasserne blev oprindeligt foreslået af PPR. Skolens ledelse, lærere, forældre og elever har i de sidste fem-seks år taget udfordringen op og har i samarbejde med PPR gradvist udbygget projektet, så der i dag er inklusionsklasser til og med sjette klasse. Undervejs har projektet været båret af ildsjæle samtidig med, at samarbejdsformerne på alle niveauer - mellem eleverne, mellem lærere, pædagoger, forældre og med skolens specialcenter - systematisk har været udviklet til at understøtte forandringsprocesser, som fremmer inklusion. Der er derfor inspiration at hente for andre, som vil udvikle en inkluderende praksis.

NVIE publikationer; Alle publikationer kan downloades gratis fra NVIE hjemmeside www.nvie.dk

Bilag 7 Brev til bidragsydere

Kære xxxx,

Der er i forbindelse med implementering af den nye læreruddannelsesreform blevet nedsat en tværgående ekspertgruppe i Danmark med henblik på at udarbejde en oversigt over forsknings- og udviklingsbaseret viden i forhold til inklusion og specialundervisning (herunder undervisningsdifferentiering). Ekspertgruppen består af lektor Vibe Larsen (formand, UCC), lektor Christian Quvang (UC Syd), lektor Else Skibsted (VIA UC) og professor Susan Tetler (IUP, Århus Universitet).

Inklusion er i lovgivningen gjort til et særligt indsatsområde i forhold til den nye læreruddannelse. Det indebærer bl.a., at uddannelseselementer vedrørende 'en inkluderende skole' skal indgå både i fagområdet 'Lærernes grundfaglighed' OG i læreruddannelses linjefag (skolens undervisningsfag). Det præciseres i præmisserne for ekspertgruppens arbejde, at det er afgørende, at oversigterne er et realistisk bud på grundlaget for fagområdet 'inklusion og specialundervisning' for studerende og undervisere. Det handler således ikke om lange metalister, men klare, overskuelige minimumslistes.

I ekspertgruppen er det derfor besluttet at rette henvendelse til en række danske og nordiske eksperter inden for området med henblik på deres bud på en viden, der bør stå centralt i læreruddannelsens fagområde om lærernes grundfaglighed og i linjefagene.

Vi er i første omgang interesseret i at få dit bud på **tre** publikationer (danske, nordiske og engelske), som efter din mening bør indgå i den grundviden, de lærerstuderende tilegner sig gennem deres uddannelse. For at få et så bredt billede som muligt beder vi dig om kun at anbefale én af dine egne publikationer. Publikationerne kan være både monografier, antologier, forskningsrapporter og artikler. Det afgørende er, at de anbefalede publikationer omhandler viden, erhvervet gennem forsknings- eller udviklingsprojekter.

Denne henvendelse går ud til omkring 20 danske og nordiske eksperter (på ph.d.-niveau) samt et tilsvarende antal ph.d.-studerende.

Vi håber meget på en tilbagemelding fra dig til tetler@dpu.dk senest d. d. 12. december, da vi efterfølgende skal have fremskaffet og læst de anbefalede forsknings- og udviklingsbaserede publikationer. Den samlede oversigt skal fremlægges for formændene for de nationale faggrupper d. 27. januar 2014.

På forhånd tak!

Mange hilsner ... på vegne af ekspertgruppen
Susan Tetler
(tetler@dpu.dk)

